పోషకులు

మ.రా.రా.శ్రీ	చుండూరు కామయ్య శ్రేష్ఠిగారు,	తెనాలి.
,,	చుండూరు చినసాంబయ్య శ్రేష్ఠిగారు,	,,
,,	చుండూరు రామమూర్తి శ్రేష్ఠిగారు,	,,
,,	గుండాబత్తుల కుమారస్వామి నాయుడుగారు,	,,
,,	అనుగోలు రుద్రయ్య నాయుడుగారు,	,,
,,	భమిడిపాటి వేంకటరమణయ్యగారు,	,,
,,	గుదిమెళ్ల రామానుజాచార్యులుగారు,	,,
,,	పసుపులేటి తాండవకృష్ణయ్య నాయుడుగారు,	గుంటూరు.
,,	పి. వి. రాఘవాచార్యులుగారు,	ఉప్పలూరు.
,,	వేమూరి బక్కరామయ్య నాయుడుగారు,	తెనాలి.
,,	తిమ్మరాజు సుందర రామయ్యగారు,	గుంటూరు.
,,	రాయుడు వెంకటసుబ్బారాయుడుగారు,	తాడేపల్లిగూడెం.
,,	యల్లాప్రగడ సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు,	పెదపల్లి.

సీమంతిని.

ఈ నాటకమును ముద్రించుటకును ప్రదర్శించుటకును గ్రంథకర్తవలన వ్రాతమూలకమగు ననుమతి బొందవలయును. నియమము నతిక్రమించువారు నష్టమునకు బాధ్యులగుదురు.

ఇట్లు,
ప్రకాశకుడు.

రాజపోషకులు

మ.రా.రా.శ్రీ చదలవాడ నాగభూషణరావు చౌదరిగారు,
పేరకలపూడి.

,, కొల్లిపర చెన్నమల్లయ్యగారు, చినపరిమి.

,, నెక్కంటి దొరయ్యగారు, ఆచంట.

,, మనువర్తి శోభనాద్రిగారు, ,,

,, చింతా పల్లయ్యనాయుడుగారు, రాజమండ్రి.

,, రావుల గోపాలకృష్ణయ్య పంతులుగారు,
డిప్యూటీ నాజరు, తెనాలి.

,, కాకుమాను పుల్లక్కిగారు, యం.బి.సి.హెచ్.బి. తెనాలి

,, గోవిందరాజుల వేంకటసుబ్బారావుగారు,
యల్.యం.యస్. తెనాలి

ప్రధానపోషకులు

మ.రా.రా.శ్రీ సంకా వీరభద్రయ్య శ్రేష్ఠిగారు, తెనాలి.

,, కొమ్మూరి చినహనుమంతరావు శ్రేష్ఠిగారు ,,

,, పెద్దిభొట్ల రామయ్యగారు, ,,

,, మారెళ్ళ కోటయ్య చౌదరిగారు, పేరకలపూడి.

,, వాశిరెడ్డి కోటయ్య చౌదరిగారు, చినపాలెం.

,, కన్నెగంటి వేంకటరావు చౌదరిగారు, నందివెలుగు.

,, చదలవాడ ఉమామహేశ్వరరావు చౌదరిగారు,
పెదపూడి.

,, గవిని శాయన్న చౌదరిగారు, జంపని.

,, సుంకర పున్నారాయుడు చౌదరిగారు, పల్లెకోన.

,, కామిశెట్టి రాజారావు నాయుడుగారు, తెనాలి.

,, అళహరి శేషాచలం నాయుడుగారు, ,,

,, పిల్లలమర్రి చినసోమయాజులుగారు, ,,

శ్రీ ర స్తు.

సీమంతినీ నాటకము

ఇది

విద్వాన్

మулుగు చంద్రమౌళి శాస్త్రి గారిచే

రచియింపఁబడిన

7 అంకముల నాటకము.

ప్రథమ ముద్రణము 1000 ప్రతులు.

ప్రకాశకుఁడు

తోట వేంకటాచలదాసు

ఎడిటర్, పబ్లిషర్, అండ్ బుక్ సెల్లర్,

సుబోధినీ గ్రంథనిలయము

తెనాలి

రజత ముద్రణాలయము.

1924.

చందాదారులకు రు 0-12-0 ఇతరులకు రు 1-0-0

శ్రీరాస్తు.

సీమంతిని.

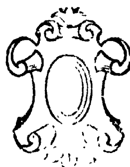
కథాసంగ్రహము.

యమునా నదీతీరమున అరుణాస్పదమను పురముకలదు. ఆపుర
మును చిత్రవర్మయను నృపాలుడు పాలింపుచుండెను. ఆతనికి వార్ధక
మున త్రిపురసుందరీదేవి ప్రసాదమున సీమంతినియను పుత్రికకలిగెను.
చిరకాలమునకుఁ గలిగిన యాసీమంతిని నెక్కుడు ప్రేమతోఁ బెంచుచు
పదునాలుగేండ్లు వచ్చునప్పటికి తలిదండ్రులామెకు సర్వవిద్యల నుపదే
శించిరి. ఇట్లుండ నొకనాఁడు చిత్రవర్మ సీమంతిని జాతకమును దైవజ్ఞు
లకు జూప వారాజాతకము దుష్టగ్రహ సంకులమగుటచే ఈజాతకు
రాలికి వివాహమైన కొలది కాలములో వైధవ్యము కలుగునని చెప్పిరి.
అందులకు రాజదంపతులత్యంతము చింతించుచుండ యాజ్ఞవల్క్యముని
శేఖరుడరుదెంచి వారి నోదార్చి సీమంతినికి భర్తృవియోగము గలుగ
కుండ నొక సోమవారవ్రతము నుపదేశించెను. సీమంతిని గురూపదిష్ట
మగు సోమవార వ్రతము నాచరించుచుండునెడ మైత్రేయుఁడను ముని
వచ్చి చిత్రవర్మ తనను బరామరిక చేయలేదను కోపమున దూషించి
మీరాచరించు వ్రతమును భంగము గావింతునని పలికిపోయెను. అట్లు
పలికి తనయాశ్రమమునకు జని మైత్రేయముని తాను నిష్కారణముగ
సీమంతినిని వ్రతభ్రష్టురాలినిగ జేతునని పలికినందులకెంతయు బశ్చా
త్తాపమునొందియు తనమాట చెల్లించుకొననెంచి ముందుగా నామెను
నయమున బరీక్షింపదలచి యామెకు నిషధాధిపతియగు చంద్రాంగ
దుని గూర్తునని తలచి యుద్ధయాత్రాభిముఖుడగు నాతనికి మృగయా
ప్రయాణమును గల్పించెను. చంద్రాంగదుఁడు వేటకైయరిగి వేటాడి
మృగయుల నింటికిఁబంపియుండుతరి నాతనికడకొక సింగపు బిల్లవచ్చు
టచే దానిని బట్టుకొందునని వెంబడించెను. ఆసింహము చంద్రాంగ

దుని యమునా సమీపారామమున విహరించు మధురికా సీమంతినుల
కడకుగొనిపోయి యదృశ్యమయ్యెను. చంద్రాంగదుడు తన చిత్రపట
మును జూచి వర్ణించుచున్న సీమంతినినిగాంచి మోహపరవశుడై
యుండెను. మధురిక చంద్రాంగదునకు సీమంతిని వృత్తాంతముజెప్పెను
సీమంతినిచే చంద్రాంగదుడు సత్కరింపఁబడి జ్ఞాపకార్థము తనయుంగ
రామెకొసగి మరల సమాగమ మగుగాకయని వెళ్లిపోయెను.
సీమంతిని విరహావస్థ. సుమేధసుడు మైత్రేయునితో తానుజేసినసీమంతినీ
చంద్రాంగదుల సంఘటనము జెప్పుట. అరుణాస్పదపురమున దిరుగు
చున్న సింగపు గొదమను చంద్రాంగదుడు పట్టుకొనుట. భటుల
చంద్రాంగదుని రాజదర్శనమునకు గొనిపోవుట. చిత్రవర్మ సీమంతినిని
చంద్రాంగదునకిడి వివాహముజేసి సోమవార వ్రతమునకు వార్షికోత్స
వముజరుగు వఱకాతని నరుణాస్పదపురమున నందేయుండ నియమిం
చెను. లోకోత్తరుడునగు భర్తనుగూర్చినను తన శపథమున కనుకూల
ముగ వ్రతపరిత్యాగము జేయకుండుటచే సీమంతినిపై గినిసి మైత్రే
యుడు తన శిష్యుఁడగు సుమేధసుని బిలచి సోమవంతునితో గూడ
కృత్రిమదంపతులై సీమంతినివలన బూజింపబడిరమ్మని చెప్పుట సుమే
సుడు సోమవంతున కనేకరీతులజెప్పి కృత్రిమాంగనా రూపమున
దాల్పించి సీమంతినికడ పూజింపబడెను. అట్లుపూజింపబడి యామె
బొగడుచువచ్చుచుండ సోమవంతుడు సీమంతిని ప్రభావమున స్త్రీయై
విరహావస్థనొంద సుమేధసుడెరిగి తనకు గలిగిన పరాభవమునకు
దుఃఖించి మైత్రేయముని సమీపమునకు బోవుట. ఇదియట్లు
చంద్రాంగదుడు మిత్రుడగు గౌతముడును సీమంతినియు వెంటరా యము
నానదిలో పడవమీదనెక్కి విహరింపబోవ పడవ మునుగుట. సీమంతినీ
గౌతములు దైవయోగమున దరికిజేరి చంద్రాంగదుడు మరణించెనని
విలపించుట. చంద్రాంగదుఁడు పాతాళలోకమునకేగి తక్షకుని
సంభాషించుట. తక్షకుడు రాజకుమారుని మాటలకుకోపించి యా
జంపబోవ అశరీరవాణి నివారింప తక్షకుడు పశ్చాత్తాపమున

కుమారు నాలింగనముజేసుకొని గౌరవించి భూలోకమునకు బంపుట. తానాచరించు సోమవార వ్రతము ఫలమొసగగలదను నమ్మకమున సీమంతిని సహగమనము జేయుక చంద్రాంగదుని దర్శనమెన్నడు గలుగునా యని చింతించుచు నొక సోమవారమున స్నానమునకై యము నానదికి బోవుచుండ మైత్రేయుడు వచ్చి సీమంతినితో సోమవార వ్రతమును విడతువేని నీపతి బ్రతుకగలడని చెప్పుట. సీమంతిని మైత్రేయుని నిరాకరించి పోవుచుండ నొకపొదలోనుండి చంద్రాంగదుడు బయలుదేరి సీమంతినిని గుర్తుపట్టి కౌగలించుకొని పట్టణములోనికి పోవుట. చంద్రాంగద మార్తాండులయుద్ధము. చంద్రాంగదుడు మార్తాండుని జంపుట. పట్టాభిషేక మందిరమునకువచ్చి మధురికసీమంతినితో నెవరో దుర్మార్గులు నీవ్రతము భంగజేయ కుటిలదంపతులై నీవలన బూజింపబడిరని వదంతికలిగినదనిచెప్ప సీమంతిని ప్రాణత్యాగము జేయదలచుట. మైత్రేయుడరుదెంచి నివారింపబోవ సీమంతిని యాతనిని దిరస్కారము జేయుట. శంకరుడు ప్రత్యక్షమై సీమంతిని భక్తికిమెచ్చి యనేక వరములొసంగుట.

భరతవాక్యము.

ఈ నాటకమందలి పాత్రములు.

పురుషులు.

సూత్రధారుఁడు
పారిపార్శ్వకుఁడు
చంద్రాంగదుఁడు (కథానాయకుఁడు)
చిత్రవర్మ (సీమంతిని తండ్రి)
మార్తాండుఁడు (శత్రురాజు)
తక్షకుఁడు (పాతాళలోకేశ్వరుఁడు)
మంత్రి
యాజ్ఞవల్క్య (చిత్రవర్మగురువు)
మైత్రేయుఁడు (ఒకముని)
సుమేధసుఁడు } (మైత్రేయుని శిష్యులు)
సోమవంతుఁడు }
గౌతముఁడు (చంద్రాంగదుని మిత్రుఁడు)
కంచుకి
పడవవాండ్రు
శంకరుఁడు (వ్రతాధిదేవత)

స్త్రీలు.

సీమంతిని (కథానాయిక)
మధురిక (చెలి)
ఇందుకళ (సీమంతిని తల్లి)
సోమవతి (కృత్రిమాంగన)
నాగకన్యలు

శ్రీ

మీనాక్షీసహిత సుందరేశ్వరాయనమః

ఇష్టదేవతాప్రశంసనాదికము.

చ॥ శ్రితజన రక్షణాభిరతిఁ ♦ జేసి నిరంతరవాసమైన ప
ర్వతమున నున్కి విడి మధు ♦ రా పురమున్ శ్వశురాలయంబుగా
సతము వసించి మాదృశుల ♦ సన్నుతిఁ గైకొను సుందరేశుఁడీ
కృతి కినుఁడై కుశీలవుల ♦ కిష్టశుభప్రదిపాది యయ్యెడున్.

మ॥ తనకారుణ్యము లోకసౌఖ్యఘటనో ♦ ద్యత్కారణంబై తగన్
దనసాంగత్యము సుందరేశ్వరున క ♦ త్యంతంబు మోదంబుగా
గను శ్రీమన్మధురాపురంబున జగ ♦ త్కల్యాణ సంధాత్రియై
యనయంబున్ వసియించు భద్రదను మీ ♦ నాక్షిన్ మదిన్ గొల్చెదన్.

చ॥ నియమసమయేని మమ్ముత్రి నిడ ♦ నేరక కన్నులఁ గప్పికొంచు న
ప్రియముగ శిక్ష జేసి సుక ♦ రంబగు శాస్త్రము నేర్పించెఁ బు
ణ్యమతి యతండు మామఁ బిత ♦ నందయ సూరివరేణ్యుఁ డస్మదీ
యమగుఁ గవిత్వ మొల్లకడ ♦ నందు వెలింగెడి సల్లొనర్చెదన్.

శా॥ నేనివాఁడనై చదువునేర్చెడి యొజ్జలసహ్యమొందగా
వారిలపిల్లల్ గలసి ♦ వాదములాడుచు సంచరించు న
న్నారసి చేరఁదీసి యనయంబు ప్రేమంపడి విద్యనేర్పె మా
భైరవమూర్తి సద్గురుఁడు ♦ పాండిత్యపాకలితుండు గాఁడొకో.

తే॥ తనకు శాస్త్రాలమొదఁ గల ♦ దయను జూప
సకల శోభలక్షణానాం ♦ సంయుగుఁ గవిత
నాకొసంగెను మదిఁగొండ ♦ నాగలింగ
శాస్త్రిగారికి నా నమ ♦ స్కారశతము.

శా॥ ఏసల్పజ్ఞుఁడనైన నా కవితయం ♦ దేదోషముల్ గల్గినన్
నాసిన్నాలికసంస్తుతి యీనృతిమె యా ♦ నందంబుతో గన్గొనన్
విన్నైపుణ్యము వేఁడుకొందు నెవరే ♦ నిన్ బీనవక్షోజన
ప్రసానూనాళిక గౌరవంబు మెయిసి ♦ త్యంబెట్టి ముద్దాడరే.

విద్వాన్ ములుగు చంద్రమౌళిశాస్త్రి.

సీమంతినీనాటకము.

ప్రథమాంకము.

నాంది

చ॥ జలముల మున్గినన్, గుటిల ♦ సంతతి పైకొనినన్, మహాపదల్
గలిగిన, నైజతత్త్వ మబ ♦ లాత్వము నొందిన, ఘోరపన్నగా
వళి తన చుట్టు ముట్టినను ♦ భావవికారము నొందకుండు నా
రలయెడఁ గల్గునట్టి వ్రత ♦ రాజము మాకు యశంబుగూర్చుతన్.

తే॥ అలరు దక్షుని కతన గా ♦ ర్హస్థ్యపదముఁ
దగిలి సీమంతినీసతి ♦ దారిసేయ
భుజగనాథునితోడ సం ♦ పూర్ణమైత్రిఁ
జెలఁగుఁ జంద్రాంగదుఁడు మాకు ♦ శ్రేయ మొసఁగు.

సూత్ర—(అనంతరము ప్రవేశించి పుష్పాంజలిజల్లి) ఏమి? నాయనాత్మజ్ఞత నా సామర్థ్యము నెఱుఁగకయే సకలకళా విశారదులగు బుధులకేనిఁ గష్టసాధ్యమగునిప్పని నిర్వహింతునని యెంచితిని?

తే॥ తనసమర్థత నెఱుఁగక ♦ ద్దానినైన
సలుపఁ బూనిన సజ్జనుఁడు ♦ సమయు నిక్క
ప్రజ్వలించెడి వహ్నిఁ ద్రా ♦ వంగఁబోవు
శలభ మింధనమట్లు భ ♦ స్మమగుఁగాదె.

అల్లిన యీ యచిరకాల వికృతిమహాకావ్యనిర్వాహప్రయత్నము నుండి తొలఁగవలసినదేనా? పండితప్రకాండ సదిష్టశాసనాతిక్రమణ దోషంబావహిల్లదా? (విచారించి) అయ్యో సందిగ్ధావస్థ గలిగెనే? ఏమి చేయవలయును! (ఆలోచించి) చేయుట కేమికలదు. నాయిష్టదేవతయగు సామసుందరేశ్వరుఁడే దిక్కు.

అట్లుగాక యీ కార్యాచరణమునుండి విముఖుఁడ నగుదునేని దుర్భరమగు నపయశము వాటిల్లును.

తే॥ కష్టమగుఁగాక లేక సౌ ♦ ఖ్య మగుఁగాక
యిష్టమగుగాక ♦ నిష్టమై యొనఁగుఁగాక
యెదియొనర్పఁగఁ దలఁచూను ♦ నది యొనర్చి
పూర్ణ సంకల్పుఁడగుట యె ♦ వ్వాఁడును వలయు.

కావున దీని కేదేని యొకసాధనము నార్జించెదను. ఆ, మఱచితిని నాకెల్లఁ బనులందుఁ దోడునీడయై నాయానవడచుఁ బారిపార్శ్వకుఁడుండ నీ విచారమేఁదులకు? (తెఱపంక జూచి) అదిగో కాకతాళీయముగ నాతఁడిట్లే వచ్చుచున్నాఁడు. కార్యము ఫలించినట్లే.

పారి—(ప్రవేశించి) భావా! ఈ నాఁడేలకో దీర్ఘముగా నాలోచించుచున్నట్లున్నావు కారణమేమి?

మిత్ర—ప్రియా,

తే॥ ఇతర సన్మానముంగోరి ♦ యెవ్వఁడేనిఁ
దనకు మించినకార్యమా ♦ దల ధరించి
సాధనంబు లభింపని ♦ సమయమందుఁ
జింతిలక సంతసంబును ♦ జెందగలఁడే.

అయినను బాంధవదనుసకుఁ బ్రభంజనమట్లు నీవు నాకు సహాయుఁడవుగావున విచారమూడెదు.

పారి—సకలకార్యసాధనానుకూలోపాయ చతురులగు మీకు సహస్రశిరునకు మిసుఁగురుబురువు వలె నేనా సహాయము చేయువాఁడను? ఎగతాళి కట్లందువు? కాని యాకార్యమెద్దియో యెఱింగించి నాయనుమానముఁ దీర్చుము.

సూత్ర—నీవెఱుఁగవా? రసగ్రహణ ధురీణులగు నీసభాసదు లెల్లరు సుందరేశ్వరోత్సవారంభమున నొకనాటకముఁ బ్రయోగింపు మని నా కాజ్ఞయిడిరి. దానికి నీ సాయముకలిమి నియ్యకొంటిని.

వారి—ఆ నాటకము పేరెయ్యది?

సూత్ర—ఆ నాటకముపేరు సీమంతినియందురు.

పారి—ఇంతమాత్రమున నిందలి యితివృత్తమిట్టిదియని బోధపడుటలేదు. ఇదిగాక యింకొకపేరెద్దియేని కలదా? ఈ నాటకమునకు.

సూత్ర—ఆ కలదు. ఈ నాటకమునందు సోమవారవ్రత మాహాత్మ్యము ప్రధానముగ వర్ణింపఁబడుటచే మనీషితల్లజులు దీనిని సోమవారవ్రతమాహాత్మ్యమని కూడఁ జెప్పుదురు.

పారి—"సీమంతిని"యను నామముఁగూడ నన్వర్థసంజ్ఞయేనా?

సూత్ర—కవిలోకము తమ గ్రంథములకు నా[illegible]కముగాని పేరిడునా? ఈ కృతియందెల్ల సీమంతినియను రాజకన్య ముఖ్యస్థానము నాక్రమించి యుండుటవలన గ్రంథకర్త "సీమంతిని" యను పేరుఁగూడ నొసఁగెను.

పారి—ఇప్పటికి నా సందేహము తీరినది. కాని పురాతన కవుల మహానాటకములెన్నియో ప్రసిద్ధములై యుండఁగ [illegible] క్రొత్తగ గ్రథితమగు నూతననాటకమే యేల ప్రయోగింపవలయును?

సూత్ర—ప్రయోగించుటకు నూతనమనియుఁ బురాతనమనియుఁ జర్చింపఁబనిలేదు. [illegible] రసపూరితమగు నాటకమునే ప్రదర్శింతుము. మత్తేభకుంభవిపాటనసమర్థంబగు హర్యక్షము పిల్లిపిల్లలకు ఝడియునా!

పారి—అవునవును. దీనిఁ రచించిన కవియెవరు!

సూత్ర—

సీ॥ కృష్ణానదీకుల్య ♦ తీరమౌ తెన్నాలి
పుర మనయంబుఁ గా ♦ పురముగాఁగ
పులిపాక భైరవ ♦ మూర్తి సద్గురుపాద
కమలముల్ వందనీ ♦ యములుగాఁగ
సనకాదిమౌని హృ ♦ జ్జలజస్థదక్షిణా
మూర్త్యుపాసనమె స ♦ ముద్రమగాఁగ
సకలదిగ్దేశ నా ♦ యక సమర్పితములౌ
బిరుదముల్ వెలలేని ♦ సరులుగాఁగ

తే॥ సకలవిధ కావ్యనిర్మాణ ♦ చతురుఁడగుచు
సాటివారలలోఁ గడు ♦ మేటియగుచు
నెసఁగు మన ముల్లు చంద్రమౌ ♦ ళీశ్వరుండు
కర్త మెయొప్పు నీరూప ♦ కమున కరయ.

పారి—ఓహో! తెలిసినది. విద్వత్పరీక్షయం దుత్తీర్ణుఁడై ప్రభుత్వమువారిచే "విద్వాన్" అను బిరుద మొసఁగఁబడినయాతఁడేనా? అయినచో ముఖ్యముగా నీనాటకము ప్రయోగింపఁదగినదే.

సూత్ర—సామాజికులు వేఁచియున్నారు. ప్రస్తుత మీ వసంత ఋతువునుగూర్చి యించుక వర్ణింపుము. వేగమపోయి పాత్రముల నాయత్తమొనర్తుము.

పారి—

లయగ్రాహి.

కోకిలలు మావిచిగు ♦ రాకులను మెక్కి-యల
వోకొకఁడొకండు వెసఁ ♦ బైకొనుచునుండన్
మూఁకలుగఁ జేరిపలు ♦ పోకలుగఁ గీరతతు
లాకసము వెంటనెగఁ ♦ బ్రాఁకుచు ధ్వనింపన్

నాక జలజాకరము ♦ శీకరములెత్తి పాలి ♦ బోక
మలయానిలుఁడు ♦ పైకెగరఁజల్లఁ
శ్రీకర వసంత కుసు ♦ మాకరములోకహిత
మైకనుఁగొనఁ గనుల ♦ కేకసుఖమిచ్చుఁ.

మఱియును—

తే॥ రమ్యసహకార లాభ సం ♦ ప్రాప్తిఁగోరి
వననివాసంబుఁ బూని స ♦ ద్వ్రతముసల్పు
నాగ నలరెడి మృదు కాంచ ♦ నములతోడ
షట్పదామోదకరమగుఁ ♦ జైత్రలక్ష్మి.

సూత్ర—అవు నట్లేయున్నది కాని కాలస్వభావము దెలియ శక్యము కాదుగదా? ఒకచో దులలేని వేడుకల నొందువారును మఱి యొకచో ననల్పచింతా సాగరనిమగ్నులునుగదా యెల్లపుడును.

పారి—నిజమే లోకమంతయు నొక్కరీతిగ నుండునా? కొందఱు సంతానార్థులై తపించుచుండఁ గొందఱు సంతానాభివృద్ధి విఘ్న కారులగుఁ ప్రతిబంధకములఁ దొలఁగింపఁ గుందుచుందురు.

సూత్ర—ఓహో! ఇఁక నాలసింపరాదు. చిత్రవర్మమహారాజు పాత్ర మును నేనే ధరింపవలసియున్నది. సామాజికులు వేచియున్నారు.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ఇతి ప్రస్తావన.

శ్రీ మీనాక్ష్యై నమః.

సీమంతినీ నాటకము.

ప్రథమాంకము.

(రంగము. అంతఃపురము. ఇందుకళ, చిత్రవర్మ, మధురిక ప్రవేశింతురు)

ఇందు-మనోహరా! అనేక సంవత్సరములు రాజ్యమంతయు మంత్రుల కొప్పించి మహారణ్యములందు మునులతోఁ బాటుగఁ బెక్కు కష్టములఁబడి భక్తరక్షణ పరాయణురాలగు మీనాక్షీదేవి యనుగ్రహమునఁ బుత్రుని గాకున్నను బదునాలుగు తరములఁ దరింపఁ జేయఁగల పుత్రికారత్నమును బడసినందులకు మనమెంతయు నదృష్టవంతులమే. ఆహా! ఆదేవినేమని పొగడఁగలము.

చ|| నిరతము భక్తితోఁ దనను ♦ నిష్ఠమెయిన్ భజియించు వారిపైఁ
గరుణ వహించి దేవతలు ♦ గాఁతురటంచు శ్రుతుల్ వచించు వా
క్సరణి యసత్యమౌనె చిర ♦ కాలముఁ బుత్రిముఖావలోకన
త్వరను దపింపఁగా మనకుఁ ♦ బట్టి నొసంగదె యాదిశక్తియున్.

చిత్ర—(స్వగతము) ఇంకను నా ప్రాణేశ్వరి తన కూతునకు రాఁబోవు దుస్థితి నెఱుఁగదు కాఁబోలు. ఆహా! ఎంతలో నెంతయశుభవార్త వినవలసెను. ఇట్టి మహాసంతోషముతోఁ దననే యదృష్టవంతురాలఁగఁదలంచు నా దేవికీ కఠినవార్త నేమని వినిపింపఁగలను. (ప్రకాశము) దేవీ!

చ॥ సతత నృపాలమౌళి విల ♦ సన్మకుటాగ్రమణీమయూఖరం
జితచరణాబ్జునైన నస ♦ దృగ్వి భవాహత సర్వదేవతా
పతియగు వానినైనఁ దన ♦ ప్రౌఢిచెలంగఁ గృశింపఁజేసి దు
గ్గతిఁబడఁద్రోయుఁగాదె యుడు ♦ రాజనిభాస్య విచారముగ్రమై.

పురాకృత కలుషపరిపాక జనితదుఃఖ పరంపరలోనికెల్ల దుర్భ-
రమై దురంతమై దుర్విచారమై విచార దుఃఖము ప్రతివానిని
బాధించునుగదా .

ఇందు—(స్వగతము) ఇదేమీ ? ఇట్టి సంతోషసమయమున నా మనో
హరుఁడు తలంపరాని విచారమును గూర్చి చెప్పుచున్నాఁడు.
(ప్రకాశముగా) నాథా ! సంసార మసారమనితలఁచి మహారణ్య
ములఁ బవన పర్ణాంబు భక్షణంబునఁగృశించి దుస్సంగపరిత్యా
గముఁగావించిన మహర్షులకేని యొకవిధమగు విచారముండఁ
బుట్టినది మొదలు జచ్చువఱకును ధనలోభులై యధర్మం బాచ
రించుచు నసత్యమునకు వెఱపుఁజెందని పామరులకు విచారముం
డు టబ్బురమా? అట్టి విచారము బాధింపకుండునా ? అయి
నను దత్కాలశాంతిఁ గావించి సంసారరథము నడపుట లోకా
చారమై యున్నది. ఇది యందఱనోసఁటను వ్రాయఁబడి యుం
డుటవలనఁ బ్రతివాఁడును సింపింపఁడు.

చిత్ర—దేవి ! నీ లోకానుభవమునకుఁ జాల శ్లాఘింపలయును.

సీ॥ సతత విభూతి భూ ♦ షితుఁడైనను శివుండు
గట్ట వస్త్రములేక ♦ కష్టపడఁడె
యనయంబు లక్ష్మీశ ♦ మాశ్లిష్ట భుజుఁడైన
హరి యుంటకిల్లు లే ♦ కబ్ధిఁజొరఁడె
కడుపు బంగారు బొ ♦ క్కసమైయెననుగాని
పరమేష్ఠి పక్షిపై ♦ తిరుగకున్నె

తన ప్రభుత్వము దేవ ♦ తలయందయి పులోమ
జాపతి పడిపంచ ♦ కాఁపుగాఁడె
తే॥ తక్కఁగల దిక్పతులతోడ ♦ లెక్కయేమి
లోకనాయకులే యిట్టి ♦ లోపమునకుఁ
బాత్రులై చింతిలుచునుండఁ ♦ బ్రాకృతులకుఁ
జింతకలదను పలుకేమి ♦ వింతయగును.

కాని యట్టి విచారసాగర మీఁదుట కష్టముసుమా?

ఇందు—అట్లని యెవరు తప్పించుకొనఁగలరు?

చిత్ర—నీవు చెప్పినట్లు దానికిఁ బరిహారము కలదు. ఏమందువా? శాస్త్ర విహితంబులగు జప హోమ సురార్చనాదులచేత నించుకంత శాంతియగునని పెద్దలు చెప్పుదురు.

ఇందు—నాథా!

తే॥ సత్కథాలాపములచేత ♦ సమయమెల్ల
నిమిషముగఁ గడపెడు భూమి ♦ నేతవీవు
శ్రవణ కఠినంబయిన విచా ♦ రంబుఁ గూర్చి
ముచ్చటింపఁగ హేతువే ♦ మో యెఱుంగ.

ఎన్నియో నోములునోఁచియుఁ జిరకాలము సంతానము గలుగకున్నప్పుడు గూడ మీరిట్టి దైన్యముగ మాట్లాడలేదే. జీవితేశ్వరా! నేఁడిట్లు మాట్లాడఁ గారణమేమి? ఎట్టి విచారమైనను నల్లారుముద్దుగ నాడుకొనుచు మనకెంతో సంతోషముఁ గూర్చు సీమంతినిని జూచినంతనే నిశ్శేషమై పోవునుగదా?

చిత్ర—ఆ సీమంతినినిగూర్చియే నాకింతటి విచారము సంభవించెను. సంతానము గలుగకున్నఁ గలుగలేదనుచింతయేతప్ప నింతటి విచారముండదు.

ఇందు—నాథా! అదేమి? అట్లుబల్కుచుండిరి? మనయమ్మాయిని గూర్చి విచారమా? అయ్యో! దైవమా!

చిత్ర—

ఉ॥ చెప్పినఁదీరునే విషముఁ ♦ జేర్చిరొ యెవర్చిన సూఁదిబోలె నొ
క్కప్పుడు నాదుచిత్తమున ♦ గాటముగా దిగి బాధసేయు నొ
క్కప్పుడు కంఠనాళములఁ ♦ గత్తివలెన్ జెగకుండఁగోయుఁ బా
నప్పటికప్పుడే యుదయ ♦ మై పయికిన్ గనరాక యక్కటా.

మ॥ అరిగాఁపుల్ బహుమానపూర్వకముగా ♦ నశ్వంబులన్ స్యందనో
త్కరమున్ మత్తగజంబులన్ సుభట సం ♦ తానంబు నర్పించినన్
సరిగా వారల నాదరించుటకు ను ♦ త్సాహంబు లేదయ్యెనో
తరుణీ! ఘోరవిచార దుస్తర సము ♦ ద్రప్రాప్తి చే నెమ్మదిన్.

తలంపరాని యీ విచారముచేత నాశరీరము నశించుననుమాట నిక్కము. గురుపత్ని యుపదేశమువలనఁ బుత్రుండైనను బుత్రికయైనను బరమేశ్వరి యనుగ్రహముచేతఁ గలిగెగదా యని సంతోషించుచుంటిని. కాని నాజన్మమెల్ల నిట్లు దుఃఖ భాజనమగునని తలంపనైతిని.

చ॥ పరుగిడుచున్న యశ్వమును ♦ బగ్గముఁ గైకొని లాఁగునట్లు దు
ర్భరమగు నీవిచారమునఁ ♦ బాఱెడిచిత్తము బిగ్గఁబట్టి యే
కరణిమరల్పఁజూచినను ♦ గాని యడేఁ చనుచుండు నింక నే
సరణిఁ దరింపనేర్తును వి ♦ చార సముద్రమునుండి యక్కటా.

శుక్లపక్షపుఁ జంద్రికవలె దినదినాభివృద్ధియై పదునాలుగు సంవత్సరములకే సకలశాస్త్ర పారంగతురాలగుఁ గోమలాంగి కాయిట్టి దుస్థితిఁ గలిగింపఁ దలంచితివి! తల్లీ! పరమేశ్వరీ! విష వృక్షమునైనను దానుఁ బెంచినదాని నెట్టికఠినుండును నరుకఁ సాహసింపఁడే? మధురములగు ఫలముల నొసఁగఁగల రసాల వృక్షమును గారవమునఁ బెనిచియు సమూలముగ ఖండింప సమకట్టుటొప్పునా? హా! కుమారీ! (మూర్ఛిల్లును)

ఇందు—(భయముతో) అయ్యో! దురదృష్టమా! మాయందిట్లు ఫలించితివేమి? మధురికా! ఇదేటి గ్రహచారమే నానాథుఁ డిట్లనుచున్నాఁడు.

మధు—(దీనయై) అమ్మా! ఏమని చెప్పగలను. నోరాడుటలేదు. నిన్నటి ప్రాతఃకాలమున మహారాజుగారు మంత్రులును బురోహితులును జమూపతులును బండితులును బలసి కొలువ సంతోషమునఁ గొలువుదీర్చియుండిరి. అట్టి సమయమున నెక్కడనుండియో యొక దైవజ్ఞుఁడు వచ్చి యేలినవారింగాంచి తాఁజదివిన శాస్త్రములన్నియుఁ బేరుపేరు వరుసను జెప్పి జ్యోతిషమందుఁగూడఁ దనకు నిరంకుశమైన సామర్థ్యము గలదని పలికెను. అప్పుడు రాజుగారి యనుమతిచే మహామంత్రిగారు సీమంతినీదేవి జాతకము నాపండితునియెదుట బెట్టిరి. అంత నాతఁడా జాతకమును గొంచెముసేపుచూచి యీజాతకురాలికి లోకోత్తముఁడగు చక్రవర్తికుమారుఁడు పతియగుననియు, నరుంధతి సావిత్రి మున్నగు మహాపతివ్రతలపాతివ్రత్యమునకు వన్నెఁబెట్టఁగల పతిభక్తి గలుగుననియుఁ జెప్పి యిఁకఁ జెప్పఁగూడదని యూరకుండెను. అందునకు మహారాజుగారనుమానముచే బలవంతముఁజేయ నా దైవజ్ఞుఁడు సీమంతినీదేవికి వివాహమైన యాఱవ నెలలో వైధవ్యము సంభవించునని చెప్పి వెడలిపోయెను. దానికై మహారాజుగారు చింతించుచున్నారు.

ఇందు—హాపరమేశ్వరా! (క్రిందపడును.)

మధు—అమ్మా! ఊరడిల్లుము. దైవసంకల్పమున కెవరేమిచేయగలరు.

ఇందు—(మెల్లనలేచి) ఎట్టి సంతోషమెట్లు దుఃఖముగామాఱెను. బంగారుబొమ్మవలె నెల్ల వారికిని సంతోషము గల్గించు నాకూతునకే యిట్టి దుఃఖము సంభవించునా? కలనైన నితరుల కప

కారమొనర్చి యెఱుఁగదే. పగవారికైనను బల్లెత్తి కోపించు నదికాదే! తల్లీ! మీనాక్షీ! ఎంతయో కష్టపడి నీసేవఁజేసినందు లకు మా కనాధయగుఁ బుత్రికనే యొసంగితివా? సకలలోక జననివగు నీవు మాయందింత కాఠిన్యమునే వహింతువా?

చిత్ర—తరుణీ! ఎట్టిమహాపాతకము గావించిపుట్టితినో యీవార్ధక మున నింతటిమనోవ్యధగలిగెను. బ్రహ్మాదులకేని విధినిదాట వశమా? తడవుకాలము పుత్రముఖదర్శనలాభమునకై పెక్కు కష్టములఁబడి యీశ్వరానుగ్రహమునఁ బుత్రుని మారుగఁ బుత్రికనైనఁ గాంచఁగలిగితినిగదాయని సంతోషించితిని కాని యింతలోనింత దురంతరమైన చింతకలుగునని యెంచితినే? ఈమనోవ్యధయే నాకుమృత్యువుగఁ బరిణమించునేమో?

ఇందు—నాధా! సర్వమెఱిఁగిన మీరే యిట్లు చింతిల్లమావంటి యజ్ఞానులగతి యేమగును! తెలిసితెలియని యావృద్ధుఁడేదియో పలికినందులకింత వంతజెందఁదగునా? ధైర్యమువహింపుఁడు.

చిత్ర—ఇంకేటిధైర్యము. ఏటిబ్రతుకు. పురాతనమునుండియుఁ బితృ పితామహులచేఁ బాలింపబడిన యీరాజ్యమెల్ల నేటితోఁ బరరాజుల పాలగునుగదా! మనకు రాజ్యోవృద్ధిగతి నెఱిఁగి శత్రువులు మసపైనిప్పుడే దండెత్తి రాకుందురా?

ఇందు—దైవసంకల్పమున కెవరేమిచేయఁగలరు? (మధురికనుజూచి) మధురికా! ఈకఠినవార్త నమ్మాయికి వినిపించి యిప్పుడే దుఃఖసముద్రమున ముంచకుము. దానిపాపమునకు మేమేమి చేయఁగలము.

మధు—అమ్మా! ఈయమంగళ వాక్యమప్పుడే యామెకుఁదెలిసినది.

ఇందు—హా తల్లీ! దేవతావరమునఁ బుట్టినసీవు మమ్ముద్ధరింతువని సంతోషపడితిమే? ఎంతగతి గల్గెనే సీమంతినీ!

[తరువాత సీమంతిని ప్రవేశించి తనలో]

పరమేశ్వరా! నాజన్మమెంత దుఃఖభాజనమయ్యెను. ఎట్టి సహింపరాని కష్టములకైన నోర్వవచ్చును గాని దుర్భరమగు వైధవ్యదుఃఖము సహింపవచ్చునే? నన్నిట్టి హీనదశ ననుభవించుటకే మహారాజుకడుపునఁ బుట్టించితివా? నే నేమహాపాతకముఁ గావించితిని? (నిట్టూర్పువిడచి) ఆవృద్ధపండితుఁడు పిడుగువంటి వార్తఁజెప్పి నాసంతోషమంతయు నేలపాలుజేసెను. ఆతఁడేమైనఁ బ్రమాదమునఁ బలికియుండునా! (ఆలోచించి) ఈ నిర్భాగ్యురాలికంతటి యదృష్టమా? నాజాతకము దుష్టగ్రహసంకుల మగుటచేత నట్టియమంగళము గలుగఁ గలదని యాతఁడాలోచించియే చెప్పియుండును. ఇందసత్యములేదు. ఇఁకనాకు గతియేమి? ఈ భూభారమగు నా జన్మమువలనఁ బ్రయోజనమేమి. తలిదండ్రుల యనుమతిఁబడసి నాతనుత్యాగమునకై యేదేని యుపాయ మాలోచించెదను. (చూచి) ఆహా! నాకు రానున్న మహాపదకై చింతించి చింతించి ప్రాణములఁగూడ విడచునంతటి దుస్థితిలోనున్న నాతలిదండ్రుల నెట్లోదార్పఁగలను. (సమీపించి) తలిదండ్రులారా! నమస్కారము.

చిత్ర—అమ్మా! చిరంజీవినివి గమ్ము.

ఇందు—తల్లీ! ఆమూలద్రవము నీకెట్టి వ్రాతవ్రాసెను. (దుఃఖించును)

సీమం—(స్వగతము) పిరికిప్పట్లనాకొంకొలఁది ధైర్యముఁజెప్పవలయును. లేదేని నాకొఱకై నిస్సారణముగాఁ గృశింతురు. (ప్రకాశము) తలిదండ్రులారా! మీరునాకై యెందులకుఁ జింతిల్లెదరు. విధిలిఖిత మనుభవింపక తప్పునా! శాంతింపుఁడు. నాచేసినపాపమిట్లు ఫలింపనుండెను.

చిత్ర—అమ్మా! మాకింక నెట్లు మనశ్శాంతి కలుగును? ఎంత ధైర్యముతో నుందుమన్నను నాచిత్తము చలించుచునే యున్నది. యుద్ధరంగముల భయభ్రాంతులై పరుగెత్తు శత్రుసైన్యముల క్షణములో నిలుపఁగలిగిన నాకిప్పట్లు నామనస్సునే చలింపనీయకుండుటకు సామర్థ్యము లేదయ్యె.

సీమం—తండ్రీ! మీకువిచారమేల? నేనే త్రిలోకజననియగు మీనాక్షీదేవి యనుగ్రహమునఁ బుట్టినదాననగుదునేని నామాంగల్యమునకేలోపమును గలుగనేరదు. అట్టియాదిశక్తి తనను సేవించు మీకు ముల్లోకములనేనిఁ బరిపాలింపఁగలఁ బుత్రునిడకున్నను వైధవ్యదుఃఖముచేఁ బరితపించు కూతునొసఁగునా? ఇది యంతయు నసత్యము. నార్థక్యముచేత మదిచెడిన యొక విప్రుండు చెప్పినమాటయా! మీరువిశ్వసింతురు.

[తెరలో]

మ॥ అరయన్ రూప విహీనుఁడయ్యు నల బ్ర ♦ హ్మజ్ఞానులౌ మౌని శే
ఖరు లెద్దానఁగనన్ దలంతురచటన్ ♦ గన్పట్టుచుండున్ జరా
చరలోకంబున కెల్లకర్తయయి యే ♦ సంబంధముల్ లేని యీ
శ్వరుఁడే వాఁడు నిరంజనుండతని సం ♦ భావింతు ధన్యాత్ములన్.

(అని చదువుచు యాజ్ఞవల్క్య ప్రవేశించును.)

చిత్ర—మునివర్యా! నమస్కారము. ఈ యాసనము నలంకరింపుఁడు.

యాజ్ఞ—మహారాజా! నీకు సంతోషము గలుగుఁగాక.

(అందరును నమస్కరింతురు.)

చిత్ర—(విచారముతో) గురువర్యా! నాయవస్థనేమని విన్నవింపఁగలను.

యాజ్ఞ—అరుణాస్పదపురీశా! మీ వృత్తాంతమంతయు దివ్యదృష్టి నెఱిఁగితిని. చింతింపకుము. విధినిదాఁట నెవరితరము. పరమేశ్వరుఁడగు శ్రీ మహావిష్ణువంతటివాఁడు తనచేసిన పాపమున నానా యోనులందు జన్మించెను. మనుష్యులమాట యేమనవలెను!

చిత్ర—అట్లని భరింపరాని దుఃఖములను సహింపఁ గలమా? మీశిష్య జనము నన్నుగ్రహించి యేదేని యుపాయమున రక్షింపుఁడు. పరమ పతివ్రతాతిలకమగు మైత్రేయిని కరుణవలన సంతానము లేకపోయెఁ గదాయను విచారము తొలఁగి నేటికీపసిబిడ్డ నిర్భాగ్యుఁడనగు నా కడుపున నేలఁబుట్టెనా యను విచారము ప్రబల మయ్యెను.

యాజ్ఞ్య—భూనాయకా! నీ దురదృష్టమునకు నేనేమి చేయఁగలను.

చ॥ తన తొలిజేసినట్టి సుకృ ♦ తంబును దుష్కృతముఁ ఫలించి యీ
జననమునఁ మనుష్యునకు ♦ సౌఖ్యమొ దుఃఖమొ గూర్చుదానికై
మనసుఁ దపింపఁజేసి పర ♦ మంబగు స్థైర్యము లేక చింతలఁ
మునిఁగినచోఁ బ్రయోజనము ♦ బొందఁగ నేర్చునె యెట్టియాతఁడుఁ

కావునఁ దలవ్రాఁత ననుభవింపవలసినదే? యని తలఁచి చింతింపకుము. మేము ధీరుఁడవగు నీవే యిట్లధైర్యముఁ జెంద నబలలగు నీ కాంతాపుత్రికలగతి యేమగును?

సీమం—(స్వగతము) అయ్యో! ఈ మహర్షిశేఖరుఁడు నాకేదేనిమార్గముఁ జూపి రక్షించునని తలఁచితినే! నా యాశాలతను సమూలముగాఁ గొట్టివేయుచున్నాఁడేమి? (ప్రకాశము) మహాత్మా! సర్వసమర్థులగు మీరే యిట్లుబలుక నే నెవరి నాశ్రయించుదానను. నా జీవయాత్ర యెట్లు గడువఁగలదు. నన్ను రక్షింపుఁడు.

యాజ్ఞ్య—సీమంతిని! నీకు భ్రాంతియేల? నీ వెఱుఁగని దేదికలదు.

తే॥ తెలిసియో తెలియకయొ దు ♦ ష్కృత మొనర్చి
దాని ఫలము భుజింపనా ♦ తఁడిని గష్ట
మనుచుఁ గొంచించినను లాభ ♦ మగునె చూడ
నెవ్విఁ ద్రొక్కఁ జనఁ గాలదే ♦ యంఘ్రియుగము.

సీమం—తండ్రీ! నన్ను మన్నింపుఁడు. సంతానహీనులగు మా తలిదం
డ్రులకు మీయర్థాంగలక్ష్మి మైత్రేయి సదుపదేశమున సంతాన
ప్రాప్తి గలిగించి యపుత్రకులమను విచారమును దొలఁగించినది.
తపఃప్రభావమున బ్రహ్మాదులనేని విపర్యాసము గావింపఁగల
మీరు నా కాయుష్మంతుఁడగు భర్తను గూర్చి నావిచారముఁ
దొలఁగింపుఁడు. లేదేని గురుపత్ని మావంశమునకు దుఃఖముఁ
గల్గించిన దగును. నా దురదృష్టవశమున నిందులకు మీరు కరు
ణింపరేని చిరకాలము జీవింపఁగోరుఁ జక్రవర్తి కుమారుని జెట్టఁ
బట్టి యల్పాయుష్కునిగఁ జేసి భరింపరాని వైధవ్యదుఃఖము
ననుభవింపవలసి వచ్చును. కావున నేను నిరంతర బ్రహ్మచర్య
మవలంబించి మీయాశ్రమమునందే మీకు శుశ్రూషసలుపుచుఁ
గాలముఁ గడపునట్లు లంగీకరింపుఁడు. కాదేని పవిత్రములగు మీ
పాదములకు నా ప్రాణవాయువుల నొసఁగి శరీరముఁ ద్యజింతును.

(పదములపైఁ బడును)

యాజ్ఞ్య—(స్వగతము) ఆహా! ఇప్పుడేమి చేయవలయును? విధివ్రాఁ
తను నవరింపఁగలనా? కానిమ్ము:-(ప్రకాశముగా) సుమంగలీ!
నిన్ను బరమేశ్వరుఁడు రక్షింపఁగలఁడు లెమ్ము.

సీమ—(మెల్లనలేచి) ఆహా! ఏమి నా యదృష్టము. ఈ మునీంద్రుని
వాక్య మమోఘముగదా!

యాజ్ఞ్య—సీమంతినీ! నీవు వైధవ్య మనుభవించునట్లు పరమేశ్వరాసిన
వ్రాఁతను దిద్దవలసిన భారము మాయందుండెను. కావున నా
వాక్యములు నిశ్చలచిత్తవై వినుము. సమస్త వేదవేదాంగ విహి
తమై సకలకులజుల కాచరణీయమై ప్రసిద్ధమగు నొకవ్రతము
నుపదేశింతును. దాని నాచరింతువేని నీకుఁ జిరంజీవియగు బతి
లభింపఁగలఁడు. వినుము.

క॥ వ్రతములలోపల నుత్తమ
వ్రతమరయఁగ సోమవాస ♦ ర వ్రతమది సం
సంతత మొనరించిన సతులకు
గతియగు నైదువతనంబు ♦ గల్గునుగాదే.

చిత్ర—గురూత్తమా! మీ యనుగ్రహముకతన ధన్యుఁడ నైతిని. పాప వినాశకమగు సోమవారవ్రతము నాచరించు మార్గము నెఱిం గించి నన్ను మన్నింపుఁడు.

యాజ్ఞ్య—సీమంతినీ! ఆలకింపుము. బ్రహ్మాదుల కేని నిర్విఘ్నముగా నావ్రతమాచరింప శక్యముగాదు. దాని విషయమై నీ వెట్లు జాగ్రతగా మెలంగెదవో. మహీపాలా! నీవును వినుము.

చ॥ క్రతువు లొనర్పవచ్చుఁ జిర ♦ కాలము నిశ్చలభక్తితో నుమా
పతిని భజించుచుండఁగ నగ ♦ వచ్చుఁ బదంపడి సర్వలోక సం
స్థితి నొనరింపవచ్చు బుధ ♦ సేవితమై తగు సోమవాసర
వ్రత మొనరింపవచ్చునె యె ♦ వారికినైనను భంగమొందకే.

ప్రతి సోమవారమునను యమునానది కరిగి యందుస్నానమాచ రించి యటనుండి తెచ్చిన నిర్మలోదకమున సోమశేఖరు నభి షేకమొనర్చి సక్రమముగా నుమామహేశ్వరుల నారాధించి వివిధ దేశములనుండి వచ్చిన బ్రాహ్మణ దంపతులఁ బార్వతీ పరమేశ్వరులుగ భావించి పూజ సేయుచుండుము. ఇందేదిలోప మైనను వ్రతభంగమే సుమీ? త్రిమూర్తులు వచ్చి పరీక్షించి నను నీవ్రతమునకు విఘ్నము రానీయకుము. దీనికిఁ దప్పితివేని నీవేగాక నేనుగూడ నధోగతిఁ బడవలసివచ్చును. విందువుగదా పురాణములందు.

సీ॥ అడిగినయేని యే ♦ యిడుములు గల్గినఁ
గావన కొసఁగిన ♦ ఘనుఁడొకండు

సత్యంబుకొఱకునై ♦ సకల రాజ్యంబును
ధారవోసినయట్టి ♦ ధన్యుఁ డొకఁడు
ఏకపత్నీవ్రతం ♦ బే మోక్షదంబని
యాచరించినయట్టి ♦ యనఘుఁ డొకఁడు
ధర్మరక్షణమె ప్ర ♦ ధానంబుగా నెంచి
వివిధ సౌఖ్యంబుల ♦ విడచెనొకఁడు

తే॥ భూతతృప్తియె తనకు సం ♦ పూర్ణముక్తి
కామినీ పరిరంభణ ♦ కాంక్షఁదీర్చు
ననుచుఁ జరియించెనొకఁడు వా ♦ రందఱరయ
వ్రత నియతిని మెలంగిన ♦ వారెకారొ.

చ॥ తనప్రియుఁ డస్తమించినను ♦ దాగుణగాథలు గల్గినన్ మహా
జనవచనం బసత్యమను ♦ సంశయ మాత్మఁ గలంగఁ జేసినన్
దన దొనరింపఁ బూనిన వ్ర ♦ తంబును వీడకభక్తి నాచరిం
చిన నియతాత్మకుల్ గలరు ♦ చెప్పఁగనేటికి లోకమందునన్.

ఎల్లి సోమవారమున నా వ్రతము నాచరింపుము. మే మిటకు వచ్చి చాల తడవైనది. పోయివచ్చెదను. (నిష్క్రమించును)

[అందరును నిష్క్రమింతురు.]

(రంగము పూజామంటపము సీమంతిని దంపతిపూజలఁ జేయుచుండును చిత్రవర్మయు నిందుకళయుఁ జూచుచుందురు.)

(తెఱలో) ఓరీ! రాజాధమా! ఏమిరా నీకండకావరము. లోకమునందున్న వారికెల్ల శుభలేఖలనంపి నన్నుబిలువకున్నను దయఁదలఁచి వచ్చెఁగదా యని గౌరవింపక చూచిచూడనట్లున్నావు.

మ॥ అరసేసుష్టుఁడ! క్రూరకర్ముఁడ ఖలుం ♦ డా! నీచుఁడా! కండకా
కావరముల్ బూని శరీరముల్ మఱచి యా♦హ్వానంబు లేకుండినన్

సరగుగా వచ్చిన నాదరింపక తి ♦ స్కారంబుఁ గావించితే
దురితాత్మా! ఇదె చూడు నీవ్రత మబం ♦ ధు ప్రీతిఁగావించెదన్.
దిగంత విశ్రాంత యశోవిశాలుఁడగు నీమైత్రేయుఁడు నీకంటికిఁ
దృణముగాఁ గనుఁబడెనా?

చిత్ర—(వినుట నభినయించి ఇదేమీ? ఈక్రోధ పూరితవాక్యము
లెక్కడివి? (ముందునకు నడచును.)

సేవకుఁడు—(ప్రవేశించి) మహారాజా! జయము జయము. ఎవరో
యొక బ్రాహ్మణుఁడు ద్వారము కడ నిలచి తమపై నాగ్రహ
మున నఱచుచున్నాఁడు.

చిత్ర—(భయముతో) ఆ. బ్రాహ్మణుఁడా? ఎంత ప్రమాదము.
పోవుదము రమ్ము (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

(రంగము-ద్వారము-మైత్రేయుఁడు చిత్రవర్మ ప్రవేశింతురు.)

చిత్ర—(వినయముతో) మునివర్యా! నమస్కారము. వ్రత పరామరి
కచే మిమ్ముఁ గాంచలేనైతిని. నాయపరాధము క్షమింపుఁడు.
(పదములఁ బడఁబోవును.)

మైత్రే—(తొలఁగి) ఓరీరాజాధమా! నీ నక్క వినయములు నామో
లనా సాగింతువు? నాకెఱిఁగింపక వ్రతారంభముఁ గావించియు
దయ దలఁచి చూచి పోవుదును గదా యని వచ్చిన నన్నవ
మానించి మీఁదు మిక్కిలి మన్నింపుమని పలికెదవుగా?
[illegible]లఁగుము. క్షణకాల మాహారమునకు వేళమించినఁ దల్ల
క్రిందుగఁ బడు మీరా వ్రతా చరణ సమర్థులు?

తే॥ అసయు ముపవాస జీర్ణాంగు ♦ లగుచు నెల్ల
సౌఖ్యములఁ బారఁదోలి యె ♦ సంగునట్టి
వారి కొనరింపఁదగు సోమ ♦ వాసరంబు
వ్రతమదేః? నఃలలగు ♦ వనితలేడ?

నీమొగము జూడరాదు పొమ్ము (పోవుచున్నాడు)

చిత్ర—(స్వగతము) పరమేశ్వరా! ఎట్టి సంకటము గల్గించితివి. [ప్రకాశము] మునిచంద్రమా! నాపై మీకు నిష్కారణముగ నాగ్రహమేల? క్షమింపుఁడని వేడుకొంటిని గదా దయ చేయుఁడు.

మైత్రే—ఓరీ! అనర్హులగు మీకీ వ్రతరాజము నుపదేశించిన గర్భదరిద్రుఁడెవఁడు?

శా॥ ఛీ! యీలాగునఁ బల్కు నీకు మదిలో ♦ సిగ్గేల లేదయ్యె నా
రా యెందేని యనిత్యమౌఁ తనువుపై ♦ భ్రాంతిన్ విడన్ లేక యు
క్తాయుక్తంబు లెఱుంగనేరువనిక ♦ న్యల్ప స్థైర్యమున్ బూని యెం
తో యాయాస కరంబులౌ వ్రతములం ♦ దున్ నిల్వఁగా నేర్తురే?

అభాగ్య దేవతయగు నీకూతునకా వ్రతాచరణ సామర్థ్యము? నీయవిధేయతఁ గన్న నాకుఁ గ్రోధానల ముద్భవించుచున్నది.

చిత్ర—మునివర్యా!

తే॥ తప్పు గలిగిన దండింపఁ ♦ దగును గాని
యూరకయె కోపము వహింప ♦ నుచితమగున
కటికిపాపమైనఁ గాని త్రో ♦ క్కకయె పడగ
నెత్తి కఱవఁగఁ దలఁచునే ♦ యెన్న పాము.

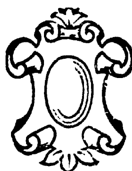
నాతప్పుల మన్నింపుఁడు.

మైత్రే—ఆయుద్దేశ్యము మాకుఁగాదు. ముఖ్యముగా మేము శాసన కర్తల మని యెఱుఁగుము.(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

చిత్ర—ఎంతటి విచారము సంభవించెను. గోఁచుట్టుపై గోఁకటిపోట న్నట్లు లేక లేక కలిగిన కూతును గూర్చి పరితపించు నేనీశాపా యుగుని కోపమునకుఁ గూడ గుఱినైతిని? ఈ పరమ కోప

స్వభావుఁడగు మైత్రేయర్షి మమ్మెట్లు సాధింపఁ దలఁచునో గదా? (నిట్టూర్పు విడచి) కానిమ్ము పరమేశ్వరానుగ్రహమున్న నీకోఁచి పాతలరాయఁడేమి చేయఁగలుగును. (వెనుక జూచి) ఇదియు నొక మేలే. ముక్కోపియగు నాతాపసి వచ్చుటయును మాపై గినియుటయు నెవరికిఁ దెలిసినది కాదు. ఇంకమీఁదఁ గూడ నిది రహస్యముగనే యుండుఁగాక, (నిష్క్రమించును)

ఇది ప్రథమాంకము.

శ్రీ మీనాక్ష్యై నమః.

సీమంతినీ నాటకము.

ద్వితీయాంకము.

(రంగము తపోవనప్రాంతము. మైత్రేయుఁడు ప్రవేశించి పశ్చాత్తాపమున)

ఆహా! నిష్కారణముగ ప్రమాదము నొంది నే నెట్టి యకార్యముఁ గావించితిని. పిలువని పేరంటమునకు నేను బోవనేల? పోయిన వాఁడను వారు మర్యాదఁ గావించినను లేకున్నను చొరవఁ జేసికొని లోనికిఁ బ్రవేశించుటయో వెనుకకు మరలి వచ్చుటయో తగును గాని దేవుఁడొసఁగిన కోపము కలదుగదా యని యొడలు మఱచి యాగ్రహముఁ జెందనేల? యుక్తాయుక్తము లెఱుఁగక సీమంతిని యాచరించు వ్రతము భంగము గావింతునని పలికితినే కాని యాసాధ్విని సాధింపఁగలనా?

తే॥ సతుల భావంబుఁ గేవల ♦ గతియు నొసటి
వ్రాఁతఫలమును గాలంబు ♦ పరిమితియును
బండితచమత్కృతియు మహా ♦ ద్వ్రత నియతియు
దెలియఁగ నెవ్వారికైనను ♦ దరమె జగతి.

(విమర్శించి) గగనారవిందమునైన సృజించునేర్పుగల నాకా యబలను సాధించుటొక లెక్కయా? శిష్ట నిష్ఠురములకోర్చి

కాయము శుష్కింపఁ గఠినాటవులవసించి సంసారేచ్ఛలేక తపంబొనర్చు మావంటి మునులకేని సాధింపరాని సోమవార వ్రతమును నిరంతరసుఖలాలసయై నిశ్చలతయున్న నెఱుఁగక ధనమదావేశంబున సంచరించు నొకరాకన్నియయా యాచరించును? బాగు! బాగు! ఇంతమాత్రమునకే నాకువిచారమేల? పాపముగాని పుణ్యముగాని ప్రారంభించిన కార్యమును ద్యజింపరాదు. కాన నేనెట్లైన నామెవ్రతము భంగముజేయవలసినదే.

చ॥ ఎదిరి బలాబలంబెఱుఁగ ♦ కెవ్వఁడు చూచెడివారు మెత్తురం
చదనని కన్నుగానక స♦హాయబలంబె ప్రధానమంచు లో
నఁ దలఁచి మమ్మువంటిముని♦నాథులతోఁ గలహంబుఁ బెంచువాఁ
డెద బరితాపమందు నటు ♦ లేమరకే బరిమార్చు టొప్పదే.

వృథాయీశంతశోష యెందులకు, ఇంకముందుఁ జేయఁగలపని నాలోచించుకొనవలయుఁగాని, చిన్నపామునైనను బెద్దకఱ్ఱతోఁ గొట్టుట మంచిదికదా? అందువలన నీకార్యానుకూలముననైకె గొనుక మంచి యుపాయమాలోచింపవలయును. (ఆలోచనమభినయించి) అవును సీమంతినికి యోగ్యోత్తముఁడగు రాజకుమారునిఁ గూర్చితినా వానితోఁగలసి స్వర్ణహర్మ్యముల మదనక్రీడాలోలయై శతవిధములఁ దనవ్రతమును మఱువఁగలదు. ఇదే మంచియుపాయము. కాని సీమంతిని సౌందర్యమునకును రసజ్ఞత్వాది గుణములకును దగినవాఁడెవఁడు? (స్మృతినభినయించి) కలఁడుకదా నలమహీపాలుని పౌత్రుఁడును నింద్రసేనుని బుత్రుఁడునునగుఁ జంద్రాంగద మహారాజు. అతఁడు నూతనముగా బట్టాభిషిక్తుఁడై సకలకళాకుశలుఁడై యున్నవాఁడు. కామశాస్త్రమందుఁగూడ విశేషముగఁ బ్రవేశము కలవాఁడనియే విందును. ఆతనికి నాయుపాయచాతుర్యమున జగన్మోహినియగు సీమంతినిని

గాన్వింతునేని యామచక్రదనమున కక్కజంపడి యెల్లిన నామెను వివాహమాడఁగలఁడు. చంద్రాంగద మహారాజు యుద్ధయాత్రకై ప్రయత్నము జేయుచున్నట్లు నైషధపురమునుండి వచ్చినసార్థవాహులవలన వింటినని సుమేధసుఁడిప్పుడే చెప్పి పోయెను. అతని దిగ్జయప్రస్థానము నావ్యూహమునకు విరోధించునేమో? కావున ముందుగాఁబోయి చంద్రాంగదుని యుద్ధప్రయాణము నాపి నా తంత్రమువలన నాతనికిమృగయాప్రయాణము గల్పించెదను. యమునాపరిసరోద్యాన వనమున విహరించు సీమంతిని యాతనికగుపడునట్లుజేయ సుమేధసుని నియమించి నేనాతని చిత్తరువును జిత్రవర్మకనిపెదగాక. అంతటితో నా శపథము నెరవేరఁగలదు. (నిష్క్రమించును.)

(ఇది శుద్ధవిష్కంభము.)

[రంగము-అరణ్యము చంద్రాంగదుఁడు ప్రవేశించును.]

చంద్రా—ఈమహారణ్యమెంత భయంకరముగా నున్నది.

సీ॥ బలితంబులై యభ్ర ♦ పటమును భేదింపఁ
బెరిగినవవియె తా ♦ పింఛతరులు

వర్షర్తువున మేఘ ♦ పటలంబువలె ధార
గా మంచుగురిసెడి ♦ కడిమిచెట్లు

అలరు గంగాప్రవా ♦ హముఁబోలెఁ బ్రవహించుఁ
గొండవాగుల దొడ్డ ♦ చుండు శిలలు

ముంగులఁగాంచి ము ♦ ప్పిరిఁగొన్న భయముచేఁ
బరుఁగెత్తునవె ప్రతాఁచు ♦ శాముగములు

తే॥ ప్రబలపంచాస్యకర రుహ ♦ ప్రకరదళిత
కరి నిచయ కుంభపతిత ము ♦ క్తాఫలౌఘ
దర్శితానేక శబరప ♦ థంబులైన
కోనలవె యిందుఁదిరుగంగఁ ♦ గూడునొక్కొ.

ఈ మృగయా వ్యసనంబునకులోనై పూజ్యులగు జననీజనకుల విడచి చాల కాలమైనది. వేగము పోయెదఁగాక. (నడచి ముందుఁ జూచి) అదేమీ! అది సింహశాబకమా? ఇప్పుడేకదా యీ యరణ్యమునంతయు గాలించి మృగముల వధించితిని? ఇదెక్కడనుండి వచ్చెను? ఆహా యెంతమనోహరముగానున్నది? పరమేశ్వరుని సృష్టిచాతుర్య మెంతయాశ్చర్యకరము?

చ॥ కనులఁగనేక భల్లుకముఁ ♦ గాంచి భయంబునఁ దల్లడిల్లు నా
పదువులయందు దుర్వ్యసన ♦ బాధితుఁడై పెనుకానలోపలన్
వెదకెడి చక్రవర్తి మెడఁ ♦ గెంపెసలారెడి కాంతిచక్రవన్
బరపెడి కాసనమ్ము భగ ♦ వంతుని చిత్రముల్లఁజూడఁగన్.

ఏమైన నగుఁగాక! ఈ సింహపోతమును బ్రాణములతోఁ బట్టుకొనికాని నగరప్రయాణము జేయరాదు. (నిష్క్రమించును.)

చంద్రా — ([illegible] ప్రవేశించి) ఇంతవఱ కెన్నడేని పరమేశ్వర వినిర్మిత చరాచర ప్రపంచశాసనాధికారమునకైనఁ దగిన ధనుర్విద్య నభ్యసించిన యీ యోధాగ్రగణ్యునకు గురి దైన పాతువు తప్పిపోయెనే? ఆహా! ఆ సింహము గావించు చమత్కారము నేమని పొగడవలయును.

సీ॥ చేతికిఁ జిక్కనట్టులఁ ♦ జెంతనిల్చుఁ
బట్టుకోఁబోవ నిలువక ♦ పరుగులిడును
చిక్కియుఁ జిక్కనట్లుండు ♦ సింహపోత
మింతదూరముఁ గొనివచ్చె ♦ నిపుడునన్ను.

మహా మాంత్రికుల మాయలకైనఁబట్టుపడని నన్నొక జ్ఞానశూన్య మగు నొక మృగమా మోసముఁజేయుట. కానిమ్ము. ఎంతదూరము నాకుఁజిక్కక పాఱిపోవఁగలదో చూచెదను. నిషధాధిపతులసంకల్పము చెడునా ? క్షణమేనియు నొకచో నిలువక తగిన యాహారవిహారములులేక యామృగమును వెంటాడి పరుగెత్తుటచే నాబలమెల్లను క్షీణించినది. ఈ ప్రదేశము మునుపటివలెఁ గఠినముగాక యించుక నివాసయోగ్యముగా నున్నది. ఇందొక్కింత మార్గాయాసముఁ దీర్చుకొని తరువాత సింహగ్రహణ ప్రయత్నము జేసెదను. (కూర్చుండి) అకటా! నేనెంత వివేకము మాలినపనిఁ గావించితిని. దుష్టమృగములఁ జెండి యారణ్యకులకు సౌఖ్యము గూర్పఁదలచి మృగయాప్రయాణము గావించిన నేను మృగయుల వెంట నగరమునకుఁబోక గ్రామాంతరాల మారి సింహము వెంట నేల రావలయును ? వచ్చినవాఁడను నా కాసింగము చిక్కకున్న వెనుకకుఁబోక యింత పంతము నా కేల ? రాజ్యమా నూతనము. తలిదండ్రులా వృద్ధులగుటచే రాజ్యభారమెల్ల నాయందే నిలిపిరి. మంత్రుల రాజభక్తియుఁ సంపూర్ణముగఁ దెలియఁబడదయ్యె. ఇట్టి సందిగ్ధావస్థయం దింతకాలము నాకు నైషధులఁ గని విడనాడియుండఁ దగునే ? ఇంతటనైనను పోవుదమన్న నాయశ్వము చిక్కకపోయెనను విచారము బాధించుచున్నది.

సీ॥ తన యగ్రసంగ్రహ ♦ ధరణీశ్వరుండు సెండి
సతతంబుఁ బూర్వపు ♦ క్షమను నిలుపఁ
సస్యక్షేత్రాశ్రమ ♦ క్షేత్ర పట్టణంబుల
క్షణమాత్రమునను భ ♦ స్మముగఁ జేయుఁ
దనప్రాతమగు సభ ♦ ధాన్యంబు పణముల్
సకల పాతకముల ♦ సమయఁజేయుఁ

దనదానజలము సం ♦ తత మెళ్ళ్యగాఁ జారి
రత్నాకరములఁ బూ ♦ ర్ణములుగఁ జేయుఁ

తే॥ ప్రజల గారాబమునఁ దన ♦ వారి పగిది
రక్షణ మొనర్చి నైషధ ♦ రాజ్య మెల్ల
నింద్రసేన మహీపాలుఁ ♦ డిడియె నాకు
దాని విడనాడి వంతలఁ ♦ దగిలి తకటా.

సకల ధర్మాధర్మజ్ఞానమున కాలవాలమై, నిఖిల వేదవేదాంగ పారాయణమున కహర్ణమై, మత్తశాత్రవ కుంభి కుంభ విదళన దక్షంబై, ముక్తికాంతాసాధక వాట విపాటన చతురమై, పరమేశ్వర ప్రసాదానాదిత సకల రాజ్యలక్ష్మీసమాలింగన యోగ్యమై పవిత్రమగు నీ శరీరమునకుఁ గారణమూర్తులగుఁ దలిదండ్రుల దర్శించి యిప్పుడే యొకమాసము గడచెనుగదా? నాకై పుత్రశోకార్తులగు వా రెంత వంతలఁదగిలిరో? రాజ్యమ మెట్లున్నదో? వేగమపోయి జననీజనకుల దర్శించెదను. (పోవుచు) సంకల్పితమ్ము నేఁడు గ్రహణకార్యము కొనసాగక యూరగిసభో నాపూర్వుల యశస్సునకుఁ గళంకముఁ గూర్చినవాఁడ నగుదును. నీలనీరద సంకాశ నెమ్మికోపరి కుంభోదకము వర్షించినను సింహవాహిని చక్రము తిరుగుట మానినను నగరమున కిప్పుడే పోదును. కాన్యదీక్ష మానరాదు. (చూచి) ఇది యొక గ్రామమునకు సంబంధించిన యారామ మట్లున్నదే? అవును. ఈ రసాలములు, నీ పుష్పవృక్షములను జూడ నట్లే తోచుచున్నది. ఇందు హాయిగ మలయమారుతము సేవించెదను.

క॥ ఫలభార వినమ్రములై
యలరెడు ఋతుసముదయము న ♦ వాంకురములచేఁ
బోలుపారు లేఁత తీవియ
తెలివిఁ గలుగఁ జేయు నాదు ♦ హృదయంబునకున్.

(వినుట నభినయించి) ఎక్కడిది వీమనోహరములగు మాటలు. ఇందెవ్వరో సంచరించు చున్నట్లున్నదే? పరిశీలించి చూచెదను. (మెల్లగా నడచి చూచి) ఆహా ఆకన్య యెవరు? మనుష్యాంగనయా? దేవకాంతయా! ఔరా ఆ జగన్మోహిని చక్కఁదనమేమని చెప్పవలయును? తరుణ కిసలయ కోమలములగు మృదు చరణములచే గాలికి రాలిన పండుటాకుల ధ్వనింపఁ జేయుచుఁ దిరుగు చున్నది? మృణాల తంతుమార్దవములగు బాహుల తలనెత్తి మల్లెపందిరి సమీపించుచున్నది. పూవులు గోయుటకుఁ గాఁబోలును? ఆ మోహనాంగి మదన మహారాజు నర్చించునా? కాముక చిత్తతస్కరతా ప్రవీణంబగుఁ జూచు గాంచుని నాసికోల్లోలయనఁ బరిపర్పు హృదయ భేదకములగుఁ గ్రేఁగంటి చూపు లితఁడు ప్రసరింపఁ జేయుచున్నది. నన్నుజూచెనా యేమి? కాదు కాదు. ఆసతి దూరమున నల్లని వస్త్రమునుండి కదళికాస్తంభ సదృశములగుఁ దొడలు కానుపించువారికల బంగరు నీకనోయ సువర్ణ చంద్రికా హాసాననకేల యగునని హాసమున నధరకాంతులు సంక్రమంబులగుఁ బవిత్రమూర్తిని రసాల మకరంద సన్నిభమ్మైన చక్కని ముద్దు పలుకులతోఁ గఱగించునో గదా? ఎక్కువ పిట్టల నెక్కిరించు నట్టి కుచములచేత నగిన మొనిపిమునో నేమహాపురుషు నాలిగనము, జేసి బ్రహ్మ నదనమునకుంనో కదా? అట్టి యదృష్టవంతుఁ డెవఁడో తోఁచదు.

ఉ॥ శారద చంద్ర హస్త్యమగు ♦ నారసలోచన మోముఁ దప్పఁగ
న్నారఁగఁ జూచి సంతసిలఁ ♦ గాంతిని భాగ్యము గల్గఁగాని ప్రే
గారవతీలలామయెడఁ ♦ గల్గిన చిత్తము ప్రక్కకేఁగునో
నీపను చాలదయ్యో రమ ♦ సీమసీ లావరము యేమొయెంచఁగఁ

(ఆలోచించి) కాదు కాదు. ఇది నా మదినిపువ్వు నేను. కావున

నిషధాధి పతుల హృదయము లన్యకాంతలందు లగ్నము లగునా? ఇందలి యథార్థమేదియో తెలియక చనరాదు. (మఱల జూచి)

తే॥ నడుము మిక్కిలి సన్నము ♦ నడక చాల
దిన్నన వెడంద కనుఁబ పే ♦ రెన్నఁదగిన
పడఁతిరా దానిఁ గన్న న ♦ బ్బా యటంచు
మైమఱచి సోలకుండునే ♦ మదనుఁడైన.

తే॥ కలికి లేఁగౌను గగనమై ♦ కాలు కతన
నీల నీరదరేఖగా ♦ నెగడు వేణి
తగుణి వచన సుధాధార ♦ గురిసినాకుఁ
దృప్తిఁగావింపకున్న బీ ♦ వింపఁగలనే?

(మఱల జూచి) ఎవరితోడనో మాట్లాడుచున్నట్లున్నదే. ఆచెలి యెవ్వత?

సీ॥ కిసలయ తుల్యమైన ♦ యొక కేలసరోజముఁ బూని మోమునకా
ముసరెడి షట్పద ప్రకర ♦ ముకా విసుఁగొందుచుఁ బైఁటకొంగుతో
విసరుచుమెల్లమెల్లఁ జెలి ♦ పిల్వఁగఁ బల్కుచుముందుఁజూచుచుకా
మిసమిసలాడు చిల్కవలె ♦ మెల్లఁగ నిట్టులెవచ్చునద్దిరే,

నే నాకాంతలకుఁ గనరాకుండ నీతీగె గుబురుచాటుననుండి వారేమి చేయుదురో చూచెద గాక—(అట్లు చేయును)

(రంగముఁ తరువాత సీమంతిని మధురికయుఁ బ్రవేశింతురు)

మధురి—చెలీ! ఈమందమలయానిలుఁడెంతయసాధ్యుఁడో చూడుము.

సీమం—అతఁడసాధ్యుఁడని నీకెట్లు తెలియును?

మధు—మెల్ల మెల్లఁగావచ్చి యావతల పయ్యెదలలోఁజేరి గిలిగింతలఁ జేయువాఁడసాధ్యుఁడుగాఁడా?

ఈమహాపురుషునిఁ గన్నులారఁ బ్రత్యక్షముగఁ జూచుభాగ్యము నాకెట్లు గల్గును. చిత్తరువునుండియే నామనస్సును హరించిన యీ సౌందర్యరాశి ప్రత్యక్షముగఁ గన్పడినచో నాశరీరమెల్ల గొల్లఁగొనకుండునే?

చంద్రా— (తనలో) అదేమీ? చిత్రపటగతుండైన పురుషుని మోహించినట్లు మాట్లాడుచున్నది. ఇఁక నాయాశఫలశక్తి యేనా యేమి? తొందర పడఁగూడదు. సాంగముగాఁ దెలసి కొనక దేనిని నిర్ధారణము జేయరాదుగదా?

మధు—అమ్మా! ఇట్టి లలితాంగుఁడు ప్రపంచములో నెందైననుండు నా? లేక శిల్పి తన చాతుర్యముఁ దెలియునట్లు లిఖించియుం డునా?

సీమం—మధురికా! ఇట్టి మహాపురుషుఁడుండఁడనియా నీయభిప్రా యము? కాదు కాదు. ఈరాజకుమారుని సోయగముఁ జక్కఁగా వ్రాయలేక శిల్పకారుఁడేదో యొకరీతిఁగ వ్రాసెను గాని ప్రపంచములోని వాఁడే యీతఁడు.

మధు—ఏమో నమ్మఁజాలను.

సీమం—తెలసినది నీయుక్తి. ఎట్లైన నీచక్రవర్తిపై నిలచిన నా మన స్సును మఱలింప నిట్టి పలుకుఁ బలుకుచుంటివి గాని యెంత బలవంతము జేసినను నాహృదయమీ పురుషుని విడువఁ జాలదు.

చంద్రా—(తనలో) ఇంక సందేహ మెందులకు? ఆమె పరకాంతయే. అయినచో నా కుడికన్నదరుచున్న దేల? ఆచిత్తరువు నాదే యైయుండునా? ఇందలి యదార్థమెట్లు తెలియును. "ఎట్లైన నీచక్రవర్తిపై నిలచిన నామనస్సును" అని యన్నది కదా! అందలి పురుషుఁడు చక్రవర్తియని యెట్లు తెలసికొనఁగలిగెనో ఆమె బుద్ధికౌశల్యమెంత పొగడఁదగియున్నది. చక్రవర్తియని

యే నిశ్చయించిన! (అర్ధోక్తితో) మధురిక యేమో చెప్పఁ బోవుచున్నది.

మధు—భర్తృదారికా! ఇట్టి పురుషుఁడుండునో లేదో తెలియదు గదా? ఒకవేళ నెంతైననుండునేని యేదేశము నేలువాఁడో యే వెలఁదిని వరించెనో? అట్టివానిఁ గోరినఁ బ్రయోజన మేమి? నీవంటి సర్వజ్ఞురా లందనిపండ్లకు ఱ్ఱుఁజాచునా?

సీమం—ఎప్పుడీ పటమును జూచితినో యప్పుడే నామనస్సు నీచక్రవర్తికిఁ గప్పముగ సమర్పించితిని. ఈమహారాజెన్నటికైన నన్నుఁ బాణిగ్రహణముఁ జేయఁడేని నిరంతర బ్రహ్మచర్యము నవలంబించి నామేశ్వరు నారాధించుచుందును. ఒకరసొమ్ము నింకొక రనుభవింప నర్హులగుదురా? అది న్యాయమా?

మధు—బాగుగానున్నది. నీవలెనే నేనుఁగూడ నేజయంతుని చిత్తరువునోఁగాంచి యాతనిదప్ప నింకొకనిస గోరనని యనవచ్చును గదా?

సీమం—(వినిపించుకొనక) చెలీ! ఈచిలుకపిల్ల నావలకుఁ గొట్టుము. నాయధరపుసు బ్రాలుచున్నది.

మధు—దానిదోషముగాదు. నీకెమ్మోవిని దొండపండని భ్రమించి యుండును.

సీమం—అబ్బా! ఇది నన్ను నిలువనిచ్చునట్లు లేదే. ఇదియుఁగాక

సీ॥ ఒకయెడఁ దమ్మిపూ ♦ నకముఁ ద్రావిమదించి
ఝుంకారము లొనర్చు ♦ షట్పదములు
నొకయోరఁదామునె ♦ క్కి కడమ చివురులఁ
బెట్లకై గొనిపోవు ♦ పికసమూహ
మొకచాయఁ దమపిల్ల ♦ లకు ముక్కుకొనలచే
గొజ్జంగి సిగ్గొయు ♦ గోరువంక

నోకవంకమూవివం ♦ డ్లకున్నై బరస్పర
కలహంబు లొనరించుఁ ♦ జిలుకకూన
తే॥ లోకదేస తమాలభూరుహ ♦ ప్రకరదర్శ-
నమున భ్రాంతివడి నటించు ♦ నెమలిపిట్ట
లహహ యవివాహితలకు ను ♦ ద్యానవనుల
నిలువఁ దగదనియెడి పల్కు ♦ నిజమువచ్చె.

(ముందుజూచి) అయ్యో! అయ్యో! భయంకరమగు సింహము వచ్చుచున్నదే ఎందుబోగలము ?

మధు—(భయముతో) ఎవ్వరైనఁ బరోపకార పారీణులిందున్నచో మమ్మీ సింహమువాతఁ బడకుండ రక్షింపుఁడు.

చంద్రా—(వినితనలో) అఘటనఘటనా సమర్థుఁడగుఁ బరమేశ్వరుఁడు సింహశాబకవ్యాజమున నామనోహరికి నన్నుగపరచు కొన నవకాశమొసంగెను. ఇక్లే యీకాంత కరగ్రహణము గూడఁ గల్గించునుగాక.

తే॥ ఆర్తరక్షాపరుండైన ♦ యవనినేత
కరమునఁ గృపాణముఁ దాల్చి ♦ తిరుగుచుండ
నబలలకు భీతిఁ గొల్పెదు ♦ నట్టిచెనఁటి
మెకముసిలువంగ నేర్చునే ♦ మొలఁతలారా !

అని (ప్రవేశించి) కాంతలారా ! ఆదుష్టమృగమెందు బోయెను.

సీమంతి—(చెట్టుమఱుగున నుండిచూచుచుండును.)

మధు—అయ్యా ! మిమ్ముఁగాంచి యామార్గమునఁ బసిగెత్తినది.

చంద్రా—అదిగో పోవుచున్నది. దానినిప్పుడే పరిమార్చెద (పోవును)

మధు—(సీమంతినిని సమీపించి) భర్తృదారికా ! ఈతఁడేనా నీ మనోహరుఁడు. చిత్రపటమువందలి రూపమునకు నీతనికి భేదము గానరాదు.

సీమం—(తలవంచుకొనును)

మధు—సిగ్గుపడెదవేల? త్వరగాఁ జెప్పుము నీనాథుండు మఱలవచ్చునేమో?

సీమం—ఆహా! నావ్రతము ఫలించినది. నేనుధన్యురాలను.

చంద్రా—(ప్రవేశించి) అబలలారా! ఆక్రూరమృగమువలన మీకు బాధలేకుండఁ జేసివచ్చితిని. భయపడకుఁడు.

మధు—అయ్యా మీదయవలన నిప్పటికిఁ బ్రాణసంశయమునుండి విడువఁబడితిమి. మీరు మాపాలటి భగవంతులు.

సీమం—(తనలో) ఆహా! ఏమియీతని సౌందర్యము. ఈతఁడే నా హృదయమును హరించిన చతురుఁడు.

చంద్రా—(తనలో) దైవసంకల్పమెంత విచిత్రము. ఈసుందరి నిక్కముగా నామనోహారి యగునేమో? కాకున్ననిట్టి యసంకల్పిత సమాగమమేలఁ గలుగును? కావున నీమె యెవ్వతయో యడిగి తెలిసికొనెదను. అంతవఱకు నాహృదయము స్థిరపడదు. (ప్రకాశము) చెలులారా! ఈయారామమునఁ జరించు మీ నగరమిచ్చటి కెంతదవ్వు.

మధు—(తనలో) మెల్లఁగా నేదియో సంబంధముఁ గల్పించును గాఁబోలు (ప్రకాశము) మహారాజా! అదేకనుబడునది యమునానది. దానికావల మానగరమెంతో దూరములేదు. ఈవరారోహ చిత్రవర్మకూతురు సీమంతిని యనునది. ఇక్కడికిఁ బూవులు గోసికొనుటకై వచ్చిమీవలన రక్షింపఁ బడితిమి. మీమేలు మఱువఁజాలము.

చంద్రా—(తనలో) ఈ నాప్రియ చిత్రవర్మమహారాజు తనయయా? అందువలననే నాకుఁ బ్రియురాలైనది. మా మేనమామ కీతఁడు పినతండ్రి కుమారుఁడని తండ్రిగారప్పుడప్పుడు జెప్ప వినుచుందును. (ప్రకాశము) చెలీ! మీకు నేనేమేమి మేలుగావించితిని. రాజుల కబలల రక్షించుట విధిగావున నట్లుజేసితిని, ఇందాధిక్య

మేమికలదు? నిరంతర కాళిందీజలస్నానపూత శరీరలగు మిమ్ముఁ జూడఁ గల్గినందులకు నే నెంతయు ధన్యుఁడను.

సీమం—(తనలో) ఏమి యీనాతుర్యము.

మధు—అమ్మా! ఈ యవాంతర సంభాషణమువలన మహారాజుగారిని సత్కరించుట మఱచితిమి. ఇదిగో జాజిపూదండతోడి సహకారఫలమునొసఁగి గౌరవింపుము. (ఇచ్చి రాజునుగాంచి) మహారాజా! ప్రాణదాతలగు మీకు మాయెడఁ గనికరము గలుగవలయును.

సీమం—(సిగ్గు నభినయించుచు నొసఁగఁబోవును.)

చంద్రా—చెలులారా! మీ వచనామృతమును శ్రవణ పేయముగఁ ద్రాగుటవలన నాకు సంతృప్తి కలిగినది. మీ యాదరాతిశయము చాలదా?

సీమం—(మధురికను జూచును.)

మధు—దేవా! ఇంచుక విన్నవించుకొనెదను. రాజదర్శనము రిక్తహస్తములతోఁ జేయరాదుగాన యీగురుపూజా నియతయగు మాచెలిని మన్నింపుఁడు.

చంద్రా—(స్వగతము) అయినచో ముఖ్యముగా గ్రహింపవలసినదే! (ప్రకాశము) మీ యిష్టమట్లు నడమవాఁడఁగదా?

సీమం—(తలవంచికొని రాజున కుపహార మిడును.)

చంద్రా—ఆహా! ఏమి నా యదృష్టము.

సీ॥ అవ్యక్త మధురంబు ♦ లగు శుకారవములు
భూసు రాశీర్వాద ♦ ములుగఁ జెలఁగ
మధుపాన గర్వత ♦ మధుప ఝంకారముల్
తనరారు మంగళ ♦ ధ్వనులుగాఁగఁ
బవన సంచలిత పు ♦ ష్ప పరాగసంభూతి
కమనీయమగు ఁ బరా ♦ గముగఁ దనర

శారికాచంచు సం ♦ చయ పతద్దాడి మీా
　　ఫలబీజతతి యత్న ♦ తలుగ నలర
తే॥ నఖలవల్లి సువాసిను ♦ లభినుతింప
　　హృదయగతమగుఁ బ్రణయంబు ♦ నెఱిఁగి నటులఁ
　　దరుణి ఫలరూపమైన చి ♦ త్తంబు నాకు
　　ధారవోసెను నా కోర్కి ♦ తీరునటుల.

(ప్రకాశము) కాంతా! మాక్తికాహారోచితమగు నీ వక్షంబున నీ పూదండ యెంతయు రమ్యముగా నుండునుగదా? (సీమంతిని మెడలో వేయును.)

మధు—(తనలో) ఇంతవఱకే నా పని.

(తెఱలో) అహ్మా! అమ్మగారు మీాకై వెతకుచు నిటే వచ్చుచున్నారు.

మధు—(సీమంతినిగాంచి) చెలీ! మహారాజుగారిని నమస్కారపూర్వకముగఁ బునస్సమాగమ మర్థింపుము.

సీమం—(రాజునకు నమస్కరించును.)

చంద్రా—తరుణీ! నీవు నాకొనర్చిన గౌరవము మఱపునకు రాదు. ఈ యంగుళీయమును నీకడ నుంచుము. (ఇచ్చి) పరమేశ్వరుఁడు పునస్సమాగమముఁ గూర్చునుగాక. (నిష్క్రమించును.)

సీమం—(చూచుచు) చెలీ! నా మనోహరుని దర్శన మింకెన్నటికో గదా. ఆహా. మనసార నాతని వదనాబ్జమునైనఁ గాంచనైతినే?

మధు—పరమేశ్వరుని సంకల్పము వృథా కాదుగదా. ఇప్పటికే మనము వచ్చిచాలాప్రొద్దైనది పోవుదము రమ్ము. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

(రంగము:-పర్ణశాల. విచారముతో ప్రవేశించి,)

మైత్రేయుడు—వేటకై యరుదెంచిన చంద్రాంగదునకు యమునా పరిసరోద్యానవనమున విహరించు సీమంతినిని గాన్పించుటకై సుమేధసుని నియమించితిని. ఆతఁ డింతవఱకును రాలేదు. పనియయ్యెనో కాలేదో తెలియదు. ఆహా! ఎట్టిసమర్థునకును,

చ॥ తన పరివారుమెచ్చఁగ న ♦ ధర్మము ధర్మము యేదియోయొకం
డనుపమలీలఁ జేయుటకు ♦ నై శపథంబొనరించి దాని వి
త్తనముననాటి యయ్యది వృ ♦ ధాయగునో ఫలమిచ్చునోయటం
చనయముఁ జంచలించుహృద ♦ యంబొక కుమ్మరసారెలాగునన్.

(ఆలోచించుచుండును.)

సుమేథసుఁడు—(ప్రవేశించి) గురువర్యా! నమస్కారము.

మైత్రే—(చూచి) వత్సా! వచ్చితివా! ఇప్పుడే నీజాడ తెలియకపో యెఁగదాయని విచారించుచుంటిని. (సంతోషముతో)వచ్చితివా?

సుమే—తమ సంకల్పము వ్యర్థమగునా? సిద్ధసంకల్పులుగదా తమరు.

మైత్రే—(ఆశ్చర్యముతో) అదెట్లు? చెప్పుము.

సుమే—మృగయా పరిసమాప్తియైన వెంటనే వేటకాండ్ర కాజ్ఞ యిచ్చి నిషధాధిపతి గృహాభిముఖుఁడయ్యెను.

మైత్రే—(వేగిరపాటుతో) అదేమీ? నీవేమి చేయుచుంటివి?

సుమే—సావధానముగా వినుఁడు. అప్పుడు నేను "ఆలస్యాదమృతంవిష" మను తమ యుపదేశమును స్మరించి వివిధాభిధానములచేఁ బ్రసిద్ధములైన తమతమ వేటకుక్కలను వెంటఁగొని మృగయు లరిగిన వెనుక ప్రయాణముఁ జేయఁబోవుచుఁ జంద్రాంగదు నెదుటఁ దమకు గాలవ్యుఁడు గురుదక్షిణగనొసఁగిన విచిత్రసింహశాబ కమును ప్రవేశింపఁ జేసితిని.

మైత్రే—బాగు! బాగు! మంచిపనియే చేసితివి. రమ్యవస్తుగ్రహణలాల సుఁడగు నృపాలుఁడా సింహమును గ్రహింపఁదలఁచి దానివెంటఁ బోవుననియా? నీబుద్ధికౌశల్య మెంతయుఁ బొగడఁదగియున్నది. తరువాత.

సుమే—తరువాత నా సింహపోతమును గ్రహింపక మఱలనని భూనా థుఁడు దానివెంటఁబడి యమునా తీరారామమునకుఁ జేరెను.

మైత్రే—

చ॥ తనకు గురూపదేశమె ప్ర ♦ ధానముగాఁ దలపోసి పాపమై
నను సుకృతంబెయైన విడ ♦ నాడక గౌరవపూర్వకంబుగా
నొనరిచి యొజ్జనెమ్మది క ♦ హిూ కుతుకంబొనరించు వాఁడెపో
కనుఁగొన శిష్యసత్తముఁడు ♦ గాని మఱొక్కరుఁడౌనె చెప్పుమా,

కష్టపడి చదువు జెప్పినందులకు నాపేరునిల్పినవాఁడవు నీవేనోయి తరువాత నేమయ్యెను. అప్పటికి సీమంతిని యుద్యాన వనమునకు వచ్చియుండెనా?

సుమే—ఏల రాకుండును. త్రికాలజ్ఞులుగదా మీరు. రాజుగా రుద్యాన వనమునకు వచ్చువఱకు సీమంతినియుఁ జెలికత్తెయుఁ నొకచిత్ర పటమును జూచుచు నందలిపురుషు ననేకరీతులఁ గొనియాడు చుండిరి.

మైత్రే—ఏమీ! చిత్రపటమును సీమంతినిచూచెనా? ఆహా నామాట చెల్లినది.

సుమే—ఆ చిత్రపటమెవ్వరిది. ఆ విషయమెట్టిది. వినిపింపుఁడు.

మైత్రే—నీకింకను దెలియదా? ముందుగాఁ జంద్రాంగదునకు మృగయా ప్రయాణముఁ గల్పించి యాతని చిత్రపటమును మాందుకేయుని వలన వరుణాస్పదపురముఁ జేర్పించితిని. అటుపిమ్మట నిన్నీపనికిఁ బంపితిని. తరువాత నేమి జరిగెను.

సుమే—జరుగుట కేమున్నది. తరువాత నాసింహము సీమంతినీ మధు రికల భయపెట్టుటచే వారుపెద్దపెట్టునఁ గేకలువేయఁ జంద్రాం గదుఁడు వారల సమీపించెను. పరచిత్తగ్రహణశీలయగు మధు రిక వారిరువుర భావోద్రేకముఁ దెలసికొని సీమంతినిచే రాజున కుపహార మిప్పించెను.

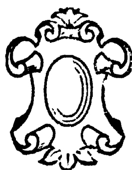
మైత్రే—ఇంతవఱకుఁ జాలును. క్రమముగా నాయికా నాయకులు మోహపాశబద్ధు లగుదురు. నేను కృతకృత్యుఁడ నగుదును. ఇఁక

నీవుపొమ్ము. నాకు స్నానసమయ మగుచున్నది. ఇదుగో యింకొ క్కమాటవినుము. నా చెప్పినట్లు గాలవ్యుఁడు మున్నగు మీా సహాధ్యాయులఁ గొంతకాల మింటనే యుండునట్లు జెప్పుము. అవసర మగునేమో.

తే॥ చిత్రవర్మకూతు ♦ సీమంతినిని బలు
వెతలఁబెట్టివ్రతము ♦ విడచునటుల
నలుపకుందునేని ♦ శాశ్వతంబగు విప్ర
కులమునుండి యపుడె ♦ తొలఁగువాడ.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

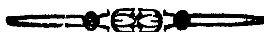
ఇది ద్వితీయాంకము.

శ్రీ మీనాక్షైనమః.

సీమంతినీ నాటకము.

తృతీయాంకము.

[రంగము:-రహస్య భవనము. సీమంతిని మధురిక ప్రవేశింతురు.]

సీమం—ఆహా! వయస్యా! సుగుణనిధియగు నా భూకాంతుఁడు

తే॥ కాకతాళీయముగ నందుఁ ♦ గానవచ్చి
యంగనా మానస ధనాప ♦ హరణశీలుఁ
డగుటఁ జూచుచు నుండగ ♦ నతఁడు నాదు
హృదయమును గూడఁ గొనిపోయె ♦ నేమనందు.

నాకీ ప్రతీకారశూన్యమగు వేదన యెంతకాల మనుభవింపఁ వలసి యున్నదో కదా?

శా॥ ఆకర్ణాంబుల మైత్రికై చనెను నే ♦ త్రాంభోజముల్ యవ్వన
శ్రీకాంతిన్ బ్రకటించుమోము మదన ♦ ప్రీడాకరంబైన యా
యాకారంబు విలాసవైభవము నుం ♦ తైనన్ గనుంగొన్న నా
భూకాంతున్ విడనాడి పోఁగలరె యే♦పూర్ణేందుబింబాస్యలున్.

ఆ జగదేకసుందరు సాన్నిధ్యము లభించినంతమాత్రమున శరీరము నెఱుఁగకుంటిని గాని వాని యాశ్లేషసౌఖ్యము గలుగు నుపాయ మరయనైతిని.

తే॥ తేనియలవానఁ గురిసెడి ♦ తేటబలుకు
విభుని వదనాబ్జమునుండి ♦ వెడలునపుడె

నిర్వికారచైతన్యమై ♦ నెగడునాకు
నట్టియూహ జనించు ♦ నే యక్కటకట.

ఇంక నామనోహరనెట్లు దర్శింపఁగలను. ఆదయానిధిని మన సార మాట్లాడించుటకైనను నోఁచనైతినే ?

మధు—కాంతా ! ఆశాంతిమూర్తి మనను విడచి చనునప్పుడు పున స్సమాగమ మర్థించితివిగదా ఈవంతయెందులకు ?

సీమం—చెలీ ! ఏటిమాటలివి ఆమహారాజునకు నేనుజ్ఞాపకముందునా? ఆతఁడు మననుగూర్చి యాచారము చొప్పునట్లనెనేకాని యది నిజమగునా

సీ॥ సకల సామంత రా ♦ జన్యపరివృత
గోష్టివినోదముల్ ♦ గోరువాఁడు
రసవత్ప్రబంధ ని ♦ ర్మాణ ధీకుశలులౌ
కవులతోఁ బ్రొద్దులఁ ♦ గడపువాఁడు
సంతతస్వాన్వయ ♦ సార్వభౌమాళితో
స్వైరవిహారముల్ ♦ సల్పువాఁడు
ప్రౌఢాంగనా మధ్య ♦ భాగంబునఁ జేరి
వివిధ శిల్పంబుల ♦ వెలయువాఁడు

తే॥ పావకసమానభోగి భూ ♦ పాలవర్యుఁ
డాతఁడట మాటలాడిన ♦ యంతమాత్రఁ
గనికరంబున మరలనఁ ♦ గలయవచ్చు
ననుట విశ్వాస పాత్రమా ♦ నా తలంప.

మధు—సుమంగలీ! యాక్షత్రియ కులావతంసము నీతో "సాధ్వీ నీవు నాకుసల్పిన గౌరవము మఱపునకు రా"దని చెప్పెనుగదా. ఇంతలోనే మఱచునా ?

సీమఁ—నీకీ భ్రాంతియేల రాజులకు సమయోచిత కార్యాభిరతియే కానిపూర్వగాథలు స్మృతికివచ్చునా ?

మధు—అట్లయిన నీకీప్రయోజనములేని యాశయెందులకు? అన్నియుఁ దెలిసిన నీవేయిట్టి యజ్ఞానము వహించిన మావంటివారి గతి యేమగును.

సీమం—చెలీ! నీకిట్లు మాట్లాడఁదగునా? మనస్ఫూర్తిగఁ గాంత యెవ్వనిఁ గోరునో యాతనినే సేవింపవలయునుగాని వేఱొకనిఁ గోరంజెల్లునా? అదిసతులకు విరుద్ధముగాదా ఎప్పుడాయువతీమన్మథు నంతఃపురమునందలి చిత్రపటమునఁ గాంచితినో యప్పుడే నాహృదయమాతని కర్పించితినని చెప్పితినిగదా నా నిజాభిప్రాయమును వినుము.

సీ॥ మినువాఁక తఱగల ♦ మెలఁగెడి రాయంచ
రొంపిగుంటల సంచ ♦ రింపఁ గలదె
తొలిసిరుదాల్పు చి ♦ న్గులఁ ద్రాఁగువానకో
యిల యెండమావుల ♦ కేఁగఁగలదె
వెలిమ్రాఁకు పూవుఁదే ♦ నెలఁ గ్రోలుమగముద్దు
గలకాళ్ల పుర్వుఁ తు ♦ మ్మలకుఁ జనునె
క్రొమ్మావి పండుల ♦ నెమ్మిమెక్కెడి చిల్క
ముష్టికాయలఁ దిన ♦ నిష్టపడునె
తే॥ యిష్టదైవము దయచేసి ♦ యిచ్చెననుచు
నృపతియెడ నిలచిన నాదు ♦ హృదయమింకఁ
బరునిపైఁ బోవదింతయుఁ ♦ బ్రళయమొక్క
కాలమున సంభవించినఁ ♦ గానియెపుడు.

ఎన్నటికైన నాశరీరము ననుభవించుట కారాజమౌళియే యధికారియగును.

మధు—నీకిట్టి నిశ్చయమే కలిగిన నింతయారాటమేల? ఆయకుంఠిత పరాక్రమవంతునకు నీయందుమాత్ర మనురాగమెందులకుండదు?

సీమం—నాకట్టి భాగ్యమా? నాయందు సోమశేఖరునకుఁ గరుణ యుండవలయునుగదా!

మధు—అమ్మా! నీయందా రాజచంద్రుని కనురాగముండదేని పట్ట మహిషి ధరింపఁదగిన యంగుళీయకము నీకిచ్చునా? ఏదీ యాయుంగరమిటు దెమ్ము దానియందలి వర్ణములేవియో చూతము. (తీసుకొని చూచి) ఆహా నీవదృష్టవంతురాలవే?

సీమం—ఎందువలన?

మధు—ఈ యుంగరమున "నిషధాధిపతి, అని చెక్కఁబడి యున్నది. చూడుము. మీయమ్మగారప్పుడప్పుడు నిన్ను నిషధాధి పతికే యీఁదలఁచినట్లు జెప్పుచుండెడిది.

సీమం—(తనలో) ఆహా! దైవసంకల్ప మంతయు ననుకూలముగనే యున్నది. నాయదృష్టమేమి చేయునో?

మధు—భర్తృదారికా! నీవింక విచారింపకుము. నేను మనవృద్ధకంచుకిని సహాయముగఁగొని నీ మనోహరుని జాడఁ దెలిసికొని వత్తును, ఆతఁడు నూరువిధముల నాయుద్యానవనముననే తిరుగు చుండును.

సీమం—గౌరీదేవినర్చించు వేళయయినట్లున్నది పోవుదమా?

(నిష్క్రమింతురు.)

(రంగము:అంతఃపురిమునందలిసోపానమార్గము. మధురిక ప్రవేశించి)

ఎట్టి కష్టమైన ననుభవింపవచ్చునుగాని విరహావ్యథ ననుభవించుట కష్టముగదా.

ఉ॥ ఎంతయొ సంతసంబు మెయి ♦ నెప్పుడు జూచినఁగాని మేన ర
వ్వంతయుఁగార్శ్యముల్ గలుగ ♦ నట్టుల నవ్వుచునుండునట్టిసీ
మంతిని రాజపుత్రినెడ ♦ మక్కువచే నెడలేక మన్మథా
క్రాంతశరీరయై వెతలఁ ♦ గాసిలుచున్న దిఁకేమిసేయుదుర్.

ఆరాజకుమారుఁ డెందుండునని వెదుకఁగలను, కానిమ్ము. మును పటి యుద్యానవనముననే యన్వేషించెదను. వృద్ధకంచుకీ వృద్ధకంచుకీ

కంచుకి——(ప్రవేశించి)ఏమి ముంచుకొని పోయినదని గొంతెత్తి గుండెలు బ్రద్దలగున ట్లరచుచున్నావు? నిదానింపుము.

మధు——నీ కేమి? కొంపలు గాలుచున్నను నీకు నిదానమే. ఇప్పుడు మనము యమునానదిని దాఁటిపోవలయును.

కంచు——ఎందుకొఅకు? పని లేకయా? చాలు చాలు. నీమొగతాళి కట్టిపెట్టుము. ప్రొద్దు పొడువలేదు. అప్పుడే యమునానది దాఁటవలయునఁట. ఈనాఁడూరిలో చిత్రము జరుగును. చూడ వలదా?

మధు——ఏమిచిత్రము? బొమ్మలాటయా? నామాట విని వత్తువా రమ్మి. లేదేని బలవంతముగా లాగుకొనిపోవుదును. రమ్మి. రమ్మి (లాఁగుచున్నది.)

కంచు——అబ్బా! ఆగుము వత్తును. కాని నీవు వినలేదా? అహా! ఏమని చెప్పగలను.

మధు——ఆనసుఁగు పేదియో తొందరగాఁ జెప్పుము.

కంచు——నిన్నటి యుదయకాలమున నీగ్రామమున కొక విచిత్రమైన సింగఁపుఁగొదమ వచ్చి కనుఁబడినవారి నెల్లఁ బైకొనుచు నంత టంతట బెదరిపోఁజొచ్చెను.

మధు——ఏమీ? సింహమా! ఈయూరికి వచ్చినదా! దాని నెవ రైనఁ బట్టుకొనఁ బ్రయత్నింపలేదా?

కంచు——ప్రయత్నమున కేమి. ముందుగా నందఱును దమతమ శక్తి కొలఁది ప్రయత్నించిరి. కాని యది చిక్కలేదు.

మధు——ఎవరికైనఁ బ్రమాదము సంభవింపలేదుగదా?

కంచు——పాపమది యెవ్వరికి నెట్టిప్రమాదము గలిగింపలేదు. దానినిఁ బట్టుకొనుటకై వేఁటకాండ్లుఁగూడ ననేకవిధములఁ దమసామ ర్థ్యముల వినియోగించిరి.

మధు—అంతజిత్తులమారిదా ? (స్వగతము) అప్పుడుద్యానవనమున మాకు రాజదర్శనము గలిగించినది కాదుకదా. (ప్రకాశము) అది కొంచెము కుఱుచగను బలిష్ఠమై యుండునా ?

కంచు—అవు నట్లే యుండును.

మధు—తుదకది యేమయ్యెను.

కంచు—మహారాజుగారు దాని పరాక్రమము నెఱింగి యెవ్వరైనను దానిని జంపక పట్టుకొనినచో గొప్పబహుమతిఁ జేయఁబడునని ప్రకటించిరి.

మధు—(తనలో పైకిఁజూచి) సీమంతిని యదృష్టవంతురాలే యగునా? (ప్రకాశము) తరువాత నెవ్వరైనఁ బట్టుకొనఁ బ్రయత్నించిరా?

కంచు—ఎవరో యొక రాజకుమారుఁడు నిన్నటినుండియు దానిని వెన్నంటి తిరుగుచున్నాఁడఁట.

మధు—(సంతోషముతో) నిజమేనా ! మనము చూచినత్తెము రమ్ము.

(తెఱలో)

మ. సకలారాతికులాంబుదప్రకర జం ♦ ఝూ మారుతంబైన మా
మక బాణాసననిర్గతోగ్రశరసం ♦ బంధంబు వాటిల్లినన్
గకుబంతప్రథవిష్ణు సత్వతతి వే ♦ గన్ బంచతంజెందు నా
రక ప్రాణంబులఁ బాయనేటికి మృగేం♦ద్రంబొ ! యిక న్నిక్కుమా.

మధు—కంచుకీ ! రమ్ము. ఆరాజకుమారుఁడు సింహమును బట్టుకొన బోవుచున్నాఁడు. (తనలో) కంఠస్వరమట్లే యున్నది:

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

చంద్రా—

తే. చిక్కితివి నాకుఁ బ్రాణావ ♦ శేషముగను
బాలపంచాస్యమా యెందుఁ ♦ బారఁగలవు
సాధుజనకృతమగు బ్రయా ♦ సంబు పూర్ణ
ఫలమొసంగక చెడిపోవఁ ♦ గలదె తలఁప.

(అని సింహమును దరుముకొనివచ్చును.)

(తెఱలో)

మహాభాగా! విపక్షశిక్షాదక్షంబగు నీకౌక్షేయకమునకీ బాల సింహమును గుఱిఁజేయుట పాడిగాదు. ప్రాణములతోఁ బట్టుకొనుమనియే రాజశాసనము.

చంద్రా—ఎక్కడివికోపోపశమన వాక్యములు? నేనుమాత్రము దీనిని జేతులారఁ జంపఁగలనా? (అని పట్టుకొనును.)

భటులు—(ప్రవేశించి) అయ్యా! మీరు చిత్రవర్మ మహారాజుగారి కడకు దయచేయుఁడు.

చంద్రా—ఎందువలన?

భటు—సింహమును బట్టుకొంటిరిగావున.

చంద్రా—సింహమును బట్టుకొనుట దోషమా?

భటు—దోషముగాదు. రాజాజ్ఞయే.

చంద్రా—ఎట్టిదాయాజ్ఞ?

భటు—ఈసింహమును బట్టుకొనినవారికి బహుమానము చేయఁబడు నని ప్రకటించుట మీ రెఱుఁగరా?

చంద్రా—అదేదియు నాకుఁ దెలియదు.

భటు—తెలియకున్న మించిపోయిన దేమికలదు? బహుమానము గలుగునుగదా. దయచేయుఁడు.

చంద్రా—

తే. నాకునేన కని ♦ నాకాననలోఁ గాంచి
పట్టుకొనఁగఁదలఁచి ♦ వచ్చినాఁడఁ

గాని రాజుమెప్పు ♦ కై వచ్చినాఁడనే
యిటుల: బల్కుచుందు ♦ రేలనయ్యా !

భటు—అయ్యా ! మీయిష్ట మెట్లున్నను రాజశాసన మగుటవలన తప్పదు.

చంద్రా—అట్లయిన వచ్చెదను. మీరు ముందు నడువుఁడు.

(భటులు నిష్క్రమింతురు.)

చంద్రా—నామనోహారి సీమంతిని చిత్రవర్మ మహారాజుగారి కూతురు గదా. నాకీతఁడు వరుసకు మేనమామ. సింహమును బట్టుకొనినవారికి బహుమతి చేతుమని రాజుగారు సాటించిరి. కావున నేనీభటులవెంటఁ జని సమయానుకూలముగ నావాంఛ వెలిబుచ్చెదను. కాంతా ! నన్ను నీదయకుఁ బాత్రునిగఁ దలఁచితివా ?

తే. నాకుఁ బ్రియురాలవగుదువు ♦ నీకు నేను
ప్రియుఁడనగుదునో కానో యే ♦ రీతి నిజముఁ
దెలియఁగానేర్తుఁ దల్లిదం ♦ డ్రులను వీడి
చెలియ నినుగూడకయె రెంటఁ ♦ జెడుదునేమొ.

నీయాలింగన భాగ్యముఁ గల్గింపవేని యున్మత్తుఁడ నగుదును. (నిదానించి) ఇంతకథానకము గల్గించిన పరమేశ్వరుఁ డూరకుండునా ? (నిష్క్రమించును.)

ఇది తృతీయాంకము.

శ్రీ మీనాక్షై నమః.

సీమంతినీ నాటకము.

చతుర్థాంకము.

రంగము:—వివాహమంటపము.

(చిత్రవర్మ, ఇందుకళ, సీమంతిని, మధురిక, చంద్రాంగదుఁడు ప్రవేశింతురు.)

చిత్రవర్మ—(చంద్రాంగదు నుద్దేశించి) వత్సా! శ్రద్ధతో వినుము.

చ. సకలపయోధివేష్టిత వి ♦ శాలమహీతలచక్రశాసనం
బకుటిలరీతిఁ జేసిన ధ ♦ రాధిపుఁ బట్టివి నీవు సింహశా
బకమిష చేతఁ గూర్చె భగ ♦ వంతుఁడు మాసుత నీకు నీవె యం
తకుఁ జతురుండ వీసతిని ♦ దారఁగఁ గైకొను నైషధేశ్వరా!

(అని చంద్రాంగదుని చేత సీమంతినికిని సీమంతినిచేతఁ జంద్రాంగదునకును బూలహారములు మెడలో వేయించును.)

చంద్రా—(నమస్కరించును.)

చిత్ర—ఆయుష్మంతుఁడా! మాఁటమాత్రమున సకలసర్వంసహాపరిపాలనంబుఁ గావించి యిప్పటికిని రేపటికిని సంకల్పమాత్రాశేష పాపనివారకుండై పవిత్రమూర్తియనఁ బేరువడసిన నీపితామహుఁడు నలచక్రవర్తివలన మీకును మాకును సంబంధము వచ్చుచున్నందులకు భగవంతుఁ డనుగ్రహించి విచిత్రసింహశాబక వ్యాజంబున మఱల నాసంబంధమునే గూర్చెను.

చంద్రా—మామగారూ! పరమేశ్వరుని సంకల్పమది.

చిత్ర—అందులకు నాకెక్కుడు సంతోషమేకాని పూజ్యులగు మీతలిదండ్రులీవివాహమునకువచ్చుట సంభవించనందుల కొక్కింత విచారమయ్యెడు.

చంద్రా—ఇదంతయు వారి యనుగ్రహప్రాప్తమే.

చిత్ర—ఇంకొక్కమాట వినుము. (సీమంతిని చేయిబట్టుకొని)

సీ॥ సంధ్యవేళల విలా ♦ సముగఁ బూఁదోఁటల
కరుగుటకైన ♦ నాయాసపడును
పెంచిన చిలుకలే ♦ పెద్దగఁగూసిన
విని సహింపఁగలేక ♦ వెఱపుఁజెందు
క్షణమైన జననిబా ♦ సిన జగమెల్లను
గూలిపోయినరీతి ♦ గుందుచుండు
గారీశునర్చించు ♦ కార్యంబుఁదక్క వే
ఱొకపని కింతేని ♦ యోపలేదు.

తే॥ కలిగినది మాకు నీపెద్ద ♦ కాలమునకు
త్రిపురసుందరి దయచేతఁ ♦ దెఱవనింక
మమ్ముఁ దలపోసి తాతగు ♦ నమ్మలరసి
లలన హృదయంబుఁగాంచి యే ♦ లంగదయ్యా.

(అని చేతిలో నిడును.)

ఇందుకళ—(కన్నీరు విడచుచు తనలో) కుమారీ! నేటికి నీవు పరుల సొమ్మైతివా! అయ్యో! నీవు నా కనులముందర నల్లారు ముద్దుగ నాడుచుండ సంవత్సరమైనను నొక గడియరీతిఁ గడపు నేను నిన్ను విడనాడి క్షణమొకయేడుగ గడుపఁగలనా? తల్లీ! సీమంతినీ! (ప్రకాశముగ) అమ్మా! నీవత్తవారింటికిఁ బోయి వత్తువా! అయ్యో! ఇంక నే నెవరినిగాంచి సంతోషింతును. కొమరుఁడవైనను కూతువైనను నీవేయని నమ్మికొనియుంటినే. నాకు గతియేమి?

సీ॥ ప్రాణపదంబుగా ♦ భావించి పెంతు వీ
శుకపోతము లెవారిఁ ♦ జూచి బ్రతుకు
సోదరీభావంబుఁ ♦ జూపి రక్షింతు వీ
కలుకులేగతిఁ బ్రొద్దుఁ ♦ గడపఁగలరు
మెలమెల్లఁ బదముల ♦నిలిపి చరింతు వీ
హర్మ్యాగ్రము లికెట్టు ♦ లలరఁగలవు
తండ్రీ! యటంచు సం ♦ తసముఁ గూర్చెదవీ మ
హారాజిఁ కెట్లు ధైర్యంబుఁ దాల్చు
తే॥ సోమవారంబు లందున ♦ సోమనాథుఁ
బూజఁ గావింతు వాగృహం ♦ బున నెవార
లరసి యుద్దాని తెలుపుఁ దీ ♦ యంగఁ గలరు
తనయ! నీవధిపుని వెంటఁ ♦ జనిన వెనుక.

సీమం—(జనాంతికము) తల్లీ! నీకీ విచారమెందులకు? పురాకృత పుణ్యపాపానుభవంబునకై జన్మించిన ప్రతివారికిని దమతమ పుత్రికల నొకరి కొసఁగి పరలోకమునఁ జింతించుఁ బితృ పితామహులకు గతులు గలిగించుటుచితమేకదా?

చంద్రా—మామగారూ! అనుజ్ఞ నొసఁగుదురా! జననీ జనకులు నా కొఱకై యెంతయో విచారించుచుందురు.

చిత్రి-(తనలో) ఈయాయుష్మంతుఁ డప్పుడే ప్రయాణముగాడఁ జేయుచున్నాఁడే. నా కన్నులయెదుట నీ నూతన దంపతులొక్కింత కాలముందురుగదా యని తలఁచిన నా తలంపు కొనసాగదా? (ప్రకాశము) నాయనా! మీ వివాహమై యిప్పటికొక వారమైనను గడువలేదు. అప్పుడే ప్రయాణమా? నీకన్న స్థానవయో జ్యేష్ఠుఁడనగు నన్నుఁ దిరస్కరింపక కొంతకాల మిందుండి తరువాత వెళ్లఁగలవు.

చంద్రా—మీమాట శిరసావహింప వలసినదే కాని నాకింటికడఁ గలుగు సంకటములవలన నిందుండ సమయముగాదని విన్నవింతును.

మ॥ అతివృద్ధుల్ తలిదండ్రు లొక్క నిముసం ♦ బైన న్నన్ బాసినన్
బ్రతుకన్ లేమని వంతఁ గుందుదురు స ♦ ర్వంబైన రాజ్యం బధి
ష్ఠితమై యేండ్లుచనంగలేదు రిపుకో ♦ టిన్ ద్రుంపఁ బ్రస్థానమే
మతి నిర్ధారణ సేయలేదెటుల సం ♦ భావింతు మీయానతిన్.

కావున నన్ననుగ్రహింపుఁడు పోయివత్తుము.

చిత్ర—(సీమంతిని సమీపించి) తల్లీ పోయివత్తువా? త్రిపురసుందరీ ప్రసాదమున జన్మించితివి కాన మా వంశమునకును, జక్రవర్తినిఁ బెట్టఁబట్టితివి గాన యింద్రసేనమహారాజు వంశమునకును వన్నెఁ బెట్టుము.

ఇందుకళ—సీమంతినీ! నీవు మనయింటఁ జరించిన ట్లత్తవారియింటఁ జరింపరాదు సుమీ! వృద్ధులగు మీ యత్తమామల నెట్లు సేవింతువో?

సీ॥ ఎల్లవేళల నొక్క ♦ యేవిధంబున భర్త
యందునఁ జనువుఁ జే ♦ యంగరాదు
అరుణోదయంబగు ♦ నపు డెట్టితటినైన
నించుకంతయును ని ♦ ద్రించరాదు
అత్తమామలసేవ ♦ యగుదాక కలనేని
త్వరపడి నీరెనఁ ♦ ద్రావరాదు
దాసీజనంబెట్టి ♦ తప్పుఁ జేసినఁగాని
గినిసి వారలను శి ♦ క్షింపరాదు

తే॥ సోమవారవ్రతంబును ♦ సామ జేసి
కలిమిగలదంచు గర్వించి ♦ మెలఁగరాదు
తెలివ! మమ్ముఁదలఁచి ♦ చింతింపరాదు
సాధ్వివై చరియింపఁ గ ♦ ష్టంబురాదు.

చిత్ర—అమ్మా పోయిరమ్ము. (చంద్రాంగదుని జూచి) వత్సా! అప్పుడప్పుడు మీ క్షేమ సమాచారములు దెలుపుచుండుము. పోయిరండు.

చంద్రా—(సీమంతినిచేయి బట్టుకొని పోవుచుండును.)

ఇందుకళ—(చూచుచుండును)

చిత్ర—(వేగిరపాటుతో) వత్సా! చంద్రాంగదా! ఇంకొక్కమాట.

చంద్రా—(వెనుకకు వచ్చును)

చిత్ర— మఱచితిని. అమ్మాయి యాచరించు సోమవార వ్రతమునకు వార్షికోత్సవము నిందే సలుపవలసియుండును. అప్పటికి యాజ్ఞవల్క్య మునిశేఖరుఁడును రాఁగలఁడు. అంతవఱకిందుండ నిచ్చగింపుము.

చంద్రా—ఆదినమింకెంత కాలము గలదు?

చిత్ర—సమీపించుచున్నది.

చంద్రా—చిత్తమట్లేకానిండు.

ఇందు—అమ్మాయీ! సోమశేఖరు నారాధించు వేళయయినది. పోవుదము రండు (అందరు నిష్క్రమింతురు)

(రంగము. పర్ణశాల)

(సుమేధసుడు ప్రవేశించి)

నేటికి నాకెట్టి యకార్యమాచరింప వలసివచ్చెను. చిరకాల మిత్రమగు సోమవంతునెట్లు నమ్మింపఁగలను? వలగనిన మైత్రేయుని కోపాగ్నికి శలభమును గాక తప్పదు. ఆచరించిన విశ్వాస ద్రోహము గలుగుటయే గాక సాధుజన వంచకుఁడనగుదును. అయ్యో! నే నేమహాపాతకముఁ గావించితిని. అసత్యమన్నఁ బ్రాణములనైన సరకుఁగొనని నేనా సోమాతునితో నసత్య మెట్లాడఁగలను. ధనార్జనమను మిషచే సోమవంతుని వలనఁ గృత్రిమాంగనా రూపముఁదాల్పింపఁ గలనా? కానిమ్ము నాపాపఫలము. ఎట్లైనను దప్పదుగదా. అదుగో సోమవంతుఁడిటేవచ్చుచున్నాఁడు. గంభీరముగా నుండెదను.

సోమ—(ప్రవేశించి) బావా ! ఈనాఁడేల నీవు రహస్యముగనున్నావు?

సుమేధ—ఇఁకమీఁద మనజీవయాత్ర యెట్లుజరుగునాయని యాలోచించుచున్నాను. వినుము. మనమిరువురము మేనత్త మేనమామల కొడుకులమగుటయకాక పుట్టినదిమొదలొకప్రక్కఁ బండి యొకయింటఁ బెరిఁగితిమి.

సోమ—అందువలననే మన తలిదండ్రులు లొకరనొకర రెడఁబాయక యొకరనొకరు దిరస్కరింపక చరింపుఁడని శాసించిరి.

సుమే—మనము సకలశాస్త్ర పారంగతుఁడగు మైత్రేయ మునికడ శుశ్రూష సలిపి.

చ॥ పురుడగు వారి యిద్దఱును ♦ బోయి మధూకరమెత్తి యొజ్జయుక్
గరువమడంగునట్లు గరి ♦ నంబుగఁ బల్కిన మాఱువల్కక
కరమొక లక్షగాఁదలఁచి ♦ శాస్త్రములెల్లఁబఠించి యొజ్జలం
దరు గురుతుల్యులంచన హి ♦ తంబుగ నొక్కటియైమెలంగమే...

సకలశాస్త్ర పురాణేతిహాస ప్రబంధ రచనాధురీణులమై పదునెనిమిదేండ్ల యీడుగలిగి వివాహోచితులమైయున్న మనను గాంచిన తలిదండ్రులనెంతయో యదృష్టవంతులని చెప్పవలయును.

సోమ—నిజమే. ఇదియది యననేల ? మనకుఁ దెలియనిదొకటి యీసృష్టిలోఁగలదా?

సీ॥ పరిపూర్ణశాస్త్ర సం ♦ పదనుగాంచినయోని
యల చతుర్ముఖుఁడైన ♦ నబ్బురఁపడుఁ
గొంతెత్తి రాగమొ ♦ కింతఁ బాడుదుమేని
శారదాదేవి యా ♦ శ్చర్యమొందు
బుధమనోరంజనం ♦ బునకుఁ బూనుదుమేని
నవరసజ్ఞులకు సం ♦ తసముగల్లు

రసవత్ప్రబంధ ని ♦ ర్మాణశక్తినిఁగన్న
నాదికవీంద్రున ♦ కగునుభీతి
తే॥ నిఖిలశిల్పంబులందున ♦ నేర్పుఁజెంది
సకలభూపాలమౌళిరా ♦ జత్కిరీట
రత్నఘృణిచయరంజనా ♦ ర్హతనుగన్న
వారమైతిమి పితరుల ♦ వలనమనము.

సుమే — ఇట్టి ప్రజ్ఞావంతులమగుటకు మనతలిదండ్రులెంత కష్టపడిరో తెలియునుగదా.

తే॥ ఉపనయనమాదిగా నిఖి ♦ లోపకృతులఁ
గష్టనిష్ఠురములకోర్చి ♦ కాయమెల్ల
జీర్ణమైనను బుత్రుల ♦ సేమమునకె
తిరిగిరవ్వారి ఋణమెట్లు ♦ దీర్పఁగలము ?

బుద్ధిమంతులమగు మనమింక మనకై తను ధనంబుల వెచ్చించిన జననీజనకుల నెక్కుడుభక్తితో సేవింపవలయును. మన పాండిత్యముఁ బ్రకటించుటకిదియే తగిన సమయము. ప్రతిమనుజునకును ధన మావశ్యకముగదా? మనకు విద్యావినియోగమునఁ గాక ధనములభించునట్లు దోఁచదు.

తే॥ జననమాదిగ దేహము ♦ స్తమయమొందు
వఱకుఁ బ్రాణంబుగలయట్టి ♦ వారికెల్ల
ధనమవశ్యంబు వలయుఁద ♦ త్యక్తులైన
వారి కిహపరసౌఖ్యముల్ ♦ దూరమగును.

కావున నేదియో యొకమార్గము నాశ్రయించి లక్ష్మీప్రసాదముఁ బడయుటమంచిది.

చ॥ కొడుకుసమర్థుఁడై తనకుఁ ♦ గోరినదానిని యెల్లఁదెచ్చి యి
చ్చెడుఁగదయంచు నాసఁ దన ♦ సేమముకై సుఖమన్నమాట లే

కీడుమలఁ జెంది తుందు పిత ♦ యెంతయు సంతసమొందునట్లుగా
గడన యొనర్పఁగావలయుఁ ♦ గావె ధనంబును బుత్రుఁడో చెలీ !

సోమ—నీవు చెప్పినదంతయు నిజమే. కాని యీమహాకలియందే విధ
ముగ మనము ధనమార్జింపఁగలము? ఇంద్రజాలమునం దారి
తేరిన వారికిఁగాక మమువంటి ఛాందసులకు ధనములభించునా?
ఎవ్వఁడు కాలుఁడుఁగలఁడని భయపడక చేయున దొకటియుఁ
జెప్పునదొకటియుఁ జూపునదొకటియునుగఁ జరించునో వాఁడే
కదా యిక్కాలంబునఁ శ్రేష్టుఁడు.

సుమే—నీకా విచారమెందులకు. నేనేదియేని యొక యుపాయమాలో
చింతునుగదా? నీవు మాత్రము నేనుజెప్పినట్లు వినుచుండుము.

సోమ—శాస్త్రవిహితమై సాధుజనగర్హితము గాదేని కడజాతివాని
యుపదేశమైనఁ దలఁదాల్పవలయునని శ్రుతులు వక్కాణించు
చుండు. అందులో సహాధ్యాయివియు నాసేమము గోరువాఁ
డవును వయోజ్యేష్ఠుఁడవగు నీపలు కాలింపకుందునా ?

సుమే—వీలగునంతవఱకు నీవన్నటులే నడచుకొందుము. కాని యొక
ప్పుడు పనిగల్గినేని యధర్మమునకుఁ గూడ భయమొందఁ
గూడదు. అందుకొఱకే నీకుఁ జెప్పవలసివచ్చెను.

సోమ—(తనలో) అధర్మమార్గసంచారులగుఁ బండితమ్మన్యుల కుప
దేశముఁజేయ సమర్థుఁడగు నీతఁడు ధనమే లోకముగఁదలఁచి
వేదబాహ్యునివలె సంచరింపఁ నెంచుచున్నాఁడేమి? చూడఁగా
నానిశ్చయముఁగనుఁగొనుట కిట్లు మాట్లాడుచుండెనని తోఁచు
చున్నది. నా సహజగుణమునకుఁ గళంకము గలుగునా ?
(ప్రకాశము) బావా !

శా॥ మాయావాగురమందుఁ జిక్కి వెలిరా ♦ మార్గంబుఁ గానంగలే
కాయాతప్పుడుఁద్రోవలఁ జను చని ♦ త్యంబైన దేహంబుకై

యాయాసంబును జెందుఁ బామరునియ ♦ ట్లాతుచ్ఛసౌఖ్యంబులన్
హేయంబంచుఁ దలంపవైతిగద నీ ♦ కీబుద్ధి న్యాయంబొకో.
సుమే—సోమవంతా! ఇది కృతయుగమని భావించుచుంటివా యేమి? దేశకాలపాత్రములరసి యేసమయమున కెట్లు నడువవలయునో యట్లు నడువకున్న మనుష్యునకు జీవయాత్ర యెట్లు జరుగగలదు? ధనమూలముగదా లోకము.
సోమ—ధర్మమార్గ సంచారులకు దేశకాల పాత్రములతో బనియేమి? లోకముతో నేమి సంబంధము? అట్లుగాక యింద్రియములకు లోనై సకల కార్యములకుఁ దలలొగ్గుఁ బామరులకు స్వాతంత్ర్యముండునా? అది లేనిచో నంతయు నడవిఁగాచిన వెన్నెల యేగదా? నీవెఱుఁగని ధర్మమేది?
తే. దేహమస్థిరమని ♦ తెలిసియు నడవినఁ
బడఁగనేల న్యాయ ♦ పదము విడచి
పరమునకు విరోధ ♦ భావంబుఁ జూపిన
నిహసుఖంబు గల్గు ♦ టెట్లొ చెపుమా!
జలబుద్బుదప్రాయమైన సంసారమున భ్రాంతివిడక యింద్రియశాసనంబు మూలిఁదాల్చి శత్రువర్గంబు నిరోధింపలేకున్నచో మనచదువులేటికి? ఈనాటికిట్టి యుత్తమజన్మము గలుగుటకుఁ గారణమైన నూహింప నవసరముండదా? ఎందరు మహానుభావులు నీచమగు లోకసంబంధము విడచి దేహసన్యాసముఁ గావించి సంతతి చంద్రశేఖరపదధ్యాన పరాయణులై బ్రహ్మానందసౌఖ్య మనుభవించుటలేదు? వారందఱు నీ క్షణికమగు ధనమును గాంక్షించిరే? పోనిమ్ము ఏది యెట్లున్నను ధనమే ముఖ్యమని భావింతువందువా? నిశ్చలచిత్తమై లక్ష్మి యొక్కచోఁ గాపురముండునా!
చ. రసికులఁగన్న కోప మను♦రాగవిహీనత ధీరులందు, సం
తసమును జూపదెప్పుడు ను♦దారత గల్గినవారిమీఁదఁ, దా

మనగుణమూనియుండు నభిమానము గల్గినచోటఁ, బండితా
గ్రేసరులఁ జూడనొల్లదు వరాకున కైనను గాని యెప్పుడున్.

మఱియును,

తే. అహహ చంచలచిత్తయై యందఱకును
బగలఁగల్గించి యొక్కచో నెగడలేక
దేశమెల్లెడఁ దిరుగు న ధీరయైన
లక్ష్మిపై నుంచెదేల నీ లక్ష్యమిపుడు.

సుమే—సోమవంతా! తల్లిదండ్రులా, వయోవృద్ధులగుటచే నిలు వెల్ల లేక, గ్రాసమునకు సైతము మొగమువాఁచి యున్నవారు. కుటుంబమా! కడుపెద్దది. స్వార్జితమగు ద్రవ్యమా మనకొఱకే వినియోగింపబడినది. లోకానుభవము చాలని నీవూరక వేదాంతములు చెప్పుటయే గాని నామాట వినవైతివి. ఏమిసేయుదును. ముఖ్యముగా మనయిరువుర వివాహములకుఁ జాల ద్రవ్యము గావలయుఁగదా? మఱియుఁ గుటుంబరక్షణ మావశ్యకముగాదే! ఏరీతిగ నింత ద్రవ్య మార్జింపఁగలను. అకటా దైవమా! నాయాశలన్నియు నడుగంటించితివా? నాయుపాయమున కీతఁడు సమ్మతించినఁ బదునాల్గుతరములకైనఁ దఱుగని ద్రవ్యము లభించునని తలంచితినే? ఇంతలో నాహృదయమున కిట్టివిచారముఁ గల్గించితివా? (నిదానించి) మిత్రుఁడా! లోకాధారురాలగు మంగళదేవత నేల దూరెదవు? ఆమె యనుగ్రహమున నేగదా పిపీలికాది పర్యంతము సుఖించుట.

సోమ—బావా! నీవిట్లు ధనలోలుఁడవగుదువని యెన్నఁడైనఁ దలంచితినే? నీకెంతలో నెంతతాపత్రయముగల్గెను. వారికి మోక్షము గలుగును గాని యనభిజాతయగు లక్ష్మిని నమ్మికొనినవారికి ముక్తికాంతా సాధకవాటములు దెఱువఁబడునా? అది యటుగాక.

ఉ॥ మాటలురానివార లవ ♦ మానము సైచెడివార లిష్టకా
ర్యాటన పాటవంబుమెయి ♦ నాడియుఁ దప్పెడివారు లోభులై
కోటిగడించియుణ్ మిగులఁ ♦ కోటగడింపఁగఁ జూచువారు గా
కేటికి యోగ్యులౌదురిహి ♦ హా! సిరికెన్నఁగ మాద్యశోత్తముల్.

సుమే—(తనలో) ఈతఁడెంతబోధించినను నామాటవినునట్లులేదు. నా సామర్థ్యమెల్ల ధారబోసి యుక్తిగా దారిలోనికిఁ దీసుకొని వచ్చెదనుగాక. (ప్రకాశము) నీవాడిన పలుకులు సుధారసపూరితములు వేదతుల్యంబులు. అయినను సమయమునుబట్టియు స్థితినిబట్టియు ధర్మశాస్త్రములకు వ్యవస్థజేయఁబడి యున్నది. ఋషిప్రోక్తంబులగుఁ గొన్నివచనంబులు భాష్యకారులచేత నియమింపఁబడినది నీవెఱుఁగుదువుగదా? ఏది యెట్లున్నను మనుష్యనకుఁ బ్రతివానికిని జీవనము గడువవలయునా లేదా?

సోమ—అవును, నిజమే.

సుమే—ధనములేకున్న నది జరుగుటెట్లు? ఉదయము మొదలు సాయంత్రమువఱకు ధనముతోడనే వ్యవహరింపవలయునే?

సోమ—అందువలన ధనమవుసరమందువా? అవును.

సుమే—ఏదియో యొకమార్గ మవలంబించక ధనమెట్లు చేకూరును?

సోమ—ఇట్టిప్రశ్నోత్తరము లెందుకు? ముఖ్యముగా నీవుచెప్పునది ధనమార్జింపవలయుననిగదా? నీయిష్టమెట్లుండిన నట్లు జేయుచుండుము. నేనుదాసీనుఁడనై యుండెదను.

సుమే—(స్వాగతము) ఇఁక జేపవలలోఁ బడినట్లే. (ప్రకాశము) అట్టులయిన మహాదోషము గలుగును. ఏలనందువా! నాపన్నినపన్నుగడకు నీ యుదాసీనత విరోధించును. అందువలన సంపాదనకు లోపము వాటిల్లఁగలదు. దానమనము బ్రహ్మచారులమైయుండవలసివచ్చును. అందుకత మనయనంతరమునఁ బితృదేవతలకు దుర్గతి గలుగును.

సోమ——(స్వగతము) ఈతఁడు చెప్పినమాటలన్నియు యథార్థములే? అధర్మమన్న భయమొందు నాకెంతమాత్రమును రుచింపవు. అయిననునిహపరలోకములందుఁదలిదండ్రులకానందముగల్గించుటకు ధనమావశ్యకముగాన తుద కవియే శిరసావహింప వలసి వచ్చెను. నాజాతకమెట్లున్నదో యట్లు జరుగునుగాన యతనియుపదేశమే స్వీకరించెదను. (ప్రకాశ) మహాభాగా! ఇంతవఱకు నీకెదురాడినందుకు నన్ను మన్నింపుము.

సుమే——(స్వగతము) ఈతఁడధర్మభీరుఁడైనను నాచాతుర్యము వలనఁ గొంతవఱకు మార్గములోనికి వచ్చినాఁడు. కాని నాపూనిన యకృత్యమునకు సమ్మతించునోలేదో. (ప్రకాశము) సోమవంతా! నామాటవినుము.

తే॥ అవనిపాలురు ధనలోభు ♦ లైనకతన
వట్టిమాటల సంతోష ♦ పఱచుచుంద్రు
గాని మనవంటి వైదికా ♦ గ్రణుల నెపుడు
సత్కరింపఁగఁ దలఁపరే ♦ చాయఁగనిన.

కావున మనదారిద్ర్యము తొలఁగుటకై రొుకచక్కనియుపాయ మరసితిని. కలదుగదా చిత్రివర్మ మహారాజుగారి తనయ సీమంతినియను సాధ్వి! ఆమె యిప్పుడు సోమవాసర వ్రతముఁ జేయుచు నా వ్రత ముద్యాపనమగువఱకును నియమముగ దంపతి పూజలఁజేయఁ గంకణముఁ గట్టుకొనినది. ఆమెచేయు దంపతి పూజవలనదారిద్ర్యదేవత నిడునసీడలేకయల్లాడుచున్నదిసుమా?

సోమ——(స్వగతము) ఏమీ! రాజులెల్లఱు ధనమదంబునఁ బండితసత్కారముల మానివేసిరా? కావచ్చును. కలికాలముగదా? అదియట్లుండ దంపతీపూజాప్రస్తావనముతోఁ బనియేమి? బ్రహ్మచారుల మగు మాకు దానియువలన ప్రయోజనమేమిగలును? ఈతని మాటల కర్థమగుటలేదే? (ప్రకాశము) ఆమె బ్రాహ్మణపూజఁగాని పండితసత్కారముఁగాని చేయుటలేదా?

సుమే—చేయుచునేయున్నది. కాని సోమవారవ్రతమందు దంపతీపూజ యే ప్రధానమగుటవలన దంపతులగువారికే యెక్కువలాభము.

సోమ—దానికి మనమేమిచేయఁగలము, మనయోగ్యతనుబట్టి సత్కరించునుగదా?

సుమే—ఆసత్కార మాత్రమున మనదారిద్ర్య మెట్లుదొలఁగును.

సోమ—అట్లని మనము చేయునదేమి?

సుమే—మనమిరువురమును కృత్రిమదంపతులమైయామె చేతఁబూజింపబడుదుమేని లక్ష్మీశ్రపుత్రులమగుదుము.

సోమ—(చెవులు మూసికొని) హరిహరీ! ఎట్టి యశ్రావ్యము విన వలసివచ్చెను. (తన నుద్దేశించి) ఛీ సోమవంతా! ఇట్టిదుష్కాలమున నీవేలఁ బుట్టితివి. ఇంకను నీదేహము పతనముగాదేల? బావా! ఇదెక్కడి విపరీతము.

మ. పరివారల్గనుగొన్న నవ్వుదురు శా ♦ స్త్రంబుల్ విరోధించు ని
ష్ఠురవృత్తిన్ దరిఁజేరనీరు తలిదం ♦ డ్రుల్ వంతిచే మిత్రులం
దరు శోకింతురు మాసువాన్వయమహా ♦ త్రంబౌ కటా యెట్లుదు
ర్భరనిందావహమైనఁ గృత్రిమవధూ ♦ వాల్లభ్యముల్ గొందుటల్.

తే॥ పూర్వజన్మార్జితంబైన ♦ పుణ్యముననె
గాక పూరుషజన్మంబు ♦ గలుగఁగలదె
యట్టిపురుషున కొకధనం ♦ బబ్బుననుచు
స్త్రీత్వమును సంఘటించుట ♦ చెడుగుగాదె.

ఇదియా నీవు చేయదలచినపని.

సుమే—ఇతరులకొఱకై తనలాభముఁ జెడఁగొట్టుకొనుట ప్రాజ్ఞుని లక్షణమా? తత్కాలవేష ధారణమాత్రమున స్త్రీత్వమున నిలుచునా? నీకీవెఱ్ఱితన మెందులకు? సిరిరా మోకాలొడ్డువాఁగుఁ

గలరా ? యుగభేదమున ధర్మము మారునుగదా ? ఇటు వినుము.

గీ. శ్రితజనావనుండు ♦ సృష్టిస్థితిలయాత్మ
కమగు జగముభర్త ♦ విమలమూర్తి
బ్రహ్మగన్నవాఁడు ♦ పరమేశ్వరుఁడు తొల్లి
యొక్కయవసరమున ♦ నువిదగాఁడె?

మఱియు నెందరో మహానుభావు లాయాసమయమును బట్టి శాస్త్రవిరుద్ధముగ సంచరింపరే ? కావున శ్రుతివిహితము గాదని యేవగింపక, దోషంబని విముఖుఁడవుగాక నింద్యమని తలంపక, యకార్యమని త్రోసివేయక, మోసంబని భయమొందక, పితృ సంరక్షణ పరాయణుఁడవై, మిత్రమునందు గౌరవముంచి లోక యాత్రానుకూలముగ నామాట వినుము.

సోమ—అట్లయిన మన యకార్యము తప్పక శిరసా వహింపవలసినదే?

సుమే—మిత్రమా ! ఎవ్వఁడేని తాఁజేయఁబూనిన పనిని నిందించునా? అంతకన్న వేఱొండుదోషము కలదా ?

సోమ—తప్పదుగా ? వేఱుమార్గము లేదుగా ? అయినచో మనలో నంగనయెవరు ?

సుమే—ఎవరని యడుగనేల ? పురుషుఁడు స్త్రీవేషము వేయునప్పుడు తగినట్లుండవలయును గదా ? దానికి మనలో నస్త్రాలగువాఁడు దాల్పవలయును.

సోమ—(స్వగతము) ఈతఁడు నాకొంపకే యెసరుఁ బెట్టుచున్నాఁడు. అయ్యో ! నేటికి నావలనఁ బవిత్రమైన వంశమునకుఁ గళంకము గల్గునా ? కట్టా దైవమా ! నాకెట్టిగతిఁ గల్గింపనెంచితివి ? వేద వేదాంగపరిజ్ఞానము గలిగి జగత్పండితుఁడనైన నాకా యీనీ చాతినీచమగుఁ గృత్రిమవధూవేషముఁ దాల్పవలసిన వ్రాఁత.

పూర్వజన్మకృత సుకృతఫలంబగుఁ బురుషరూపము మార్చి బుద్ధిపూర్వకముగ స్త్రీని గావలయునా? ఓ చంద్రసూర్యులారా! పంచభూతములారా! దిక్కులారా! ధనలోభమున నిట్టి ఘోరకార్యాచరణమున కొడిగట్టిన నన్ను శిక్షింపరేమి? (ప్రకాశము) బావా! నాకీ యధర్మసంచారము మాన్పలేవుగా? పాండిత్యగర్వాంధులగు మనీషితల్లజుల శిరంబుల వంచుకొనఁజేయు నాకా నిండుసభలో నస్వతంత్రయగు స్త్రీవలె గోల్లుగిల్లుకొనుచుఁ దలవంచుకొనుట తప్పదుగా? చిరకాలము గురుసేవఁజేసి యభ్యసించిన విద్యల కిదియా ఫలము?

సీ॥ ప్రతిపక్షగర్వ ని ♦ ర్వాపకంబగులేఖ
నెసఁగుఁ జేతుల గాజు ♦ లెట్లుదాల్తు
భసితత్రిపుండ్ర వి ♦ భ్రాజితంబగు ఫాల
దేశంబునకుఁ జుక్క ♦ దిద్దుటెట్లు
కవిజనహృదయ భీ ♦ కరములౌ పల్కుల
శృంగార రసము వ ♦ ర్షించుటెట్లు
అమల కాషాయాంబ ♦ రాంచితంబగుఁ గటిఁ
బసిఁడి వడ్డాణంబు ♦ పొసఁగుటెట్లు

తే॥ స్ఫటిక మాలలఁ గ్రాలు వ ♦ క్షస్థలమున
గురుకుచంబుల ధరియించి ♦ కులుకుటెట్లు
దైవవశమున లభ్యమై ♦ తనరునట్టి
పుంస్త్వముస్వీడి స్త్రీత్వంబు ♦ బొందుటెట్లు?

ఆహా! నాయీ దుష్టచరిత్రము రాఁబోవు మహాకవుల రూపకములకు విషయమై సామాజికుల హృదయమందొకవిధమగు భావోద్రేకమును గల్గించునా? ఎట్టి పవిత్రవంశమున నెట్టి దుర్మార్గుఁడను బుట్టితిని.

తే॥ సోమరాతుని పుత్రుఁడు ♦ సోమవంతుఁ
డొక్కలతటి ధనాసక్తి ♦ వే ♦ దోక్తవిధికి

భంగ మొనరించి స్త్రీయాపుఁ ♦ బడ సెననుచు
జనులు నను బ్రువ్వఁదిట్టరే ♦ సంతతంబు.

సుమే—సోమవంతా! ఎందులకీ విహితకార్య దోషాన్వేషణము.
విచారించిన తప్పునా ?

సోమ—(స్వగతము) నిజమే. చేయఁదలఁచినదానికై జంకించినఁ బ్రయోజనమేమి ? (ప్రకాశ) బావా! నాప్రాప్తికై నీవేమి చేయఁగలవు. భవిష్యన్నాటకమునకు నాయికగానున్న నాకుఁ గొన్ని పరికరము లవసరముగదా ? వానికై త్వరయొనర్తుము రమ్ము.

ఓ శ్రీమూర్తులారా !

తే॥ వైదికాచార నిర్ణయ ♦ పద్ధతికి వి
రుద్ధముగ సంచరించి ప్ర ♦ సిద్ధమైన
కులమునకుఁ గళంకంబును ♦ గూర్చునట్టి
యధముఁ డితని వీక్షింప ♦ రయ్యమీరు.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

(రంగము పూజామండప సమీపము. కంచుకి ప్రవేశించును)

ఔరా! ఏమి యీ బ్రాహ్మణుల సాహసము చూచుచుండఁగనే కంటిలో దుమ్ముఁబోసి దోఁచుకొనిపోవుచున్నారే ? పండితులమనియుఁ గవులమనియు దైవజ్ఞులమనియు వైద్యులమనియు నసత్యములఁజెప్పి యిచ్చినంతజాలక పీడింప మా రాజుగారివద్ద తమ తాలనామ్నమైన దాఁచిరా ? ఇదెక్కడ వ్రతమో కాసి దంపతీపూజలఁట, బ్రాహ్మణ సంభావనలఁట, వాండ్లబొందయఁట వాండ్ల బొలెయఁట. ఈ సోమవార వ్రతము పూర్తియగులోపల మారాజుగారిపనియుఁ బూర్తి యగును. ముమ్మాటికి నిజము. అరుగో అప్పుడే కొందఱు

పోవుచున్నారు బ్రాహ్మణులు, మూఁటలు మోయలేక మోయ
లేక. అదియట్లుండగా నెవరో శంకరశాస్త్రిగారఁట. ఈ
నాఁడాయన తండ్రితద్దినమగుటవలన రాలేదని యీచీరెలు దోవ
తులు వారికిచ్చిరమ్మని నానెత్తిన వేసిరి. అబ్బా యీయెట్టి
మూఁటమోయలేక నామెడలు విఱిగిపోవుచున్నవి. (క్రిందవిడచి)
చిన్నప్పటినుండియుఁ దననే నమ్ముకొని యెన్నికష్టములకైన
నోర్చి సేవించు నావంటి సేవకున కొక్క కాసయిన నిచ్చుట
యున్నఁగష్టముగాని మహారాజుగారికి నిష్కారణముగ నింత ద్రవ్య
మును బోడబాపలు కొల్లగొట్టికొనిపోవుట యిష్టమేకాఁబోలు.
మంచివారికివి రోజులా? ఉదయాస్తమయములు వంచిన
నడుమునెత్తక వేళకాహారము దిన పీలులేక నాకెందుకీ యధో
యోగము గలిగించితివా భగవంతుఁడా, యని యేడ్చు నేనే
యదృష్టవంతుఁడైనచోఁ దమకిట్టియుద్యోగము దొరకిన
బాగుండుననియుఁ గొందఱు కులనాపకులు నాపైఁబడి
దుఃఖించెదరు. ఒకరిదగ్గరఁ బొట్టకై సేవజేయుటకన్న
నీళ్లులేని నూతిలోఁబడి చచ్చుటయే మేలని తోఁచుచున్నది.
అందుకొఱకే "సేవాంశ్వవృత్తిం విదుః" అని పెద్దలు చెప్పిరి.
ఆహా! ఎటువంటివైననేమి తప్పనిచో సాగపింపవలసినదే?
బ్రహ్మదేవుఁడు నానొసట నూఁడుపంక్తులుగా వ్రాసినప్పు
డనుభవింపక తీరునా? సీమంతినీదేవి చేయు దంపతీపూజలకై
వచ్చు బ్రాహ్మణుల సముద్రమున కూపిరికూడ పోవునేమో యని
యూపులఁబడితిని. ఇంతలోనే యీ పాడుమూటయొకటి సంభ
వించెను. (వినుటనభినయించి) అదుగో అప్పుడే పిలుపుతగిలి
నది. ఇంకను దంపతిపూజలు జరుగుచునేయున్నట్లున్నది.
(చూచి) అదుగో బ్రాహ్మణులు వచ్చుచున్నారు (తెఱలో)
వసంతకా! త్వరగా రమ్ము.

కంచుకి—ఇదిగో వచ్చితిని. ఈమూటనిందుంచి తరువాత తీసుకొని పోవుదును. (నిష్క్రమించును ఇది యఖండచూళిక)

(రంగము అరుణాస్పదపుర సమీపారణ్యమున ప్రవేశించి)

మైత్రే-సామదానములచేతఁ బ్రయత్నించినపుడు స్వాధీనముగానివారి విషయమై ముఖ్యముగా భేదదండము లుపయోగింపవలసినదే?

చ॥ కరుణవహించి రాజసుత ♦ కష్టపరంపర కోర్వదంచు ని
క్కరణిశిననన్యదుర్లభుని ♦ గాంతునిఁగూర్చినఁగాని సాధ్వి మ
త్పరిభవకారణంబగు వ్ర ♦ తంబును గౌరవదృష్టిఁజూచు నా
తరుణి నుపేక్ష సేయక ప ♦ దంపడి వంచనఁజేయకుందునే?

తే. అంధకారతుల్యంబునై ♦ యాకసంబు
నంతవ్యాపించి భయదమౌ ♦ సంబుదమును
బ్రళయజంఝా-నిలము భంగ ♦ పఱచునటులఁ
గలికియొనరించు వ్రతము భం ♦ బుఁజేతు.

సుమేధసుఁడు తన శక్తినంతయు నుపయోగించి సోమవంతుని మెప్పించి కృత్రిమ దంపతీవేషమున సీమంతినిని వ్రతభ్రష్టురాలుగఁ జేయఁబోయెను. శతవిధముల నేఁడే యామెచేఁ బూజింపఁబడి రాఁగలఁడు (నిదానించి) కృత్రిమమార్గమున వచ్చిరని యెఱిఁగి సీమంతినీదేవి తన పాతివ్రత్యప్రభావమున సోమవంతుని స్త్రీ యగునట్లు జేయదుగదా? వ్రతప్రభావమన్న నాకు భీతిగలుగదుగాని పాతివ్రత్యమహిమయన్న మొదటి నుండియు నాకెక్కుడు భయము. నాకు జయముగల్గుటట్లున్నను సోమవంతుని కొంప కూలదుగదా? పాపమాతఁడు లేకలేక కలిగిన పుత్రుని రెండక్షరములు జెప్పుదునుగదాయని తలఁచి నావద్దనుంచెను. అయ్యో నాధైర్యమెల్ల నిప్పుసెగనున్న నెయ్యివలె పలుచనగుచున్నదే? హా! పతివ్రతాప్రభావము.

హా! వ్రతసామర్థ్యము ఇంకేమున్నది. అదుగో సోమవంతుఁడు స్త్రీవలెఁ గనుపడుచున్నాఁడు. (సోమవంతుడు స్త్రీయై పొడగట్టును) హా! హా! అన్యాయము, దుర్భరము. పుత్రశోకము. (పడిపోవును. కొంతవడికి లేచి)

మ॥ కలయో నిక్కనమో ప్రమాదగతమో ♦ గాఢాంధకారంబు లో
పలనున్నానో మతిభ్రమంబొ కలుష ♦ వ్యాపార సంజాతమో
ప్రళయాగ్ని ప్రభఁగాల్పఁగాఁబడితినో ♦ ప్రాణంబులే పోయెనో
తిలకింపంగ నిదేటి సాధ్వసము మై ♦ త్రేయుండ నేగానొకో.

ఎట్టిధైర్యము పొడయ్యెను. (నిదానించి ధైర్యముఁదెచ్చుకొని తనను ద్దేశించి)

ఛీ! మైత్రేయా! ప్రతివాదిహృదయశూలంబగు నీధైర్యమునెల్ల గోల్పోయి పిరికిపందవై యొకయబలకై యిట్లుభీతిల్లెదవా? ఆమె వ్రతనిశ్చలతయు నామె పాతివ్రత్యము నీవెఱుఁగవా? (నిట్టూర్పువిడచి) నాశిష్యులిప్పటి కాశ్రమమునకుఁ జేరియుందు రేమో ముందు వారిని విచారించెదను. (నిష్క్రమించును)

(ఇది చతుర్థాంకము)

శ్రీ మీనాక్ష్యైనమః.

సీమంతినీ నాటకము.

—♦ పంచమాంకము ♦—

(రంగము—అరణ్యము సుమేధుఁడు సామవతియుఁ బ్రవేశింతురు)

సామ—నాథా! ఆ పతివ్రతారత్నము నేమని పొగడవలయును! ఆ దంపతిపూజ చేయునప్పటి యేకాగ్రతయుఁ బండితబహుమానము జేయుటలో విమర్శనాశక్తియు, బ్రాహ్మణ సంభావన గావించునెడ నుదారతయు చెప్పఁదగినంతటివే? ప్రతినిష్ఠగల వారిలో మొదట నామెనే చెప్పవలయును. అట్టి పుణ్యశాలి భార్యయగుటకుఁ జంద్రాంగదమహారాజెంత యదృష్టవంతుఁడో.

సుమే—(స్వగతము) పాపమీమెకు సీమంతిని ప్రతిభ్రష్టురాలయిన విషయము తెలియదు. (ప్రకాశము) ఆ మహాత్మురాలి దయవలన మన దారిద్ర్యము తొలఁగినట్లే. ఆహా! ఆమె భక్తి నేమని చెప్పవలయును? కాని నీవు నన్నింకను నాథాయని పిలుచుచుంటివే ఆవేశము తీరలేదా?

సామ—మనోహరా! కాంతలకుఁ బతులకన్న నితరదైవము నాథుఁడై యున్న యీపిలుపున కొకనాటికిఁ విశ్రాంతిగలుగునా?

(ఇరువురు నగుచుందురు)

సుమే—భక్తిభావమున నిశ్చలచిత్తయై మనను దంపతులుగఁ దలఁచి పూజించు నా సీమంతినీదేవిని గాంచినప్పుడు నాకుఁగలిగిన భయమేమని చెప్పవలయును!

సోమ——నాకట్టిభయమేమియుఁగలుగలేదు. కాని యాసమయమున నామె మనశిరములందు సువర్ణాక్షతలఁజల్లి "ఉమామహేశ్వరాభ్యాంనమ, అని వచించువఱకు నాచైతన్యమెల్ల మారిపోయి నశ్లైనది.

సుమే——విశేషధనలాభకరమగు నా దంపతీత్వము నేటితో సరిపోవును గాన నిన్నొక్కసారి సంబోధింతునా ?

సోమ——ఒక్కసారియననేల ? మనజన్మాంతమువఱకు గౌరవింపవలసినది.

సుమే——(నవ్వుచు)

తే॥ పరిహాసించెదవేల లో ♦ భంబుకతన
నాడు వేషంబువేయించి ♦ నాఁడనీవు
వేలువంచినఁగాక యే ♦ లీలనొరులు
వెన్నయేవారికైనను ♦ విప్రవర్య.

మనమాచరించిన పని దోషయుక్తమైనను గాలానుగుణ్యముగఁ జేయక తప్పదయ్యెను. ఇఁకఁజాలునుగాని యీ కుటిలవేషము నుపసంహరింపుము. ఆలస్యమగుచున్నది.

సోమ——(స్వగతము) ఈ యమాయకుఁడింకను నన్ను బురుషుఁడనియే భావించుచున్నాఁడు. (ప్రకాశము) జీవితేశ్వరా ! చూచితివా? ఈ యారామశోభను.

చ॥ విరిసిన జాజితీఁగె లవె ♦ వేడుకఁజేరుచనున్న శాఖులఁ
గరములఁ గౌగలించి తమ ♦ కంబున నిల్చుమహీరుహాళిచే
బరువడి సత్కరింపఁబడి ♦ భాసిలు బంధురగంధవాహసం
భరితపరాగపాండురుసు ♦ మప్రకరాన్వితపత్రసంహతిఁ.

సుమే—(స్వగతము) ఈతఁడు సర్వశాస్త్రపరిజ్ఞాతయయ్యు నవసర ప్రాప్తమగు స్త్రీరూపము నిత్యమనికాఁబోలు నిట్లు మాట్లాడు చున్నాఁడు. (ప్రకాశము) [illegible]మవంతా! ఏటికీబోఁటులకుఁ దగిన బూటకపుమాటలు. [illegible] సద్ధర్మంబు త్యాజ్యమని చెప్పిన నీకీపాపవాక్యములు రుచించెనా!

సామ—ఇందు నాదోష మేమిగలదు. [illegible] వాడిబోలు [illegible] చేయుచున్నాఁడు. నాపైఁ [illegible] నీవే [illegible] నాకిఁక లోక ములో [illegible]!

[illegible]

[illegible]

[illegible]

సుమే—[illegible]

[illegible]

సామ—[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

సుమే—[illegible]

[illegible]

[illegible]—నాథా! [illegible]

[illegible]

సుమ—నామనంతా ! [illegible]ములగు నీపలుకులువిన్న నామనంబు ప్రసన్నంబగుచున్నది. ఇకనైనను నామాటవిని యెంతైనం గోర్కులకు సమ్మతింపవా ? నాతప్పు క్షమింపవా ?

సోమ—మనోహరా ! "పిల్లికి చెలగాటము ఎలుకకుఁ బ్రాణసంకట" మన్నట్లు మోహాంధుండవై నా ప్రాణంబు లాగిరిపోవుచుండ నన్నింపలుకఁ [illegible]వాక్యములచేఁ దపింపఁజేయుదువు. దయ యుంచుము. (నమస్కరించును)

సుమ—(కోపముతో) నేనన్నివిధముల వేడినను వినకున్నావు. ఇంక నెయ్యున్నను. నాదారి నేనొకమొదను. (పోవుచుండు)

సోమ—(చేయిపట్టుకొని) నాథా ! ఇదేటిన్యాయము. మమ్ము మనపిల్లలయొకట [illegible] సమాజము సన్నిధి నుమా మహా[illegible] [illegible] [illegible] నాకు [illegible] నన్నుమన్నింపుము.

సుమ—([illegible]) [illegible] ! ఈతని కరగ్రహణమాత్రమునఁ బ్రౌఢ[illegible] [illegible] [illegible] గగుర్పొడచినదేమి ! [illegible] [illegible]యము [illegible] వికారావ్యక్తమైనదేమి లకు ? ఈ [illegible] మెక్కడిది ? మోహమంతయుఁ జెరుట [illegible] ! మాకా[illegible] నెట్టేగి సీమంతినిసాధ్వి [illegible] [illegible] [illegible] వ్రతము భంగముగాకుండుకొఱకు మమ్ము [illegible] [illegible]దించెనా యేమి ! అయ్యో మైత్రేయా అన్యాయముగ మాకొంపఁగూల్చితివే ? నేనప్పుడే[illegible] యుపదేశిని. ఈపరాధి [illegible] [illegible] ? నీపలుకులు వేదోక్తము లని భావించితినే ? మోసముఁజేసితివా ! ఆహా ! విధివిలసితము.

సుమే—(స్వగతము) ఈతఁడు సర్వశాస్త్రపరిజ్ఞాతయయ్యు నవసర ప్రాప్తమగు స్త్రీరూపము నిత్యమనికాఁబోలు నిట్లు మాట్లాడు చున్నాఁడు. (ప్రకాశము) సోమవంతా! ఏటికిబోఁటులకుఁ దగిన బూటకపుమాటలు. తొలుత సధర్మంబు త్యాజ్యమని చెప్పిన నీకీపరిహాసవాక్యములు రుచించెనా?

సోమ—ఇందు నాదోషమేమికలదు. అదృశ్యుఁడై విషగర్భితములగు వాడికోలలచేత మనోభవుఁడిట్లు జేయుచున్నాఁడు. నాపైఁ గినిసెదవేల? నీవే నన్నాదరము గావించిన నాకిఁక లోక ములో దిక్కెవరు?

ఉత్సాహవృత్తము

కాంత! యీ వసంతవేళఁ ♦ గన్గొనన్ వెలింగెడిన్
సంతసంబుతోడఁగూడి ♦ శారికల్ పికంబుల్

సుమే—ఇంతిపోలె నిట్లుబల్క ♦ నేల నీకు మిత్రమా!
భ్రాంతిపీడి కాంతరూపుఁ ♦ బాయు మా కెఱుఁగుమా?

సోమ—అయ్యో నాపైనింతనిర్దయ యెందులకు?

పంచచామరము.

మనోహరా! యిదేటిమాట ♦ మారుఁడంపకోలలన్
మనంబు నాటనేయుచుండ ♦ మాన్పగాపదేలరా!

సుమే—అనారతంబు నీకు మూర్ఖ ♦ నట్లు బల్కఁబోడి యే
న్ననాయకుల్ గనన్ గరంబు ♦ హీనులంచునవ్వరే?

సోమ—నాథా! వలపునిలుపలేక నీదరిజేరినకాంతనిట్లు బల్కఁదగునా?

ఉ॥ "పుట్టినునాటనుండి యొక ♦ పొత్తుననే భుజియించినార మి
ప్పట్టున నొక్కరొక్కరెడఁ ♦ బాయక విద్యలనేర్చినారమం
చెట్టిటొ శాస్త్రదూష్యమని ♦ యెంచక కృత్రిమరూపమూని నే
నట్టె లతాంగినైతి నపు ♦ డా సతి దంపతిపూజ సేయుటన్.

సుమే—సోమవంతా ! కర్ణకఠోరములగు నీపలుకులువిన్న నామనంబు వ్రక్కలగుచున్నది. ఇంకనైనను నామాటవిని యెందైనఁ బోవుటకు సమ్మతింపవా ? నాతప్పు క్షమింపవా ?

సోమ—మనోహరా ! "పిల్లికి జెల్లాటము ఎలుకకుఁ బ్రాణసంకట మన్నట్లు మోహపాశబద్ధమునైనా ప్రాణంబు లెగిరిపోవుచుండ నన్నేందులకీ కఠినవాక్కులచేఁ దపింపఁజేయుదువు. దయ యుంచుము. (సమీపించును)

సుమే—(కోపముతో) నేనెన్నివిధముల వేడినను వినకున్నావు. ఇంక నీయిష్టము. నాదారి నేబోయెదను. (పోబోవును)

సోమ—(చేయిబట్టుకొని) నాధా ! ఇదేటిన్యాయము. సమస్త మనీషి తల్లజులయెదుట వృద్ధసువాసినీ సమాజము సన్నిధి నుమా మహేశ్వరులసాక్షిగ నన్నాసాధ్వీమణి నీభార్యగ భావించెఁ గదా. అట్టి నీసహధర్మిణి నెందుఁబోవిడతువు. నీకన్న నాకు దిక్కెవరు. నన్ను మన్నింపుము.

సుమే—(తనలో) కట్టా ! ఈతని కరగ్రహణమాత్రమునఁ బ్రౌఢాం గనా పాణిగ్రహణమునఁబోలె శరీరమెల్లఁ గగుర్పొడచిన దేమి ? పామరులకువలె హృదయము నూతన వికారావృతమైన దెందు లకు ? ఈ బాష్పధార యెక్కడిది ? మోహమంతయుఁ జెమట పట్టినదే ! మాకౌటిల్యము నెఱింగి నీమంతినీసాధ్వి నిశ్చల చిత్తయై తన వ్రతము భంగముగాకుండుకొఱకు మమ్ము దంపతులగునట్లాశీర్వదించెనా యేమి ? అయ్యో మైత్రేయా అన్యాయముగ మాకొంపఁగూల్చితివే ? నేనప్పుడే భయపడితిని. ఈపరాభవాగ్నిఁ జల్లార్చువారెవరు ? నీపలుకులు వేదోక్తము లని భావించితినే ? మోసముఁజేసితివా? ఆహా! విధివిలసితము.

సీ॥ గ్రహచారమా ! యింత ♦ కాఠిన్యమున్నాల్ప
నేపాప మొనరించి ♦ యెఱుఁగుదమ్మ
దురదృష్టమా ! యిట్టి ♦ దోసఁగుఁగల్పింపఁగా
బాడియే బ్రాహ్మణ ♦ బాలురందుఁ
గాలమా ! యీరీతి ♦ గా మాకుఁ జెడఫలించి
యేధనంబార్జింప ♦ నెంచితీవు
లోభమా ! నీదృష్టి ♦ లో మమ్ముచేర్చితి
వీజగంబది శూన్య ♦ మే తలంప

తే॥ కటకటా లేమిబాధచేఁ ♦ గాలమొక్క
రీతిఁగడుపఁగదలఁచి ప్ర ♦ ఖ్యాతకీర్తిఁ
బడయఁగల విప్రపుత్రుని ♦ బడఁతిఁజేసి
పారవైచితె దైవమా ♦ పాపబుద్ధి.

సోమ—నాథా ! ధైర్యమువహింపుఁడు.

తే॥ అయినదానికిఁ జింతింప ♦ నగునెఫలము
జరుగఁబోయెడి కార్యంబు ♦ నరయుమయ్య
సకలశాస్త్రంబు లెఱిఁగిన ♦ చతురమతివి
తెలియరానట్టి ధర్మముల్ ♦ గలవెనీకు.

సుమే—ఆహా! ఎక్కడనో పదిరూకలఁ దెచ్చుకొనవలయునని తలఁచు మనకెట్టి యిక్కట్లుగలిగెను.

సోమ—దైవప్రభావమునకన్నఁ బతివ్రతామాహాత్మ్యమధికముగదా ? అందునను వ్రతనియతయగుఁ గాంతచే నియమింపఁబడిన యీ స్త్రీత్వమునుగూర్చి చింతించిన ఫలమేమి ? నాయదృష్ట మిట్లున్నది.

సుమే—అయ్యో అట్లని యూరకుండఁగలమా ?

చ॥ వినియెడిశక్తి లేని శత ♦ వృద్ధు భవత్పిత కండ్లు గానరా
మిని నిన మాటిమాటికిని ♦ మెల్లనఁ బిల్చుచుఁ బ్రాణపంచకం
బునిచి చరించు నీయెడల ♦ నొక్కడవీవు సుతుండ వమ్మహా
త్మునకతఁడీ మహావిలంయు ♦ మఱ్ఱ గని నన్ను శపింపకుండునే ?

చ॥ ఎలవ దధర్మకార్యమని ♦ వారణఁ జేయుచునున్నగాని నీ
పలుకలఁజేసి యిట్లు ధన ♦ వాంఛనొనర్చితిఁ బాపకార్యమా
ఫలముభుజింప నీవె యయి ♦ పాయనిచింతల నొంద నైతివో
యలఘుచరిత్ర నాకలుష ♦ మారగ నన్ను వధింపుమాయికన్.

(సోమవతి పాదములఁబడును)

సోమ—(లేవనెత్తి) నాపాపము నేటికిట్లు ఫలించినది. ఇందు నీదోష మేమి ? చిన్ననాటనుండియు మనమిరువుర మొకటియై చరించి నందులకు మెచ్చి పరమేశ్వరుఁడీ నెపమున నిఁకమీాదను నట్లె యుండుఁడని నియమించెను. కావున నొండనక నన్ను మన్నింపుము.

సుమే—(ధైర్యముదాల్చి) నీయభిప్రాయమెఱిఁగితిని. మనము సీమంతినీనవిధమునకఱిగి యామె నియమించినట్లొనర్తము.

సోమ—మన కామెదర్శన మెట్లులభింపఁగలుగును. ఈ మొగముతో నామెకడకేగుట మఱచిఁనియా. మనగురువగు మైత్రేయుని కడకుఁబోయి యానమర్ధుఁడొనరించునట్లు జేయుదము.

సుమే—పోదము రమ్ము. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

(రంగము యమునాతీరారామము)

(చంద్రాంగదుఁడు సీమ తిని గౌతముఁడు ప్రవేశింతురు)

చంద్రా—(గౌతమునిజూచి) మిత్రమా !

మ॥ ఒకకార్యంబుఁ దలంచి వచ్చితిని వే ♦ రొక్కండు ప్రాప్తించె నా
కిఁక ముందేగతి సంభవింపఁగలదో ♦ యేరీతినూహింపనౌ

సకలాంబోధిపరీత భూవలయు ర ♦ క్షాదక్షుఁడైనట్టి బ్ర
హ్మాకు భిన్నంబుగ సంచరింపఁగల సా ♦ మర్థ్యంబ దేవారికో.

అఘటనఘటనా సమర్థుఁడగుఁ బరమేశ్వరుని కృత్యంబులు
వింతలుగదా! క్షణక్షణంబున కనేకవిధంబుల నీలోకజాలమును
మార్చు సంకల్ప మాతనికెందులకో.

గౌత—ఆతఁడును మనవంటివాఁడే. అయితే ఆతనిసంకల్పము వ్యర్థ
ముగాదు. మనసంకల్పము సార్థకముగాదు. ఇంతే భేదము.
కాని తెలియకడిగెదను. మనవలెనే యాతనికిఁ గూడ భార్యా
పుత్రులు నిల్లువాకిలియుఁ గలదా?

చంద్రా—లేకేమి. ఆపరాత్పరునకుఁ బ్రకృతియే భార్య. సమస్త భూత
ములు పుత్రులు. లోకమే యిల్లు.

గౌత—అట్లు జెప్పుము. ఇంతవఱకు నే ననుకొను టేమంటే ఆదిగంబరి
కన్న నేనే మేలనియు నిప్పుడప్పుడే నాకు వివాహ విషయమై
తొందరయేలననియు? ఏమీ చెప్పవు? అయితే నావిష
యము చూడవలయునన్నమాటే?

సీమ—మనోహరా! మీకెప్పుడును గౌతముని మంచిచెడ్డలు విచారిం
చుటకు సమయము చిక్కదేల. పాప మాతఁడు మీకు
మిత్రుఁడుగదా?

చంద్రా—(పరిహాసముగా) అవును పాప మాబ్రాహ్మణుని యోగ
క్షేమము లీనడుమ విచారించుటలేదు. (గౌతముని జూచి)
గౌతమా! నీకు భోజనము చక్కఁగా జరుగుచున్నది గదా?

సీమ—(గౌతముని జూచి) నీకు వలసినంత మాసత్రములో దినుచుం
డుము. నిన్నెవరు నాటంకము జేయరు.

గౌత—ఇంత కాలము మిమ్మాశ్రయించుకొన్నందులకు భోజన వసతి
యైన నిరాటంకముగా జరుగునట్లు జేసితిరి. ఇంతకన్న నాకేమి

గావలయును? ఒక్క విషయము మిమ్మడిగెదను. సమా
ధానము నిత్తురా?

చంద్రా— అవశ్యము. అడుగుము.

గౌత—ఇట్టి సమయములో మీహృదయ మెట్లుండునో తెలియఁ
గోరెదను?

చంద్రా—

ఉ॥ క్రొత్తఁగఁ బెండ్లియైన సతిఁ ♦ గూడి మహావిభవంబునన్ మదా
యత్త సమస్తవైభవుఁడ ♦ వై చరియించెడి నన్నుఁగూడి యే
యుత్తలపాటులేక యె సు ♦ ఖోదధివీచుల నోలలాడు నా
చిత్తముజెందు సౌఖ్యమును ♦ జెప్పఁగ నేగతి నేర్తుమిత్రుఁడా!

గౌత—నిజమే. అనిర్వాచ్యమగు బ్రహ్మానందము నొందుచుంటివి కనుక
నీకు లోకముపై దృష్టిలేదు.

సేను—నాథా! ఆబ్రహ్మచారి మాట లెప్పుడు నున్నవియే కాని చిర
కాలమునుండియు రసజ్ఞులగు మీతోఁ బడవనెక్కి యమునా
నదిపై విహరింపవలయునని కోరిక గలిగియుంటిని. దానినిప్పుడు
నెరవేర్పరా?

చంద్రా—దేవి! నీవు కోరఁదగిన వస్తువులెన్నియోయుండ యట్టి
కోరికఁ గోరఁదగునా?

మ॥ లలితోద్యానములందు స్వైరగతి ను ♦ ల్లాసంబు దీపింపఁ గాం
తలతోడన్ విహరించుటో, కనక సౌ ♦ ధప్రాంతకాసార పం
క్తులలో నాడుటొ యర్హమయ్యెడును నీ ♦ కున్ భీకరంబౌతిమిం
గిలసంతానముచేత నొప్పుయమునన్ ♦ క్రీడించుటల్ జెల్లునే.

భయంకరమగు యమునానదిపై విహరించుట నీవంటికోమ
లాంగులకుఁ జెల్లదు తరుణీ! ఇప్పటికి నన్ను మన్నింపుము.

సీమ—మనోహరా! నామనోరథముఁ దీర్పదగు బాధ్యతకల మీరే నిరాకరించిన నావాంఛ యెట్లుదీరఁగలదు. నాప్రాణపదమగు మీయండనుండ నప్పుడు నాకేమి భయము.

చంద్రా—(స్వగతము) ఈయువతి యభిలాష నిప్పట్లదిరస్కరించుటుచి తముగాదు. (ప్రకాశము) దేవీ! అట్లేకానిమ్ము. నీకానందము కలగించుటకన్న నాకావశ్యక మేమి యుండును.

గౌత—(భయమున) అయ్యో! అయ్యో! ఇదేటికోరిక దిక్కులు బ్రద్ద లగునట్లు మ్రోఁతలిడుచుఁ జూచుటకును భీకరమగు యమునా నదిమీఁదనా విహారము సల్పుట. పాముతోఁజెల్లాటము తగునే మహారాజా! సర్వజ్ఞుఁడవు నీకైనఁ దెలియదా?

సీమ—గౌతమయ్యా! నీకీ పుల్లవిరుపు మాటలెందుకు? నీవూరకుం డుము.

గౌత—మీకుఁ గోపముగల్గిన నట్లేయుండును గాని నన్నుమాత్రముఁ బిలువకుఁడు. నాకుఁ జిన్నప్పటినుండియు నీరన్నఁజాలభయము. గ్రహచారము చాలక జారిపడుదునేమో?

చంద్రా—గౌతమా! నీకీ యవాచ్యములఁ బల్కనేల? ఈయుబలకు లేని భయము నీకా కలుగును?

గౌత—(స్వగతము) ఈతఁడెప్పుడును నిట్లేబల్కి సాకొంపఁ గూల్చు చుండును. ఎన్నియోసారు లీతనిమాట వినఁగూడదని యెంచు టయు వెంటనే శిరసావహించుటయు సంభవించుచున్నది. కానిమ్ము. పదిమందితో చావు పెండ్లితో సమానము. నేను వలదన్నమాత్రమున నాగునా? (ప్రకాశము) అయ్యా మీ యిష్టము. ఏమైనను జేయుఁడు.

చంద్రా—గౌతమా! నీకేమియు భయములేదుగాని పడవవానితోఁ జెప్పిరమ్ము పొమ్ము.

గౌత—(స్వగతము) అచ్చి పెండ్లి బుచ్చి చావునకన్నట్లు లీయమునా విహారము నాదుంప తెగుటకేవచ్చినది. (నిష్క్రమించును)

చంద్రా—దేవీ! ఈతఁడు మిక్కిలి భయస్థుఁడు. ప్రమాదమున నేవి యేని పలికినఁ గోపింపకుము.

సీమ—నాథా! చంద్రునకిష్టుఁడగు వసంతునిపైఁ జంద్రికకు సేగియా? హాస్యప్రాయుఁడు గావున పరిహాసమున కేమైనఁ బలుకుదును.

చంద్రా—మనము గౌతముఁడువచ్చునలోన వనమున విహరింతమురమ్ము.

(ఇరువురుఁ బ్రవేశము నటింతురు)

సీమ—ఈ వసంతశోభను గాంచితిరా? ఎంతసంతసముఁ గూర్చుచున్నదో? ఒకప్పుడిదియే పీడాకరముగానుండును.

చంద్రా—బాగుగాఁబలికితివి.

తే॥ రసనమునకు మఱి యెంత సంత ♦ సముఁగూర్చుఁ
బంచదారయె యొకవేళఁ ♦ బైత్యదోష
నిహతుఁడై యున్న యాతని ♦ కహహ చేదు
గాక రుచియింపఁగలదె జ ♦ గంబునందు.

సీమ—చక్కఁగా సమర్థించితిరి. ఇటుజూడుఁడు.

మత్తకోకిల

భూమినాయక! యీవనస్థలి ♦ భూరుహంబులఁగాంచితే
కోమలంబగుఁ దీవెరాజినిఁ ♦ గూడియుంతయు నొప్పెడున్

చంద్రా—కామినీ! ఇదియుబ్రమేనిను ♦ గాఁగలించుదునేని నే
నామహీరుహ పంక్తియట్లల ♦ రార నాముగఁ బొందనా?

సీమ—భాసురంబగు జాతపల్లవ ♦ భక్షణంబునఁ గన్నులెం
తేసియొప్పఁగఁ జేసికూసెడి ♦ నీ పికంబులఁగాంచితే

చంద్రా—ఓసరోజ ముఖిమరందము ♦ లొల్కుపల్కులఁ బల్కునీ
భాసమాన కళావిలాసము ♦ భావముఁన్ గఱఁగింపదే.

సీమ—ఆహా ఈవంకఁజూడుఁడు.

సరసిజవృత్తము

ఆనందంబొ నల్లదె కంటే ♦ నలజలదమువలె నలరెడినితమా
లా నీకంబుఁగన్గొని యెంతో ♦ యఱవిరసిన కనులపుడు దెఱచిమే
లౌనాట్యంబుఁ నల్పెదునెమ్మిల్ ♦ హరిదళసదృశములగుఁ గనులఁగనఁ
జానై మానై రాయై యొప్పఁ ♦ సరసహృదయ జలజముధరణీవరా !

చంద్రా—కాంతా ! ఈ వికసించిన సుందరారవిందములపై మధుకరములెట్లు మూఁగినవో చూడుము. ధనవంతులకడకు యాచకులిట్లేగదా వత్తురు.

సీమ—మనోహరా ! యమునాతరంగ శీకరములఁగొని మెల్లమెల్లఁగ వచ్చు నామలయకుమారుఁడెంత హాయినిఁ గూర్చుచున్నాఁడో చూడుఁడు.

చంద్రా—ఆ. మఱచితిని. గౌతముఁడు పడవవానికడకుఁబోయి చాల తడవైనది. ఇంకను రాలేదేమి కారణము.

గౌత—(ప్రవేశించి) కారణమేమైయుండును. పోయివచ్చు వ్యవధియైన నుండవలదా ?

సీమ—చంద్రా (గౌతమునిజూచి నవ్వుదురు)

గౌత—అదియే మీరుచేయవలసినపని. వీఁడు మీయానతిచొప్పున నెక్కడికంపిన నక్కడికెల్లఁ బరుగెత్తుచుండుననియా నవ్వుచుంటిరి.

చంద్రా—కాదు కాదు. మేమనుకొనుచుండఁగనే వచ్చితివిగనుక గౌతమునకింత వేగరితన మెక్కడనుండివచ్చెనాయని నవ్వితిమి.

సీమ—పడవవానిని సిద్ధముగానుండునట్లు జెప్పితివా ?

గౌత—ఆ చెప్పితిని. పడవఁవాడు సిద్ధముగనే యున్నాఁడు. మీదే యాలస్యము.

చంద్రా—తరుణీ ! పవిత్రమూర్తియగు యమునను దర్శింతుమా ? గౌతమా నీవునురమ్ము. (అందరు నిష్క్రమింతురు)

(రంగము. యమునానది పడవతోc బడవవాండ్రు ప్రవేశింతురు.)

మొదటి—అరే మల్లిగో తాడేస్కో తాడేస్కో.

రెండ—బలెచంగతిలే. నీకేంసెప్పేవ్ దారి పసిందులేద్ తెలిచా పెత్తాలిసిందే.

మూcడ—ఓరిస్సన్నోయ్. పడవొడ్డట్టేగా. వాలుపడవ.

మొద—అరెమల్లిగా ఆనిక్కచాపెద్దాం తాడేస్కో ఈరేవుకాడాపాలె.

(నలుగురు బాటలుబాడుచు లాగుచుందురు.)

(తరువాత చంద్రాంగద సీమంతినీ గౌతములు ప్రవేశింతురు.)

గౌత—ఓరీ! సరంగూ! పడవనాపుము. మహారాజుగారు వచ్చియున్నారు

సరంగు—ఓ ఉండయ్యా. పడవొడ్డట్టేం. ఆరేవుకాడేపేంరాండి.

(మెల్లగా నాపుదురు.)

చంద్రా—(నదిని సమీపించి) దేవీ! చూడుమీ మహానదిని.

మ॥ ప్రళయాభీలమహాంబుద ప్రకరశుం • భద్ధ్వానకృద్భంగ సం
కలితంబీనదియొప్పెడున్ సకలలో • క ప్రాప్తమహా దుష్కృతా
చల సంతానము భిన్నమై చనెను భా • స్వల్నీ కరానీకమన్
గులిశంబంగ తలంబుసోకననుచున్ • ఘోషిల్లునాని త్తరిన్ .

గౌత—రాజా! త్వరగాc బడవలోనికెక్కుడు గాలి చక్కcగా వీcచుచున్నది.

చంద్రా—తరుణీ! పాపనాశనియగు నీ యమునానదికి నమస్కరించి పడవలోనికెక్కుము.

సీమ—(నమస్కరించి ఎక్కును)

చంద్రా—తల్లీ! నా నేరమిసైచి రక్షింపుము. (ఎక్కును)

గౌత—మహారాజా! నేనీయేటియొడ్డున సంధ్యావందనముc జేసికొనుచుందును. మెల్లcగా వెళ్ళిరండు.

సీమ—ఇప్పుడెక్కడి సంధ్యావందనము. చాలప్రొద్దున్నదే?

గౌత—మీ కేమి? చెప్పెదరు. ఈ నడుమ మీ పెండ్లిసందడిలో వారమురోజుల సంధ్య మిగిలినది. అదియంతయుఁగావలయునా? వద్దా?

సీమ—పడవలోఁ గూర్చుండి సంధ్యావందనముఁ జేయవచ్చునుగాని త్వరగారమ్ము.

గౌత—(స్వగతము) ఎట్లుతప్పించుకొందమన్నను దప్పనట్లులేదే? అయ్యో గ్రహచారమా! నన్ను బాధించుటకు సమయము దొఱకెఁగదా యుని బ్రహ్మహత్యకొడిగట్టుకుము. నీకు శాంతి జేయించెదను. (ప్రకాశము) సరంగూ! పడవను గట్టిగా బట్టు కొనుము. (ఎక్కును)

సీమ—నాథా! నేటికిఁగదా నాకోరిక తీరినది.

చంద్రా—ఎప్పటికేది ప్రాప్తించునో యెవరెఱుఁగుదురు. అటు జూడుము ఆనదిమీద

ఉ॥ చక్కనిగాలి వీవఁ దెఱ ♦ చాపయె సాయముగాఁగ లాగఁగా
నక్కఱలేక యే జను మ ♦ హాత్వరితంబుగ నీకలంబహో
యెక్కువదూరముల్ విడువ ♦ నేగెడి గాలిపటంబుబోలె నొ
క్కొక్కవిధంబునన్ దరువు ♦ లొప్పున గన్పడుచుండు నట్లుగాన్.

మఱియును—

ఆ॥ అతిభయంకరంబు ♦ లైన పాఠీనంబు
లొక్క దానిమీఁద ♦ నొకటిపడుచు
నీటిజాలువలన ♦ నేటిపైఁ బారుచుఁ
గానవచ్చు వానిఁ ♦ గనుమ తరుణీ!

గౌత—అయ్యో! ఆ తిమింగిలమును జూడుము. మన నగరి పడమర వాకిలివలె నోరుదెఱచుకొని వచ్చుచున్నది. పడవను మ్రింగు నేమో?

సీమ—(స్వగతము) ఈ బ్రహ్మచారి నోటనుండివచ్చు వాక్యములెల్ల నమంగళకరములే?

మొద—అరేమల్లిగో మాగాలేత్తాంది తెఱచాప దించి తెడ్డేస్కో.

రెండ—అరెయిన్నన్నోయ్ సుడిగాలిరో బాబో. ఇయ్యాలె సనేశ్వరం బాగొండలేదురో కొడ్కో.

మూఁడ—పడవలోకి నీళ్లొక్కె తోడొయ్ తోడెయ్.

చంద్రా—రానురాను గాలి విపరీతముగా మారుచున్నది. ప్రమాదము సంభవించదుగదా?

గౌత—(స్వగతము) నేను వలదని చెప్పినకొలఁది వినక యాఁడుదాని మాటవిని వచ్చినందుల కిదియే శిక్ష. "స్త్రీబుద్ధి ప్రళయాంతక" అన్నారు సామాన్యమా? (ప్రకాశము) ఎవ్వరైనా నట్టేటిలో విహరించే వారున్నారా? ఈవేళ నేదియోకాగలదు. మనము వర్షములో బయలుదేరినాము. ఈగాలికిఁ బడవనిలచి మనము కొంపజేరియునా? బుద్ధికర్మాను సారిణీ.

సీమ—గౌతమా! నీకీయధిక ప్రసంగమెందుకయ్యా?

గౌత—నాకేమిలెండు మీతోఁబాటునేనును.

చంద్రా—దేవీ! నీకి తెలివి తక్కువవానితో నేమిపని వానిమాటలు పాటింపకుము.

గౌత—(స్వగతము) "ఈపాడు ప్రయాణము వద్దయ్యా, యని నెత్తిన నోరుబెట్టుకొని యఱచిన నేను తెలివితక్కువవాఁడనఁట. భార్య మాటవిని యింతఁజేసిన తాను తెలివికలవాఁడఁట. ఎవరుజేసిన పనివారికి బాగుగనే యుండును. వారము రోజులైనను గాలేదు పెండ్లియయి, అప్పుడే యింతయనురాగము ఇంతదౌర్బల్యమునా? పుట్టినప్పటినుండి వెన్నంటియున్న నామీఁద నింతనిర్లక్ష్యమా?

ముందువచ్చిన చెవులకన్న వెనుకవచ్చిన కొమ్ములే యధిక మన్నట్లున్న దే?

చంద్రా—దేవీ! ఇఁక ఁబడవ స్వాధీనమగునట్టులేదు. ఎట్లుగిరగిరఁ దిరుగుచున్నదో చూడుము.

గౌత—అయ్యో పడవమునిఁగి పోవునేమో? ఇఁక నాకు గతియేది? నేటితో నా పేరుమాయును గాఁబోలును. ఈ పాడుప్రయాణమువలనఁ గడుపార భోజనమైనను జేయలేదు. అకటా నైషధమా! ఇంక నాకు నీదర్శనముగలుగదా? ఓ యింద్రసేన మహారాజా! నీదయా పాత్రమగు గౌతముని గోలుపోదువా? ఓభూదేవీ! నీకు నేనేభారమైతినా? హా! తల్లీ నాకై శోకించు నీకు దిక్కెవరు? (ఏడ్చును)

సీమ—నాథా! పడవమునుఁగుచున్నది. మునుగుచున్నది.

చంద్రా—భయపడకుము. (కౌగలించుకొనును.)

నడ—దొరో యెంత సేసినా మాటదక్కేట్టులేదు.

గౌత—హా! మునుఁగుచున్నది. చస్తిని. చస్తిని.

(పడవ మునుగును తెఱ పడును.)

(తరువాత సీమంతిని గౌతముడు ప్రవేశింతురు.)

గౌత—అబ్బా, ఎంతగండ మెంతగండము.

సీమ—(దుఃఖముతో) హా! నాథా! హా మనోహరా! నీ ధర్మపత్నినగు నన్ను విడనాడి యెందుఁబోయితివి? నన్నుగూడఁ గొనిపోగూడదా? నిమిషమైనను నిన్ను విడనాడి యుండనోపనని పల్కితివే? ఈదీర్ఘవియోగ మెట్లుసహింతును? అయ్యో! అప్పుడే నీకు నాతోండ్లు నిండెనా? ఈయనాధ కేమిచెప్పితివి? దురదృష్టమా

యెంతపనిఁ జేసితివి? నీవు నేనేగనుబడితివా? నాయుమేశ్వరుసత్తు
కొనిపోతివా? నాప్రాణపదము నేటఁగలిపితివా? ఆనయామయుని
మాయము జేసితివా? ఆశాంతమూర్తిని జూపగూడదా? నాయం
దునీకిట్టి కాఠిన్యమేల? నీకేమి పాపము జేసితిని? ఈవియోగము
సహింపఁగలనా? నన్నుఁగూడఁజంపరాదా? నానాధుని సాన్నిధ్యము
నిత్యమని తలంచితినే? మైత్రేయివాక్యము నిజమని యెంచితినే?
సోమేశ్వరుఁడు రక్షించునని సంతోషించితినే? హా! సోమవార
వ్రతమా! నీవైన నీయూపదకడ్డుపడవైతివా? హా! హృదయేశ్వరా
ఈదుఃఖము భరింపఁగలనా? నాకడుపు దహించుకొని పోవుచు
న్నది. నాయదృష్టదేవత తొలఁగినది? ఇఁక నేను బ్రతుకఁజాల!
నాకుదారిజూపి నన్నురక్షింపుము. అకటా తలిదండ్రులారా?
మీకడుపున నిట్టి నిర్భాగ్యురాలుఁ బుట్టుట కేమి పాతకము జేసితిరి
నాగతికెట్లు చింతింతురో? నాయందాశ విడువుఁడు. నామనో
హరునికడకు నన్నుఁజేర్చుఁడు. మీ సంతోషము పాడయ్యెనా?
మీ తలంపులు వ్యర్థమయ్యెనా? (మూర్ఛపడును.)

గౌత—అయ్యో! చంద్రాంగదా! నీకీపాడుమృత్యు వెక్కడనుండి దాప
రించెను. మీ తల్లిదండ్రుల కేమని జెప్పుదును నీస్నేహము నిత్య
మని యెంచితినే? అకటా నన్నువీడిపోతివా?

సీమం—(మెల్లనలేచి) అయ్యో గౌతమా! ఎంతపనిజరిగెను.

మ॥ నిమిషంబేని యెవానిఁబాయుటన నేం ♦ తేనీ జగంబెల్లశూ
న్యముగా నెంతునొ యట్టిప్రాణపతి నా ♦ హా బాసి వైధవ్యదుః
ఖము నేరీతిభరింపనేర్తుఁ శిరముం ♦ ఖండింప శేషించి నిం
ద్యమునై గన్పడు మొండెముంబలె నన ♦ హ్యంబైన దుఃఖంబుతో.

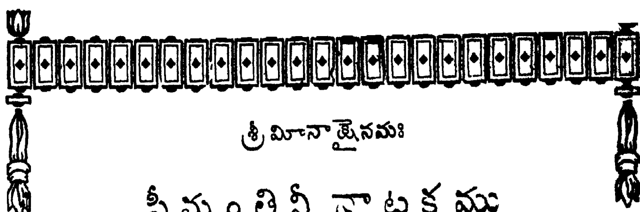
గౌత—అమ్మా దుఃఖించినఁ బ్రయోజనమేమి? మన దురదృష్టము
యమునా విహారము రూపమునఁ గొంపగూల్చినది.

తే॥ ఆనళినన్నేతు సంతతి ♦ వానికైనఁ
దప్పునే పూర్వజన్మార్జి ♦ తమగు ఫలము
ననుభవింపక నెంతవా ♦ డైననుగాని
తగిన ప్రతిక్రియసేయక ♦ ధరణిలోన.

దైవయోగమువలనఁ గలిగిన నీయాపద కేదియేని ప్రతీకారము జేయువలయును. కావున నాలసింపక నగరమునకరిగి మీతండ్రి గారితోఁ జెప్పుదమురమ్ము. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది పంచమాంకము.

శ్రీ మీనాక్షైనమః

సీమంతినీ నాటకము

షష్ఠాంకము.

(పాతాళలోకము, చంద్రాంగదుడు ప్రవేశించి.)

లోకమంతయుఁ బ్రశాంతమై కానవచ్చుచున్నది. దిక్కులు నిర్మలములై యున్నవి. ఇది రాత్రియో పగలో తెలియుటలేదు. సకలచరాచరప్రపంచ నిర్మాతయగు పరమేశ్వరునిలీల లనిర్వాచ్యములు నగోచరములునుగదా? నేనెక్కడనుండి యెక్కడికేగుచుంటినో? ఇది యేభూపాలుని రాజధానియో యడుగుదమన్న నొక్కమనుష్యుఁడును గానరాఁడే? వికసిత వివిధకుసుమసుగంధభారమందగమనుఁడై మలయపవమానుఁడు మాత్రము హాయిని గూర్చుచున్నాఁడు. పరిశీలింపగానిదిమనుష్యలోకముగానట్లుతోచుచున్నది. స్వర్గమగునా? కావచ్చునుఅయినచోనిరంతరప్రవాహమైనసకలపాపనివారిణియగు భాగీరథియేది? కానవచ్చుటలేదే? సమస్తాభీష్టప్రదంబులగు చింతామణీ కామధేనువు లేవంకను గానరావేమి? నందనోద్యానవనమెచ్చట? మహర్షుల యాశ్రమపదంబులేవి? కాదు కాదు. ఇది మనుష్యలోకమున నేదియో యొక యదృష్టపూర్వమగు రాజ్యముగాఁబోలు? ఇంకను గొంత దూరమేగి చూచెదను. (నడచిచూచి ఆశ్చర్యమున) ఓహో ఇది భూలోకముగాదాయేమి? ఈకుడ్యజాలములందు మహోరగప్రతిమలుజిత్రింపఁబడియున్న వే? ఆసౌధాగ్రలంబమానపన్నగ

నికేతనంబులేమి? అందందుఁ దెల్లని పట్టుకుచ్చులవలెనున్న యీఁ గుబుసంబు లెక్కడివి? అవిగో వినవచ్చుచున్నవి. పరస్పరవిహార లోలతఁ జెలరేగి క్రీడించుఁ బన్నగమిథునంబుల సంగీతధ్వనులు గాఁబోలు. ఇవిగో కనుబడుచున్నవి. కుటిలగాములైన సర్పములు నడచిన మార్గముగుర్తులు. నిక్కముగానిది పాతాళలోకమె? ఇఁకనైనధప్రాప్తి నాకులేదుగాఁబోలు? ఇక్కడికి నేనెందులకు వచ్చితినో? అవునవును మఱచితిని. నామనోహారినిఁగూడి యమునపై విహరింపవచ్చితినిగదా! దైవయోగమున నావ మునుఁగుట వలన నీలోకమునకు వచ్చియుందును. క్షణమైన నన్ను విడనాడక మదీయహృదయపద మలంకరించియుండు సీమంతినినాకై యెంత విలపించుచున్నదోగదా? హా! పరమేశ్వరా!

తే॥ కలికి నెమ్మోముఁగన్న నా ♦ కలియు దప్పి
లేక యమరత్వమొంది యా ♦ లీల సౌఖ్య
వారినిధి దేలునాకు ని ♦ ప్పగిది నాగ
లోకవాసంబు గూర్చితి ♦ వే కృపాబ్ధి.

హా! హతవిధీ! నాయెడల నిట్టియన్యాయమొనర్ప నీకేమి పాపముజేసితిని? నా పంచప్రాణములలో నొకటియగు జీవితేశ్వరినా యెడఁబాపితివి? నీచేసినపని కావధూరత్న మెంత యల్లాడుచున్నదోగదా?

ఉ॥ ఆతళుకారుమోముపస ♦ యాకనుదమ్ములడాలుతీరు నిం
పైతగునామృదూక్తి కుసు ♦ మాయుధశాస్త్రసుఖప్రబోధ మా
వాతెఱకాంతి యానడ సు ♦ వర్ణనిభంబగుదేహవల్లి యా
చాతురి యింక నాకెటుల ♦ సంభవమయ్యెడు నక్కటక్కటా.

అయ్యో నాకింక భూలోకమునకు మార్గముజూపువా రెవరు కుటిలగాములైన యీ భుజంగములతో నెట్లుమాట్లాడఁగలను

ఈవిషధరులతోడి సాంగత్యమును భరింపఁగలనా. ఈ భోగ
వతీ పురంబున నెట్లు నివసింపనేర్తును. ఇట్టి దుస్థితికి ప్రతీకార
మెద్ది. (నిడానించి)

మ॥ ఎపుడో యెవ్వనిచేతనో యెటులనో ♦ యేరీతినో చూచుచు
న్నపుడే యంగడినున్నమాంసమటు ల ♦ న్యాయంబుగాఁ బ్రాణముల్
విపులంబైన శరీరముల్ విడచు నీ♦లీలల్ గదా లోక మె
ల్లపుడుల్ బుట్టుచుఁజచ్చుచుంట నిఁక నే♦ లా నాకు దుఃఖించుటల్.

అయినదానికి విచారించినఁ బ్రయోజనమేమి? ఆ కనుబడువారు
నాగకన్యలున్నట్లున్నారు. వారివలన నేదేనిగతిఁ దెలిసికొం
దును. (నిష్క్రమించును)

(తరువాత కొందరు నాగకన్యలు నాట్యము జేయుచుఁ బ్రవేశింతురు)

చంద్రా—(ప్రవేశించి) కాంతలారా!

నాగకన్యలు—(ఆశ్చర్యమున నిష్క్రమింతురు)

చంద్రా—అకటా వీరినడిగి మార్గము తెలిసికొందునని వచ్చిన నన్ను
గాంచి పారిపోవుచున్నారేల? నాయాకారము విపరీతముగఁ
దోచెనేమో! కానిమ్ము వెంటఁబోయెదను. ఏమైనను మంచిదే.
(నిష్క్రమించును)

(రంగము తక్షకసభ)

(తక్షకుఁడు చంద్రాంగదుఁడు మంత్రి ప్రవేశింతురు)

చంద్రా—(స్వగతము)

మ॥ భళిరే కంటి సమస్తభూతల మహా ♦ భారోద్వహుల్ మౌళిమం
డలభాస్వన్మణిరంజితాఖిలదిశాం ♦ తర్లోకసంతానునిఁ
దళదిందీవరకాంతిసన్నిభ ఫణో ♦ ద్యద్దేహునిఁ మోహతుం
దిలవిద్విట్కులనాశకుల్ శ్రితధరి ♦ త్రీరక్షకుల్ దక్షకుల్.

(ప్రకాశము) సకలలోకరక్షకా తక్షకా నమస్కారము.

తక్ష—(చంద్రాంగదునుద్దేశించి మంత్రితో జనాంతికము) అమాత్యా! ఈతఁడెవరు? గరుడ గంధర్వ కిన్నర కింపురుష విద్యాధరాది దేవయోనులలో నేజాతివాఁడు? స్వర్లోకవాసులగు దేవతా పతులకేని ప్రవేశింపనలవిగాని యీ సభాతలంబున కరుదెంచి నిర్భయముగా నన్నేకవచనముతో సంబోధించుచున్నాఁడు?

మంత్రి—మహారాజా! ఈతఁడు మనుష్యజాతిలోఁ జేరినవాఁడు రాజ వీధిలోఁ దిరుగుచుండఁ గొనివచ్చితిమని నాగకన్యలిప్పుడే చెప్పి వెడలిపోయిరి.

తక్ష—(స్వగతము) ఏమీ? ఈతఁడు మనుష్యుఁడా? మనుష్యులలోఁ గూడ సశరీరులై పరలోకమునకునువచ్చువారుఁగలరా? (చంద్రాంగదునిజూచి) ఓయీ! నీవెవఁడవు? ఈలోకమునకేలవచ్చితివి?

చంద్రా—(స్వగతము) నవాంబుద స్తనితమువలె గంభీరమగు నీతనికంఠ నాదము ప్రథమమునఁనే విపరీతముగఁ దోఁచుచున్నదేమి? ఇంద్రాది దేవతలవలె నుర్వ్యాదక్షుఁడుగాఁడా యేమి. "భవితవ్యంభవత్యేవ" అనిగదా చెప్పుదురు. (ప్రకాశము)

మ॥ కలఁ దుర్వీభరణక్షముండు నలభూ ♦ కాంతుఁడు సర్వావనీం
ద్రులలో నొక్కరుఁడమ్మహాత్మునకుఁ బౌ ♦ త్రుండఁ సమస్తారిరా
డ్బల సంహారకుఁడింద్రసేన ధరణీ ♦ పాలుండు మాతండ్రి ని
శ్చలతఁ నైషధమేలుచుండు నెపుడుఁ ♦ జంద్రాంగదాభిఖ్యుఁడఁ.

నిఖల సురాసుర చారణ గంధర్వ ప్రస్తూయమానుండవగు నో మహాత్మా! నూతనోద్వాహుఁడనై యమునానదీ విహార వాంఛ సమిత్ర కళత్రంబుగ నరుగుదెంచి దైవయోగంబునఁ బడవమునుఁగుటచే నిందుఁబ్రవేశించి శరణాగతరక్షకుఁడవగు నీదివ్యతేజముఁ గాంచఁగలిగితిని.

తక్ష—(స్వగతము) ఏమీ వీనిచాతుర్యము? భయమన్నమాటలేక భీకరాకారుఁడనగు నాయెదుర తన యపూర్వచరిత్రము నతిశ

యోక్తిగా వర్ణించుచున్నాఁడు? (ప్రకాశముగా కోపముతో)

ఉ॥ నీవు మనుష్యమాత్రుఁడవు ♦ నీ కుల గోత్రములెవ్వియన్న సం
భావనఁజేసి పామరులఁ ♦ బల్కెదవేటికి సిగ్గులేక యీ
రా వసుధాతలంబనుచు ♦ నారసినాఁడవె యీ రసాతలిం
గావరమెక్కెనే కనుల ♦ గన్పడవే ఫణినాథు గోష్ఠిలో.

చంద్రా—(స్వగతము) ఈతఁడూరక యే తన క్రూరస్వభావమును జూపుచున్నాఁడు? ఇఁక నితని శాంతచిత్తునిజేయుటెట్లో తోఁచదు. (ప్రకాశము) పాతాళలోకేశ్వరా! నిర్మల స్వాంతుఁడవగు నీకీ నిరపరాధిపైఁ గోపమేటికి? మీరడిగిన యథార్థము నెఱిఁగించితిని గాని యితరుల దూషించితినే?

తక్ష—ఓరీ! మనుష్యమాత్రులగు నీపూర్వుల నెక్కువగా నామ్రోలఁ జెప్పుట మమ్ము దూషించుటగాదా? చాలు నోరుగట్టిపెట్టు కొనుము. నాయాజ్ఞ లేక బ్రహ్మాదులకేనిఁ బ్రవేశింపరాని యీ లోకమున కరుదెంచి మీఁదుమిక్కిలి నోటికివచ్చినట్లు వాగెదుగా.

చంద్రా—అయ్యా! నేనిచ్చటికి రాఁదలఁచివచ్చినచో మీయాజ్ఞ యవసరముగాని దురదృష్టమున వచ్చినదాని కాజ్ఞయేల? స్వజాతిశూన్యమగు నీలోకమునఁ బడినందులకుఁ జాలిల్లు నన్నేలఁ గఠినోక్తులచేఁ దూలనాడుదురు?

తక్ష—ఛీ! నరాధమా! నిరంతర ధనలోభులై యసత్యభాషణశీలురై యకార్య చరణాసక్తులైన నీచజాతిమనుష్యులఁ బెద్దఁగఁ జేసి వేయు శిరములచే భూభారమువహించు నాయెదుర నవాచ్యం బులఁబల్కు నీనాలుక వేయివ్రక్కలుజేసినను దోషమగునా? ఏమనుచుంటి?

మ॥ తన పూర్వార్జితమైన పుణ్యమునఁ బా ♦ తాళంబు ప్రాప్తించుగా
కనయంబన్యధనాపహారులయు మో ♦ హాంభోనిధిఁ మున్గు మీ

మనుజ్వాతము చేరఁగాఁగలుగునే ♦ మాలోకముఁ జేరి యి
ట్లనిపల్కఁ దలకొఁటి వేమిటికి గ ♦ ర్వాంధ్యంబునఁ దుర్మతీ.

చంద్రా—(స్వగతము) నారద కల్పనాపాశబద్ధమగు వింధ్యాచలము వలె నీతఁడంతకంతకు మితిమీఱుచున్నాఁడు. శాంతవచనములచేఁ జక్కఁబడునట్లులేదు. రాతికుండ కినుప తెడ్డు గావలయునుగదా! ప్రాణంబులనేని సరకుఁగొనని క్షత్రియకులంబునఁ బుట్టి యీవిషధరునకు న్రముఁడనై మూఁగవలె నుండుట పౌరుషమా? (ప్రకాశము)

తే॥ వక్రగతిఁబూని ద్విజరాజ ♦ వైరమూని
విషముగక్కు స్వభావంబు ♦ విడువలేక
బుధజనుల నిందఁజేయుఁగఁ ♦ బూనినావు
నీమొగముఁ జూడవచ్చునే ♦ నీచహృదయ!

(అని ముఖముద్రిప్పును)

మంత్రి—(రోషముతో) ఆ. దురాత్మా! యుగాంతసమయ సముజ్జృంభిత సహస్రభాను తేజుఁడగు నీ మహారాజునా దూఱుచుంటివి?

చంద్రా—అధికముగఁ ప్రేలకుము. ఆత్మస్తుతియుఁ బరనిందయు దోషావహమని తెలియక సిపాయిరణజనితకోపావేశమున నోటికివచ్చినట్లు గూయు నీకర్కోటకుని రాజనిచెప్పుకొనుటకు మీకు సిగ్గెలలేకపోయెనో?

మంత్రి—(చంద్రాంగదునిజూచి) మూర్ఖుఁడా! తక్షక కోపానలంబున నేలఁబడియెదవు. ఈమహారాజుగారిని శరణము వేడికొనుము. బ్రతుకఁ గలవు.

చంద్రా—ఛీ, మాట్లాడకుము. ఇంతయమానుషముగ జీవింప నన్ను నీవలె ననాథయని తలఁచితివా?

తే॥ నిరపరాధుల దండించు ♦ నేర్పెకాని
సాపరాధుల శిక్షించు ♦ శక్తిలేక

యునదయగు భుజంగము నిల ♦ నాశ్రయించు
బ్రతుకుకంటెను వేరు పా ♦ పంబుగలదే.
(తక్షకునిజూచి)

శా॥ తానే సర్వజగంబు కర్తయయి మి ♦ థ్యాభూతమౌ నూత సం
తానంబుల్ సృజియించి తత్పరిచ్ఛ యా ♦ నందంబునన్ వెల్గు నా
ర్యానాథుండ వతంసహీనుఁడగునం ♦ చాత్మన్ భయంబయ్యెఁ గా
దేనిన్ మానుక ముష్టిఘాతముల ని ♦ న్నిచ్చోట ముందింపనో?
(పండ్లుగొఱకును)

మంత్రి—

ఉ॥ జాలిఁదలంచి నీపలు క ♦ సహ్యముగా మదిదోఁచినన్ గృపా
శాలి భుజంగనాయకుఁడు ♦ శాంతము నన్గనుచున్నవాఁడికన్
వేలకుమో నరాధమ యు ♦ పేక్ష వహింపఁదలంపఁడేని నీ
కూళతనంబునెల్లఁ గొన ♦ గోరునఁ ద్రుంపగ నేర్చునిచ్చటన్.

తక్ష—ఓరీ! వాచాటా! సకల భూభరణ సమర్థుఁడగు నేపాతాళ లోకేశ్వరున కెదురాడుటయన్న నింద్రాది బృందారకులేని వెనుకంజవేయుదురో యట్టి సహస్రశీర్షుని మోలనా భయము లేక పేలఁజొచ్చితివి? ఇంకఁ జాలించి వచ్చినదారిఁబొమ్ము. నీదుర్మార్గత్వముఁగాంచిన నాకరవాలము చలించుచున్నది.

చంద్రా—(తనలో; అహా! తనప్రభుత్వము నిత్యమని తలఁచికాఁబోలు నితఁడిట్టి యజ్ఞానకూపమునఁ బడిపోవుచున్నాఁడు. (ప్రకాశము) బాగుబాగు. ఇప్పటికి నీపెద్దరికము తెలసివచ్చినది. (నవ్వుచు) నీకిట్టి యౌన్నత్యము గలుగుటకుఁ గారణమైన నూహింపవలదా? ఈ రత్నస్థగితమగు సింహాసనము శాశ్వతమని తలంచితివా? ఇదివఱకే పాతాళలోకమును నీవంటివా రెందఱు పాలింపలేదు? ఎందఱు నశింపలేదు? ఈ పాంచభౌతికమగు తనువుపై నభిమానముపీడిన నీప్రభుత్వముననూ హానికలుగునని

రంగము—యమునామార్గము.

(చంద్రాంగదుఁడు ప్రవేశించి)

నేను యమునలోఁ బడి మరణించితినని పౌరులెల్లరు దలంచినట్లు లీపల్లెవాండ్ర మాటలవలనఁ దెలియుచున్నది. నాయర్ధాంగలక్ష్మి సీమంతినియు మిత్రుఁడు గౌతముఁడు నేమైరో తెలియదు. వారు మరణించలేదుగదా? (ఆలోచించి) అట్లగునేని నేనొక్కఁడనే మృతుఁడనై తినను నర్ధముగలమాట లాపల్లెవాండ్రేలఁ బలుకుదురు? కావున నాప్రాణపదము లిరువురును సజీవులుగ నుండిరనియే విశ్వసింప వలయును. సీమంతిని బ్రతికియేయున్నచో స్త్రీలకు సహజమైన సహగమనాచారము పరిభవింపఁబడియుండునా? ఇంత యన్యాయముఁ జేయుట కాసతికి మనసొప్పునా? ఈమహాసందేహ మెట్లు దీరఁగలదు? విచారింపఁగా నొక్క చిన్నయూహ మాత్రము గలుగుచున్నది. సౌమంగల్యాభివృద్ధికై తానాచరించు వ్రత మెన్నటికైనఁ దనకు ఫలమొసంగునను నమ్మకముచేతను గురుజన బలాత్కారముచేతను నాదేవి దేహత్యాగము గావించుకొనకుండి యుండును. ఇదియే నూఱు విధముల నిక్కము.

చ॥ జరిగిన సత్యముఁ దెలియఁ ♦ జాలక చిత్తమనేక రీతులన్
బరుగిడుచో నెదోయొకటి ♦ భావమునందున నిశ్చయించి య
క్కరణిని సంచరింపఁదగుఁ ♦ గాని క్షణంబున కొక్కతీరుగా
మురియుటఁ జింతనొందుటయుఁ ♦ బౌరుషధర్మమె యెంచిచూడఁగన్

ఆకనుబడు లతాగృహమున నించుక శయనించి తరువాత నిజముఁ దెలసికొందును గాక. (నిష్క్రమించును.)

(తరువాత సీమంతిని విచారముతోఁ బ్రవేశించును)

నామనోహరునితో వియోగము గలుగకుండుటకై భక్తిశ్రద్ధలతో నేనాచరించు సోమవార వ్రతమెన్నటికైన నాప్రాణపతి నొసంగఁగలదను నమ్మకముతోడను గురుపత్నియగు మైత్రేయినీ

జీవితేశ్వరు నాజ్ఞలేక యీశరీరమును త్యజించుట దోషావహ
మని చెప్పుటచేతను సహగమనముఁ జేయక వారము రోజుల
నుండియు మొండికట్టైన యెట్లో కాలము గడపుచుంటిని. పర
మేశ్వరుఁడీ దుర్భర వియోగ సంతప్తహృదయునకు నన్నెప్పుడు
కరుణించునో తెలియదు. స్త్రీలకుఁ బతికన్న లోకములో నధి
కముగలదా? దైవమా! ఎవ్వని పాదరజము సోకిన నేనుధన్య
నగుదునని తలంచుచుందునో యట్టి నామనోహరునితోడనే
యెడఁబాపుఁ గలిగించితివా? సకలరాజశుద్ధాంత కాంతలు
సీమంతినికన్న నదృష్టవంతురాలుగలదా యనికొనియాడ నిరం
తర సోమశేఖర పూజాపరాయణురాలనై యున్న నాకా యీ
దుఃఖసముద్ర పతనము? (నలుదిక్కులుఁ జూచుచు)

సీ॥ కటకటా నానాథు ♦ నెటదాఁచితివో నీవు
యమసహోదరి! చెప్పు ♦ మమ్మనాకు
చంద్రాంగదమహీశు ♦ జాడఁదెల్పిన దిశాం
గనలార! మీకొంప ♦ కాలిపోనో
యంగనాజన మనో ♦ హరుని హరించిన
మీకేమిలాభమో ♦ నాకులార!
యబలనీరీతిగా ♦ నల్లాడఁ జేయుట
కాలమా! నీకేమి ♦ ఘనతయగునో

తే॥ గహన దేవతలార! స ♦ గంబులార!
తారలార! మహామహో ♦ దారులార!
యవనిపతియేగినట్టి పు ♦ ణ్యస్థలమున
కరసి నను గొనిపోవరే ♦ సరసులారా!

ఆహా!

తే॥ ఏమహారాజు జీవించి ♦ యెల్లయెడల
నాకు సంతోష మిడునంచు ♦ నమ్మియుంటి

నలిని బలవంతముగఁ దెచ్చి ♦ యమునలోనఁ
గూలఁ ద్రోసితి నాబుద్ధి ♦ కాలిపోను.

ఓయమునా! సకలలోక జీవనాధారురాలవనినమ్మిన మాయెడ విషముగఁ బరిణమించితివా? ఈభరింపరాని వియోగ దుఃఖమెంతకాలమని యనుభవింపఁగలను? ఇంకనైన నాజీవితేశ్వరుని బ్రసాదింపఁగూడదా? రక్షింపుము. తల్లీ! (నడచుచుండును.)

మైత్రే—(ప్రవేశించి) నాతీవ్రశపథ మాలేమకెట్టియిక్కట్లుగల్గించెను. కోపము తాపము చేటందు రిదియేకాబోలు. సకల లోకోత్తరుఁడగుఁ జంద్రాంగదుఁడు తనకు భర్తయగుట సోమవారవ్రత మహిమవలననే యని నాశపథ మనుకూలమగునట్లు, తన వ్రతము విడువకుండుటచేతఁగదా సీమంతిని కిట్టిదుస్థితిఁ గలిగించితిని. కృత్రిమ దంపతీవేషధారులై నాచేతఁ బంపఁబడిన సుమేధ సోమవంతులలో సోమవంతునకాజన్మ స్త్రీత్వముఁ గల్పించినందువలనఁ దనకుఁ బతివియోగము సంభవింపఁజేసితిని. చంద్రాంగదుఁడు సమిత్రకళత్రముగ యమునా విహారముఁ గావింపనేగునని తెలసి గాలవ్యుఁడుమున్నగునాశిష్యులచేఁ బల్లెవాండ్రవేషముఁ దాల్పించి చంద్రాంగదు నొక్కనినే యమునలో మునిఁగిపోవునట్లు గావింపుఁడన వారును నట్లెయొనర్చిరి. భర్తృవియోగ దుఃఖితయగు సీమంతినికిప్పుడు నేను స్వయముగా బోధించి నీపతి నొసంగెదనని వ్రతపరిత్యాగముఁ గావింపఁజేయుదును.

(పరిక్రమించి చూచి) వెడుకఁబోయిన తీఁగెకాళ్లకుఁజుట్టికొనినట్లు విచారముతో నామెయిటువచ్చుచున్నది. ఈవేళ సోమవ గుటచే యమునానదికి స్నానమునకుఁగాఁబోలు వెడలుచున్నది. ఆహా.

సీ॥ సతత దీర్ఘోపవా ♦ స వ్రతంబునఁ జేసి
ప్రబలాంగములు వాడి ♦ వత్తలయ్యెఁ
బ్రతివేళ యమునాస్ర ♦ వంతి మున్గుటచేత
భాసిల్లుమోము వి ♦ వర్ణమయ్యెఁ
దైలసంస్కార సం ♦ త్యక్తంబులగుటచేఁ
జక్కఁదీర్చిన కురుల్ ♦ జడలుగట్టె
కఠినకంటక మార్గ ♦ గమనాగమనమున
మునిగాళ్లు నెత్తురు ♦ ముద్దలయ్యె

తే॥ పతివియోగ సముద్భూత ♦ బహుళదుఃఖ
బాష్పసంతతిచే మోము ♦ భయదమయ్యె
నకట తనసోమవార వ్ర ♦ తాచరణమె
తనకుఁ గష్టంబు లిడునంచుఁ ♦ దలఁపదయ్యె.

పాప మాయబలనుగాంచిన నామనస్సు స్థిరై పోవుచున్నది. కాని నాయొనర్చిన ప్రతిజ్ఞ యామెనురక్షించుట కవకాశమీయదు. అదుగో నిర్మలమగు హృదయఫలకమునఁ దనజీవితేశ్వరు లిఖించుటకుఁగాఁబోలు మీఁదఁజూచుచున్నది. మిట్టపల్లములఁ బాటించుచున్నట్లులేదు. పడదుగదా (చూచి) పడెపడె. లేదులేదు. కాలు సవరించుకొన్నది. ఏమి యాసంతాపము? ఏమి యాసాహసము. దైవిక మానుషికములగుఁ బ్రతిబంధములు వ్రతనిష్ఠగలవారిని సాధింపలేవనికాఁబోలు నాసాధ్వీమణి నమ్మకము. కానిమ్ము ఈతడవ వ్రతభ్రష్టురాలగునో కాదో చూచెదను. (సమీపించి)

ఉ॥ ఎవ్వరిదానవీవు జల ♦ జేక్షణ! యీగహనాంతసీమ నీ
కివ్విధి గోడుగోడుమని ♦ యేడ్వఁగఁగారణమేమి? నీమగం
డెవ్వనిచేత్రమందె కల ♦ మెయ్యది యిచ్చటికేలవచ్చితో!
జవ్వని! తెల్పుమా మది వి ♦ చారముమానుమ ధైర్యమూనుమా.

సీమం—(చూచి) ఈమహానుభావుఁడెవరు? నాదుఃఖోపశమనముఁ గావింపవచ్చిన యీశ్వరుఁడా యేమి? (ప్రకాశము) మునీంద్రా! నేనొక నిర్భాగ్యురాలను. నాపతి యమునలోఁ బడిపోయెను. నన్ను రక్షింపుము.

మైత్రే—సాధ్వీ! విచారింపకుము. మాకు నీచరిత్రమెల్ల బోధపడినది. నీమనోహరుఁడు పరమేశ్వరుఁడొసఁగిన యాయువు దీరుటవలన నిందుండ వీలులేక పరలోకమునకేగెను. దానికై చింతించినఁ బ్రయోజనమేమి? లోకయాత్రయందఱకును సహజమే కదా? చచ్చినవారు దుఃఖించినంతమాత్రమున జీవింతురా?

సీమం—(దైన్యముతో) అయ్యో! నాజీవితేశ్వరుఁ డెన్నటికైన జీవించునని తలంచితినే? తండ్రీ! ఇట్లనుచుంటిరేమి!

మైత్రే—ఇంకెట్లనుమందువు. ఎందైనఁ గాలముతీరి యిహసంబంధము వీడిపోయినవారు మఱల జీవించుటఁ గాంచితిమే? నీకీభ్రాంతి యేటికి! పరమేశ్వరునకైనను నొసటివ్రాఁత తప్పదన్న మనుష్యులమాటలెందులకు. ఊరడిల్లుము.

సీమం—తాపసోత్తమా! మీమాటలవలన నాహృదయము దహించుకొనిపోవుచున్నది. పతియే దైవమనియుఁ బ్రాణమనియుఁ జరించుఁగాంతలకుఁ బతివియోగమునకన్న భరింపరానిది వేఱొండు కలదా? సర్వసమర్థులు గదా మీరు. పతినెడఁబాసి కృశించు నాకు మార్గముఁ జూపవచ్చిన సిద్ధపురుషుఁలని మిమ్మాశ్రయించితినే? ఇట్లు నిరాశ గలిగింతురేల?

మైత్రే—నీవన్నది నిజమే కాని ప్రతిజీవునకును భూలోకమునఁ బుట్టి తమతమ పూర్వకర్మముల ననుభవించి వెంటనే యథాస్థానమున కరుగుట విధియైయున్నది. దానికి విపరీతముగ నడువ నెట్టివాని సామర్థ్యము లేదు. సృష్టికర్తయైనను మృతుఁడగువాని బ్రతికింపనేరఁడు. కొందఱు స్వార్థపరులు వ్రతములనియుఁ దపము

లనియు నేవియో చెప్పి మూఢులనమ్మించి తమయందు గురుత్వము కలిగించుకొందురుగాని మావంటి యుదాసీను లట్టి యసత్యముల విశ్వసింపరు. ఒకవేళఁ జచ్చినవారు బ్రతుకుటకు వ్రతములుగాని మఱియేవికాని కారణములేయైన నెవ్వరును జచ్చుటకుఁ బ్రసక్తియే లేకుండును. దానఁజేసి యమాది పితృలోకములు పాడుగా వలసినదే? కావున నీవీ వ్యర్థమగునాశను వదలుకొనుము.

సీమ—(తనలో) ఈ మహానుభావుఁ డిట్లనుచున్నాఁడేమి? హా! పరమేశ్వరా నన్నేమిచేయఁ దలచితివి? గురుపత్నివాక్యము నిరర్థకమగునా? సత్కార్యములకు సామర్థ్యములేదని చెప్పుచున్నాఁడే. నన్ను బరీక్షఁజేయుటకు రాలేదుగదా? నా పతిభక్తియే నన్ను రక్షింపగలదు,

మైత్రే—అమ్మా! నామాటవినుము. సత్కార్యము లెప్పుడును ముందు రాఁబోవు పాతకముల నశింపఁ జేయునుగాని పూర్వపాపములఁ బోఁగొట్టలేవు. అనాచారములు మాత్రము నష్టముగలిగింపఁ గలవు.

సీమ—(తనలో) ఈ విపరీతోపన్యాసమెందులకు? (ప్రకాశము) తండ్రీ నాకీ వేదాంతార్థములు తెలియఁగలవా? మీబిడ్డవంటి దానను. నాకుఁ బతిబిక్షఁబెట్టి రక్షింపుడు. (పదములఁబడును.)

మైత్రే—(తలయూచి) సతీ! నీకభయమిచ్చితిని లెమ్మా. నామాటల వినుము.

సీమ—(అంజలిబట్టి నిలుచును.)

మైత్రే—నీకిట్టి దుఃఖము గలుగుట కనాచారమే కారణము. కావున నేఁజెప్పినట్లు దానిని బరిత్యజింతువేని నీపతి బ్రతుకగలఁడు.

సీమ—తండ్రీ! నాకింతకన్నఁ గావలసినదేమిగలదు? నాయందేదియేని యనాచారమున్న నవరించి మన్నింపుఁడు.

మైత్రే—సౌధాంతరముల సువర్ణ డోలికలందుఁ బరిచారికా సహస్రము సేవింప సుఖింపఁదగిన నీదివ్యశరీరమును తెలియ కెవరో మూర్ఖులు జెప్పినమాట విని సోమవాసరవ్రతమని యుపవాసములచే శుష్కింపఁజేయుట యనాచారమగునా కాదా? వేళకుఁ దగిన యాహారమిడక జీవుని హింసించుటకన్న వేఱొండు మహానరకము గలదా?

సీమ—(తనలో) ఇదేటిధర్మము? ఇదెక్కడిమతము? గురూపదిష్టమగు వ్రతమునే దోషావహమని పల్కుచున్నాఁడు? (ప్రకాశము) మునీంద్రా! సద్వ్రతములు లొకరి కాచరణీయములనియు మఱియొకరికి నిషేధములనియు నెందైనఁ గలదా? దేని యభివృద్ధికై మానవతులు ప్రాణత్యాగమునకైన వెనుదీయరో యట్టి మాంగల్యమునకును వ్రతాచరణమునకును సంబంధము గలిగింతురేల?

మైత్రే—ఆడుదానవు నీవు ధర్మసూక్ష్మము నెఱుంగఁగలవా? అనాచారదోష మెంతటిపనినైనఁ జేయఁగలదు. కావున నామాట విని వ్రతమును బహిష్కరింపుము. నీమేలుగోరి చెప్పు నన్నువిశ్వసింపుము. వ్రతాచరణము దోషముగాదేని యిట్టి యవస్థ నీకెందులకు గల్గెనో యూహించుకొనుము.

సీమ—(తనలో) నిక్కముగా నీతఁడు నన్ను వ్రతభ్రష్టురాలుగఁ జేయ నెంచి వచ్చిన వంచకుఁడే? లేదేని యీవింత యెందైన నుందునా? (నిదానించి) ఎట్టివాఁడైననేమి. ఈతని వలన నా పతి జీవించునుగదా, కాదుకాదు. నేను నా వ్రతమును బరిత్యజించినచో నామనోహరుఁడు జీవించుననిగదా యీతఁడు జెప్పునది. వ్రతభ్రష్టులకు మనోరథసిద్ధి యగునా? కావున నామనోహరుని దర్శనము లభించుటకై వ్రత మొనర్పవలసినదే కాని విడువఁగూడదు. వ్రతాచరణ మనర్థక మగునా? వ్రతదేవత

లసమర్థులా? (ప్రకాశము) మహాత్మా! నిష్కారణముగ
నన్నేల వ్రతభ్రష్టురాలిని జేతురు. దాన మీకేమిఫలము. నన్ను
రక్షింపుఁడు.

మైత్రే—కాంతా! సతులకుఁ బతికన్న నెక్కువకలదా? పతిసమా
గమమునకన్న నీవ్రతమధికమగు ఫల మొసఁగఁగలదా? తెలి
యక చెడిపోకుము.

సీమ—(తనలో) ఈతనిమాటవిన్నచో నుభయభ్రష్టుత్వము సంభ
వింపఁగలదు. ఎన్నటికైన నావ్రతమే నన్ను మన్నించునుగాక.
(ప్రకాశము) అయ్యా! ఎన్నికష్టములు గల్గినను సహింతును
గాని పట్టినవ్రతము విడుచుట నాకిష్టము లేదు. తుదకు నా
ప్రాణమైన పరిత్యజించెదను. నన్ను మన్నించి పతిభిక్ష
మొసఁగుఁడు.

మ॥ తన సామ్రాజ్యము నెల్లఁ గోలుపడి కాం ♦ తారత్నముఁ బల్మి నొ
క్కనికై దాసిగనమ్మి పంచముని యా ♦ జ్ఞఁ దాస్యముఁ సల్పుచుఁ
దనయుం డస్తమయంబు నొందినను స ♦ త్యస్థైర్యముఁ సద్వ్రతం
బును సాధింపఁడె యాత్రిశంకుసుతుఁ డం ♦ భోరాశి గంభీరుఁడై.

మీవంటి సమర్థులిట్టి యకార్యమునకుఁ బూనుట తగునా?
తండ్రీ! ఈజీవచ్ఛవమును దరింపఁజేయుఁడు. (పదములఁబడును)

మైత్రే—(స్వగతము) ఆహా! ఏమి యీమెవ్రతనిష్ఠ. పతివియోగము
గలిగినను, రాజ్యము శత్రువులపాలైనను, కలుగరాని యిడు
మలు గలిగినను తన నిశ్చలత్వమునకు భంగమురానీయక సోమ
వారవ్రతమే తనను రక్షించునని నమ్మియున్నది. ఇఁక నా
శపథమెట్లు దీరఁగలదు. ప్రళయాగ్నినిఁ ద్రావఁగోరిన మిడుత
వలె నావినాశము నేనే గావించుకొంటినే? (ప్రకాశము) ఓసీ!
అనాచారశీలా! నీమేలుగోరి సదుపదేశము జేసిన నామాటఁ
దిరస్కరింతువా? ఛీ. నీముఖము జూడరాదు. తొలఁగుము.

ఇంకను నీకుమంచిరోజులు రానట్లున్నవి. (కాలితోఁదన్నిపోవును)

సీమ—(మెల్లనలేచి) ఈవంచకుఁడు నాకు మేలుచేయుచున్నను గీడొనర్పలేదు. ఇక్కడికి నేనదృష్టవంతురాలనే? ఈతఁ డెవరో నావ్రతము భంగముజేయఁ గంకణముదాల్చి వచ్చిన ట్లున్నాఁడు? నాపతియే యెన్నటికైన నాకు దర్శనమొసఁగఁ గల యదృష్టమున్నచో నెందఱుదుర్మార్గులైనను నావ్రతమును భంగముఁగావింపలేరు. (నడచుచు ముందుజూచి) అదేమీ నిరంతరవివిధతరుపలాశపరిచ్ఛన్నమై సూర్యకిరణములనైనఁ జొరనీక గాఢాంధకారపూరితమైన లతాగృహంబున నలు దిక్కులను బంగరుకాంతుల వెదజల్లుచు మనోహర పుష్ప సౌగంధ్యయుక్తమై వెలుగు గానవచ్చుచున్నది? ఆహా! యెన్నడును గానలేదే? పరిశీలించి జూచెదను. (నడచు చుండును)

చంద్రా—(మెల్లగా లేచి) అబ్బా! ఇప్పటికి నా మార్గాయాసము తీరినది. ఎక్కడ పాతాళలోకము? ఎక్కడయమునాతీరము? ఏమి యాతకునిమర్యాద? నాకీజన్మములో మఱుపునకు వచ్చునా? (2 డలు విరచుకొని) ఆహా!

సీ॥ కలనైన ననుబాసి ♦ నిలువలేదు నెలంత
యీ వియోగంబు స ♦ హించు టెట్లు
కడువాత్సకమున న ♦ న్గాంచి ప్రేమించిన
తలిదండ్రులేవంతఁ ♦ దరిలినారొ
ఏదిక్కులేక న ♦ న్నే యాశ్రయించిన
స్నేహితుండేవంకఁ ♦ జేరినాఁడొ
ఇదిగొ వచ్చెదనంచు ♦ నిల్లైతి నైషధ
శ్రీ యెదురాత్మని ♦ చేతఁబడెనొ

తే॥ పరిణయంబైనదాదిగా ♦ బట్టణమున
కరుగఁ బయనంబొనర్చిన ♦ యప్పుడెల్ల
మమ్ము నిలపెడి యత్నమా ♦ మలకు నెట్టి
యిడుమలనుగల్గెనో యెట్లు ♦ లెఱుఁగువాఁడ.

ఇదే నగరమార్గమున్నట్లున్నది. ఎవరేని మార్గస్థు లగుపడిన పురివిశేషము లడిగి తెలసికొనెదను. (నడుచుచు సీమంతిని గాంచి) ఆకన్యయెవరు ? నాహృదయేశ్వరియా ? ఆహా! ఎంతటిపుణ్యము (చూచుచు నిశ్చేష్టుడై నిలచియుండును)

సీమం—(చంద్రాంగదునిజూచి) ఈమహారాజెవరు ? (సంతోషముతో) ఆహా! నావ్రతము ఫలించినది. నామనోహరుఁడే ? అహుసు. హా! హృదయేశ్వరా ! (కౌగలించుకొనును)

చంద్రా—హా మనోహరీ !

తే॥ సతత మస్మద్ధృజాంతర ♦ స్థాయివగుచు
మామక సమస్తసుఖజన్మ ♦ భూమివగుచు
స్వప్నముననైన నన్నెడఁ ♦ బాయనట్టి
యువిద నినుబాసితిని దైవ ♦ యోగమునను.

కాంతా నీశరీరమిట్లు గృశించినదేమి ?

తే॥ పోతఁబోసిన బంగారు ♦ బొమ్మకరణి
దెఱవ! మిరుమిట్లుగొల్పు నీ ♦ దేహమెల్ల;
మంచులోనున్న పద్మంబు ♦ మాడ్కి చెన్ను
దఱిగియున్నది యేమిటి ♦ కెఱుక బఱుపు.

యవనికజారును

ఇదిషష్ఠాంకము.

శ్రీ మీనాక్షైనమః

సీమంతినీ నాటకము

సప్తమాంకము.

(రంగము- యుద్ధభూమి- గౌతముఁడు ప్రవేశించి)

అబ్బా! ఇట్టిఘోరయుద్ధమును నాజన్మములో నెన్నఁడైనఁగాంచితినే? నిశితశరసంఘాతములచేతఁ బ్రత్యర్థి సైన్యములఁ బీనుఁగుపెంటఁ గావించుచు శాత్రవప్రయుక్త బాణపరంపరల నుగ్గాడుచుఁ జంద్రాంగదమహారాజు తారకసంహారోన్ముఖుఁడగు కుమారస్వామివలె రణరంగమున నెట్లుప్రకాశించుచున్నాఁడు? ఆహా! సీమంతినీదేవి యదృష్టమేమని చెప్పవలయును? కనుకనే యమునలోఁబడియు మాచెలికాఁడు పాతాళలోకేశ్వరుఁడగు తక్షకునివలన గౌరవింపఁబడి రాఁగలిగెను. కానిఁ యెప్పుడా సోమేశ్వరుఁడు నామనోహరుని దర్శనముగలిగించునా యని యనేకవిధముల నిద్రాహారముల విడచితపించు సీమంతినికిఁ జంద్రాంగదుఁడు కనుబడుటయే తడవుగ నీపాడుయుద్ధమొకటి సంభవించెను. చంద్రాంగద మహారా జరుణాస్పదపురమునుండి సైన్యములతో యుద్ధమునకువచ్చుచుఁ జిత్రవర్మమహారాజుగారి కుటుంబమును సీమంతినీదేవిని నీవెంటగొనిరమ్మని చెప్పుటచే వారినందఱను దీసికొనివచ్చి యీనైషధపురమందలి యొకసత్రములోనుంచి మీయాజ్ఞనెరవేర్చితినని చెప్పుటకై యిచ్చటికి వచ్చితిని. (తెఱలో)చాపబాణగదాశక్తి భిండివాలతోమరము

'సల్ప్రాసపరిహపట్ట సాద్యాయుధపాణులగు నోమహాయోధు
లారా! పరమార్తాండమండల కబళనపాండిత్య రాహువగు
నైషధాధిపతి యిదె శత్రురాజమత్తేభంబుల మీఁదికురుకుచు
న్నాఁడు. మీమీవ్యూహములఁ జక్కఁగాఁ గాపాడుకొనుఁడు.

గౌత—(వినుట నభినయించి) అదిగో మాచెలికాఁడు గర్వోద్రిక్తులగు
శత్రుచమూపతుల మార్తాండుని రక్షించుకొనుఁడని బీరంబులఁ
బల్కుచున్నాఁడు.

(మజిలఁదెజిలో)

మ॥ సకలారాతిభయంకరంబయిన య◆ స్మద్బాహు శౌర్యాగ్నికో
ర్వక సుక్షత్రియవీరయోగ్యమగు మ ◆ ర్యాదన్ విసర్జించి మా
మకరాజ్యంబను ముట్టడించితె యహం ◆ భావంబునన్ శూరయో
గ్యకలాధుర్యుఁడితండు లేనియెడ నీ ◆ వయ్యర్ధరాత్రంబునన్.

గౌత—(విని) పరసైన్య వినాశనముఁ గావించి యదిగో యింద్రసేన
కుమారుఁడు కమలాపురీశుని వెన్నంటి యిటేవచ్చుచున్నాఁడు.
ఆదుర్మార్గునకదియే తగినశిక్ష. ఇఁక నేనిందుఁడరాదు. ఆవీరుని
బాణమొకవేళ దురదృష్టవంతుడనగు నాపైఁబడియెనా చావవలసి
వచ్చును. ఈవేళ బ్రాహ్మణార్థముఁగూడ నియమించుకొంటిని.

(నిష్క్రమించును)

(ఇది యంకావతరణము)

(తరువాత శరాసనహస్తులై చంద్రాంగ మార్తాండులు ప్రవేశింతురు)

మార్తాం—క్షత్రియకులాపశద! ఇదుగో నీపాలటిమృత్యువగు మదీయ
శరప్రహారమున కోర్చుకొనుము.

చంద్రా—(తప్పించుకొని) దురాత్మా! నోరికివచ్చినట్లేల వాగెదవు.
నీపరాక్రమ మొక్కబాణ ప్రయోగముననే గాంచితిని నాకు

ప్రత్యర్థివై నీవు ప్రాణంబులతోఁ బోగలుగుదువేమో, చూచు కొనుము.

మార్తా—

శా॥ ఓరీ రాజకులాధమా ! యిటుల గ ♦ ర్వోక్తుల్ ప్రసంగింప నీ
కేరీతిన్ మది సిగ్గులేదు సతతం ♦ బిష్టాన్న సంతృప్తి చే
నారీమండల మధ్యవర్తివయి యా ♦ నందించు నీ వేడ దు
ర్వారాభీల శరప్రపూర్ణమగు సం ♦ గ్రామం బిదేదన్ ఖలా !

చాలు నీగంభీరోక్తులు. నీవు మహాయోధుఁడవు గనుక మదీయ దండయాత్రా ప్రస్థానమెఱిఁగి శ్వశురాలయమున డాఁగితివి.

ఆ॥ బాలకుండవీవు ♦ బాలడు యుద్ధంబుఁ
జేయ వయసునీకుఁ ♦ జెనుగయింకఁ
గొడుకులేని కొఱఁత ♦ యిడక నీపితరుల
శోకయింపు మనద ♦ యిటుల నన్ను.

చంద్రా—ఛీ! దుష్టా ! దొంగవలె నంధకారబంధురమగు నర్ధరాత్రి సున నగరమునఁ బ్రవేశించిన నీపరాక్రమము నాకుఁ గ్రొత్తయా ?

శా॥ చాలుంజాలును నోరుమూయుమిఁక నీ ♦ చా! యింద్రసేనక్షమా
పాలుండాహవసీమఁ దావక పుర ♦ ధ్వంసంబు గావించుచో
నాలీలన్ బ్రతిమాలి నిల్పికొని రా ♦ జ్యం బిప్పుడీలాగునన్
బ్రేలంజొచ్చితివీవు నవ్వుదురు నీ ♦ బీరంబుగన్నన్ జనుల్.

మార్తాం—ఓరీ ! గ్రుడ్డువచ్చి పిల్లనెక్కిరించినట్లు నాకన్నులముందర బుట్టిన నీవా నన్నెదరించువాఁడవు.

చంద్రా—(మార్తాండుని కేశములఁబట్టి పడద్రోసి మీఁదగూర్చుండి కత్తినెత్తి)

మ॥ ప్రతిపక్ష ప్రకర ప్రతాప వనశుం ♦ భద్వీతిహోత్రం బటుం
శిత మస్మత్కరవాలమిత్యాది యవం ♦ తీనాథ ముఖ్యావనీ
పతిగర్వంబు హరించినట్టుల భ ♦ వత్ప్రాణంబులన్ గోరి యం
చితరీతిన్ జెలువారు గన్గొనుము దు ♦ శ్శీలాకులధ్వంసకా !

సంకల్పమాత్రవినమితసకలశాత్రవ శిరోమండలుండగు నింద్ర
సేన మహారాజుగారి సింహాసన మెక్కనాతటివాఁడవా ?

చ॥ కలిగినమాత్రఁ దృష్టిఁబడి ♦ కాలముఁబుచ్చఁగలేక తస్కరుం
బలె నగరంబుఁజొచ్చి పతి ♦ పంథి యితండు నశించెనంచు లో
దలఁచి యకారణంబ తలి ♦ దండ్రుల బాధనొనర్చుదానికై
ఫలమిదెనీకు నేఁడనుభ ♦ వంబగుచున్నది గాంచుదుర్మతీ !

తే॥ తావక ప్రాణహరణ వి ♦ ద్యాగురుం డి
తండు లేకుండు నెడ నైష ♦ ధంబుఁగొంటి
విపుడు నాప్రోలనే పరి ♦ యింపు మింక
శమన పురరాజ్యలక్ష్మిక సం ♦ శయము విడచి.

ఇదిగో దమయంతీ మనోవల్లభ శిరోవిరాజితంబగుఁ గిరీటము
ధరింపఁగోరు నీమస్తకమునకుఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్తము. (శిరము
గోయును)

య వ ని క జా రు ను

రంగము—పట్టాభిషేక మందిరము
(చంద్రాంగదుఁడు, చిత్రవర్మమంత్రి, గౌతముఁడు, ఇందుకళ,
సీమంతిని ప్రవేశము)

చిత్ర—(తనలో)
ఉ॥ గోవధమున్ ప్రధానముగఁ ♦ గోరియొనర్చెడి మ్లేచ్ఛుఁడున్ బలెన్
జీవునకొక్కవేళ బలు ♦ చింతలఁగూర్చు మఱొక్కవేళ సం
భావనఁజేసి యాతనికి ♦ స్వర్గసుఖంబు నొసంగుచుండు నౌ
రా విధిచిత్రముల్ దెలియ ♦ రావుగదా యెటువంటివారికిన్.

(ప్రగాశము ఇందుకళనుగాంచి) ప్రాణేశ్వరీ! మనయమ్మాయి పాతివ్రత్యమును గాంచితివిగదా? అవ్యాజానురాగమునఁ గోరి కొనిననాధునితో వియోగముగలిగినను దన నియతవ్రతమునకు భంగమురానీయక మృతుండైన పతినిఁబడయఁగలిగినది.

ఇందు—అందువలననేగదా మనకిట్టిసంతసము గలుగనైనది. యమ లోకంబునకఱిగిన సత్యవంతుని సావిత్రియుఁ, బాతాళమున కఱిగిన చంద్రాంగదుని సీమంతినియు సాధించుకొనిగని భవిష్య ల్లోకము వేనోళ్లఁ బొగడఁగలుగుభాగ్యము వీరిరువుర కే.

తే॥ ఏతపం బొనరించితి ♦ మేవ్రతంబు
నాచరించితి మీా ధన్య ♦ యైనపుత్రిఁ
బడసి యుభయాన్వయముల బా ♦ వనముగాగ
నధిక సంతోషవార్ధిలో • నలరమనకు.

చంద్రా—మామగాగూ! పూజ్యులగుఁ దలిదండ్రులయొక్కయు మహానుభావులగు మీారొయొక్కయు నాశీర్వచన ప్రభావమే ఇది.

మధు—(ప్రవేశించి) అయ్యో! ఎంతయన్యాయ మెంతయన్యాయము.

సీమ—ఆదేమ అట్లుబలుకుచుంటివి?

మధు—అమ్మా ఏమనిచెప్పఁగలను. ఎవరో దుర్మార్గులు నీవ్రతమును భంగముఁజేయుటకై కృత్రిమదంపతీవేషమున నీచేఁ బూజింపఁ బడిరఁట.

సీమ—(ఆతురతతో) ఆ! నీకెట్లుదెలిసెన?

మధు—వీధిలో నందఱు ననుకొనుచుండిరి.

సీమ—(స్వగతము) ఆహా! ఎంతయన్యాయము సంభవించెను. ఎన్ని కష్టములు గల్గినను దేనిని విడనాడక యాచరించుచుంటినో యేయమోఘమగు వ్రతాచరణమువలన మృతప్రాయుఁడైన నాపతినిఁ బడయఁగలిగితినో శత్రుగతమగు సర్వరాజ్యము దేని వలనఁ జేపడెనో యట్టి నావ్రతము భంగమయ్యెనా? ఇప్పుడే

సప్తమాంకము.

కదా నాకష్టములు తీరెననితలఁచితిని? ఇంతలోనింతవిరుద్ధమా (చంద్రాంగదుని జూచి ప్రకాశముగ) జీవితేశ్వరా! నేటితో నాకు మీపాదాస్యముఁ జేయుభాగ్యము తీరినది. నాకాజ్ఞయిడుడు. తలిదండ్రులారా! నాకై మీరు దుఃఖింపకుఁడు. ఓదైవమా! నాకురాఁగల జన్మమునఁగూడఁ జంద్రాంగద మహారాజునే పతిగను మైత్రియినే గురుపత్నినిగను దయసేయుము. నేనీశరీర మునకు విశ్రాంతి యొసఁగెదను. వ్రతభ్రష్టురాలను నిందభరింప జాల. (జడతో నురివేసికొన బోవును.)

ఇందుకళ—అయ్యో తల్లీ నీకెట్టి దుర్దశగల్గెను. హాదైవమా మాయం దింత కాఠిన్యమా. (సీమంతినిని కౌగలించుకొని)

సీ॥ పాతాళమునకేగి ♦ బ్రతికివచ్చెను నీదు
పతియంచు సంతోష♦పడితిమమ్మ
అంధులై యల్లాడు ♦ నత్తమామలఁగొల్వ
గలిగితివని హాళి ♦ గంటిమమ్మ
శాత్రవుల్ గొనిన రా ♦ జ్యంబు సర్వమునొనఁ
గూడెనంచును వేడ్క ♦ గొంటిమమ్మ
సోమవార వ్రతం ♦ బే మాకు శుభములఁ
నొసరించునని నమ్మి ♦ యుంటిమమ్మ

తే॥ కటకటా యిప్పుడే కద ♦ గండ్ల బాసి
నారమని సంతసముజెంది ♦ నారమమ్మ
యిట్టివెతఁగల్గునసుచు మే ♦ మెంచమమ్మ
మమ్మువిడనాడిపోవ ధ ♦ ర్మంబెయమ్మ.

చిత్ర—హా! తనయా నీకింతసాహసమేల? మాకేమిగతిజూపితివి? అయ్యో! మాప్రాణములన్నియు నీమీదనే బెట్టుకొంటిమే?

మ॥ చిరకాలంబున్న సంతతిలేక బడయఁగాఁ ♦ జింతించి మైత్రేయి స
త్కరుణా గల్గితివంచుమాకు గతులా ♦ గల్పింతువంచాసతో

వారిఁదలలెత్త గల్గితిమి మా ♦ సంతోషమున్ నేలఁగా
రయంబీగతి దేహమున్ విడువఁగా ♦ సీమంతినీచెల్లునే.
ఆహా! నాజన్మము దుఃఖములతోడనే గడచుచుండెగదా ?

యుఁడు—(పరుగెత్తుకొని వచ్చి) సుమంగలీ! ఆగుమాగుము.
నీవ్రతము చెడలేదు నాకేపరాభవమయ్యెను. (అందరునివ్వెర
గంది చూచుచుందురు).

—నన్ను నివారింపకుఁడు

సీ—(స్వగతము) హా! దైవమా!

నలుగురిలోనఁ గెల్తునని ♦ నావచియించినమాట రిత్తగా
కలసెను సోమవంతునకుఁ ♦ బాయని స్త్రీత్వము సంఘటిల్లె దు
ర్బలుఁడగు వైరిమ్రోల ♦ దలవంపులుగల్గె నికేమిసేయఁగా
కలఁచెదు ప్రాణముల్ విడువ ♦ ధైర్యమొనర్చెడి గాంతయక్కటా.
నాకీభరింపరాని స్త్రీహత్యయు మెడఁగట్టెదవా?

—(అంజలిబట్టి)

దండకము.

శ్రీశాదిముఖ్యామర శ్శ్రేష్ఠులైనన్ భవత్పాద పద్మంబులన్ భక్తితోనిత్యమున్ గొల్చియుష్మద్వ్రతంబాచరింపంగలేరన్న చో నిష్ట మృష్టాన్నసంతృప్తి దేహాభిమానంబునన్ బాపముల్ జేయుచున్ సౌఖ్యమే ముక్తిగానెంచుచున్ మాయచే బద్ధులై పూర్వ జన్మార్జితంబైన పాపంబుచే దుఃఖమున్ బొందుచున్ రెంటికిన్ గాకయుంత్యంబునన్ గాలపాశంబుగంఠంబుబంధించి యీడ్వంగ మ్రొయటంచేడ్చు మావంటి వారెంతవారో మహాదేవ! ఏమైనఁగానిమ్ము నీసేవయే నాకుగర్తవ్యమంచెంచి యున్నట్టి నీదాసురాలిన్ గటాక్షించి మన్నింపకీరీతిగా మద్వ్రతంబున్ బరీక్షింపనేస్థైర్యమున్ దాల్పగానేర్తునే? భావిజన్మం

బునఁ గూడ నీసోమవారవ్రతంబే వ్రతంబౌనటుల్ నైషధాధీశుఁడే జీవితేశుండుగాఁజేసి నన్నింక నీసన్నిధానంబునఁ జేర్చుకొమ్మాయుమా చిత్తవాసా నమస్తేనమస్తే

(శంకరుఁడు నందివాహనారూఢుఁడై ప్రవేశించి)

సాధ్వీ! ఈసాహసమేమి

తే॥ వ్యర్థముగనేల నీతను ♦ త్యాగమునకుఁ
బ్రతినబూనెదు వలదు స ♦ ద్వ్రతముచెడునె
మనుజమాత్రులొనర్చెడి ♦ మాయచేతఁ
జంద్ర సూర్యులు గతిదప్పి ♦ చనినఁగాని.

సీమ—(చూచి) ఆహా! వ్రతాధిదేవతసోమశేఖరుఁడే! నేనెంతధన్యురాలను. (శంకరుని పాదములఁబడి) తండ్రీ! రక్షింపుము రక్షింపుము. నీదాసురాలను బ్రహ్మాదులకేని గోచరింపని నీదివ్యమంగళస్వరూపమును నాపూర్వపుణ్యమునఁ గాంచిధన్యనైతిని. (అందరు శంకరునకు నమస్కరింతురు)

శంక—సాధ్వీ నీవ్రతముఫలించినది. నిన్నువంచింపఁబూనిన సుమేధసోమవంతులకే పరాభవముగలిగెను. ఆయుష్మంతులయిన యెనమండ్రు బుత్రులనుగాంచి వర్ధిల్లుము. (చంద్రాంగదుని గాంచి) వత్సా! పరంపరాగతమయిన సింహాసనమధిష్టించి సహస్రవర్షములు రాజ్యమేలుము. సోమవారవ్రత ప్రభావమున నన్నియు సమకూడెనుగదా! మఱియు నేమికావలయును. అయిన నిట్లగుగాక.

సీ॥ యమునాజల నిమగ్నుఁ ♦ డగు ప్రాణపతి జీవ
ములనిల్పగల్గె నే ♦ లలన చరిత
యంధులై కానల ♦ నల్లాడు నత్తమా
మలఁ బ్రోవఁగలిగె నే ♦ కలికి చరిత

వంశద్వయంబు బా ♦ వనమొనర్చి జగాన
శాశ్వతంబయ్యె నే ♦ సాధ్వి చరిత
కష్టంబు లెన్నని ♦ గల్గిన గురువాక్య
మాదలఁ బాల్చె నే ♦ యతివ చరిత
తే॥ భోగ మోక్షప్రదంబునై ♦ పూతమగుచుఁ
సకలశోభమః లొసర్పంగ ♦ జాలినట్టి
తనరు సీమంతినీ చరి ♦ తము నతంబు
ధరణి పెలసెడి నాచంద్ర ♦ తారకముగ.
మఱియును—
చ॥ సతతము భూమిపాలకులు ♦ క్షత్రియధర్మము వీడకుంద్రు గా
వ్రత సతులై లతాంగులు ప్ర ♦ భూతయశంబు గణింత్రుగావుతన్
క్షితిపయి నీతిబాధలు న ♦ శించుత మెప్పుడు సోమవాసర
వ్రతమొనరించి యెల్లరును ♦ వారని సౌఖ్యము లొంద్రుగావుతన్
అందరు—తథాస్తు. తథాస్తు.

—* గద్యము *—

సీ॥ ఏమహామహుఁడు శ్రీ ♦ వేమనారాధ్య వం
శాబ్ధికిఁ బూర్ణ శ ♦ శాంకుడయ్యె
నేతల్లి సావిత్రి ♦ కెనయై సతుల్ మెచ్చ
మహినిఁ బాతివ్రత్య ♦ మహిమఁగాంచె
నట్టి నందయకు గా ♦ రమకు ద్వితీయ పు
త్రుండఁ గౌండిన్య గో ♦ త్రుండ దక్షి
ణామూర్తికిని శివా ♦ నందునకును సోద
రుండఁ గూరిమి యగ్ర ♦ జుండ సుబ్బ
తే॥ నార్యునకుఁ బౌత్రుఁడను మదీ ♦ యమగు మోక్ష
దంబు సీమంతినీ నాట ♦ కంబునందు
నమలమైయొప్పు నేడవ ♦ యంకమయ్యె
సతము దీనినిరక్షించుఁ ♦ జంద్రమౌళి.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

14892